બદનામ હિંદ

અથવા

'મધર ઈન્ડીઆ' નો જવાબ.

आ सिंधु सिंधु पर्यंता यस्य भारत भूमिका ।
पितृभूः पुण्यभूश्चैव स वै हिंदु रिति स्मृतः ॥

આ સરનામું કૃપા કરી નોંધી રાખો.

See the
Precision
Watches
Before You Buy
One Elsewhere
SWISS LEVER
WATCHES, CLOCKS, TIMEPIECES,
ROLLED GOLD JEWELLERY etc

પ્રીસીશન વૉચ કું૦

(પ્રાણજીવનદાસ મોહનદાસ)

નં. ૧૨૭,
અબદુલરહેમાન સ્ટ્રીટ
મુંબાઈ.

'રિસ્ટ સ્ટાઈલ' ના જાણીતા મેકરોના બેનમુન અને ટકાઉ રીસ્ટ વૉચ-ક્લૉક-વૉચ-ટાઈમપીસ-વગેરે જ્યારે જ્યારે તુરત ખરીદવા હોય-સ્નેહી સબંધીઓમાં ભેટ આપવી હોય-અગર કોઈને પણ ઈનામ કરવી હોય તો આપે ઉપરનું સરનામું હમેશાંજ યાદ રાખવા કૃપા કરવી

ઉત્તમ માલ-વ્યાજબી ભાવ- અને ગેરંટી આપી આપનો સંતોષ મેળવવો એજ અમારો હમેશનો પ્રમાણીક રીવાજ છે

લખો અગર જાતે પધારો.

પ્રીસીશન વૉચ કું૦

૧૨૭, અબદુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ.

નાગનું સરનામું , મુંબાઈ, ૩.

બદનામ હિંદ

અથવા

'મધર ઈન્ડીઆ' નો જવાબ.

લેખક

હીરાલાલ - આર. - ડાકટર.

ઘાટકોપર.

अजा पुत्रं बलिदद्यं देवो दुर्बल नाशकः

ખરેખર દુર્બલ બીચારા બકરાનોજ બલિ સર્વત્ર ધરાવવામા આવે છે **બકરી** ઇદ તથા દશેરાના દિવસે આવા ગરીબ અને મુંગા પ્રાણીઓનેજ નિર્માલ્ય મનુષ્યો હોસે હોંસે વધેરે છે, પણ વાઘ–વરૂ કે સીંહની કુરબાની કોઈ પણ કોમે ધર્મના નામે અગર શોખ કે રીવાજના નામે કરી હજુ સુધી તો જાણી નથી

માર્ચ ૧૯૨૮.]

[કિંમત એક રૂપીઓ.

પ્રકાશક—

મેસર્સ વર્ધમાન એન્ડ સન્સ,

બુકસેલર્સ એન્ડ પબ્લીશર્સ.
પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ, નં. ૨.

આવૃત્તિ પહેલી. પ્રત, ૨૦૦૦.

વિનંતી

સુજ્ઞ વાંચક,

અમેરિકન મીસ કેથેરાઈન મેયોની 'મધર ઇન્ડીઆની સમિક્ષા' નુ આ પુસ્તક ત્હમારી કદરદાનીમા રજુ કરવાની આથી હું તક લઉ છુ

હુ લેખક નથી પહેલાએ નહોતો પુસ્તક લખવાનો આ મ્હારો પ્રથમજ પ્રયાસ છે સાહિત્યરસિક વાચકોની દુનિયાને હુ જરૂરથી અજાણ લાગીશ, છતા આ પુસ્તકદ્વારા હવે એ દુનિયાને સ્પર્શ કરવાની મ્હે શરૂઆત કરી છે-અર્થાત્ સાહસ કર્યું છે

લખવુ એ ધુન છે મ્હાનામા અચાનક જાગ્રત થએલી ધુન મ્હેં આ પુસ્તક લખી પુરી કરી છે-એમ મ્હારી ધુન મ્હે તો સંતોષી છે

ત્હમારી સાહિત્ય વૃત્તિને સતોષવાનો મ્હારો આ અલ્પ પ્રયાસ જો સફળ થશે-મ્હારી આ 'અલ્પ કૃતિ' વાચનની દૃષ્ટિએ જો ત્હમારો આદર પામશે તો મ્હારી ધુન હુ કૃતાર્થ થએલી સમજીશ

જીવનના અનેક આટાઓને અંગે આમા રહી જતી મ્હારી એકંદર **તમામ ખામીઓ** વિશાળદિલથી દરગુજર કરવાની હુ ત્હમોને નમ્ર વિનતિ કરૂ છુ, અને ફક્ત "સારૂ તે ત્હમારૂ" એજ ધ્યાન કરવા હું આગ્રહપૂર્વક ભલામણ કરૂ છુ

લી૦ સેવક,

હીરાલાલ આર. ડૉક્ટર.

આભાર.

'મધર ઈન્ડીઆ'નું વાચન સોંપી તેના અનિચ્છનીય પ્રચારનો રદિયો આપવાની પ્રેરણા ઉપજાવનાર મારી માતૃભૂમિ હિંદની અપૂર્વ સેવા બજાવવાની તક અર્પનાર **મીસ કેથેરાઈન મેયોનો** હું અહીં પ્રથમ આભાર માનું છું.

આ પુસ્તક લખવામાં મારી ખરી મદદગાર નીવડનાર 'મધર ઈન્ડીઆના જવાબ'ના લેખિકા કાંગડી-ગુરુકુલ વિશ્વવિદ્યાલયવાળા **શ્રીમતી બ્હેન ચન્દ્રાવતી લખનપાલ બી. એ.** નો હું અતિ આભાર માનું છું.

તેમજ અન્ય **લેખકો, માસિકો** તથા **લેખોની** જેટલી સહાય લેવા બદલ તે સર્વેનો હું સંપૂર્ણ આભાર માનું છું.

રા. ચીમનલાલ પોપટલાલ શાહ, રા. જમનાદાસ મેરાઈ, રા. ચંદુલાલ મણીલાલ દેસાઈ, રા. કેશવલાલ તુલસીદાસ, રા. મોતીલાલ મુગટ, રા. રતનલાલ રામગીરી, રા. રતીલાલ મેઘજીદાસ, રા. નથુભાઈ મેરાઈ દલાલ, રા. અમાલાલ નાનાભાઈ ત્રિવેદી, રા. જશવંતરાય ઘનશ્યામગર, રા. જયંતીલાલ પ્રેમચંદ મહેતા, રા. ચંદુલાલ એલ. ખોખાણી, રા. લાલચંદ અમૃતલાલ ઓઝા તથા રા. અમૃતલાલ બી. ત્રિવેદી, વીગેરે મ્હારા સ્નેહીઓની પ્રફ્રી માટી પ્રચાર કાર્ય સુધીમાં જરૂરી સહાય અને ઉમળકાભરી મદદ આપવા બદલ હું અહીં આ સર્વ બંધુઓનો હાર્દિક ઉપકાર માનું છું.

હીરાલાલ-આર-ડૉક્ટર.

ગં. સ્વ. પૂજ્ય ધનગૌરી બા—ને ચરણે.

મા, મ્હારા શૈશવનો જીવન કાળ ત્હેં વ્હાલપ અને લાલનથી રચ્યો. કિશોરાવસ્થા ત્હેં સખ્તાઇ અને સ્નેહની સમિશ્રિત આજ્ઞાઓ અને ઉપદેશો વચ્ચે ઉછેરી. યુવામાં કેળવણીના મધ્યાન કાળ સુધી ત્હેં પ્રેરણાઓ પાઈ અને પોષી. આજનું મ્હારૂં વર્ત-માન જીવન એ ત્હારો પુન્ય પ્રતાપ, મા!

વાત્સલ્યમયી! ત્હારી ગોદ-છાંય એ મ્હારા જીવનનો હૃદય સ્પર્શી આશાયેશ છે—અણમોલ આશ્વાસન છે. જીવનની લીલી સુકી-ઓમાં તું મ્હારા જીવનનું જીવંત-પ્રેરક બળ છે—મ્હારા થાકેલા અકળાએલા આત્માનો ત્હું એક આખરી વિસામો છે.

મ્હારે મન ત્હું જગત સર્વસ્વ છે. ત્હું મ્હારી '**જીવન-વિધાતા** છે-પરમ પુન્ય એવી ત્હુંજ મ્હારી શાશ્વત '**મોક્ષદાયી માતા**' છે

ત્હારી '**અનન્ય સેવા**' એજ મ્હારે મન **જીવન ધર્મ છે-જીવંત કર્મ છે-સજીવન મર્મ છે—આજીવન મોક્ષ છે.**

ત્હારા અનંત ઉપકારો અકથ્ય છે—છતાં ત્હારી અજોડ વિભુ-તિના સદોદિત **સંસ્મર્ણાર્થે** ત્હારી **ક્ષથમાતી શ્વેત વૃદ્ધાવસ્થાને** હું મ્હારી આ '**કૃતી**' આભારના અતિરેકથી સમર્પણ કરી

મ્હાગ હૃદયનો મહાબોજ હળવો કરવાની આજ્ઞા લઉં છું. બાકી તો ત્હારે ચરણે જીવન સમર્પણ કરવું એ પણ ત્હાગ અદ્વિતીય સ્નેહના એકંદર સરવાળે તો અધુરો બદલોજ લેખાય.

માતા ! મ્હારી આ હાર્દિક 'તુચ્છ સેવા' સ્વીકાર. ભાવના અને ભક્તિનાં અશ્રુઓ વચ્ચે નમતા ત્હારા આ એક પુરા પુત્રને આશિશ દે. ત્હારી આશિશ એજ ખરી **જીવન રક્ષા છે, મા !**

લી૦

ત્હારો નમ્ર છોરૂ

હીરૂ.

——:0.——

બે બોલ.

આ સદી સુદર દુર્ગુણોથી ઠનાઠન ભરેલી છે જગતની એકે એક પ્રવૃતિમા એક તરેહની ઝેરી આનગ તૃષ્ણા છુપાઇ રહી છે ભયાનક દુર્ગુણોને અતિ સુદર દેખાવ કેમ આપી શકાય? અતિ નિર્લજ્જ સ્વાર્થ વધુ સફાઈથી કેમ સાધી શકાય? શોધના નામે, સુધારા અને સભ્યતાના નામે, કાયદો અને વ્યવસ્થાના નામે, ભલાઈ અને પરોપકારના નામે આજે આ પૃથ્વી સ્વાર્થાધ પામર મનુષ્યો કેવી વખત એવા પ્રપચો આદરી રહ્યા હોય છે, કે જે આદરવામા એમનુ લગભગ બધુજ મનુષ્યત્વ મરી ગયુ હોય છે આજે મનુષ્ય જીવન સ્વાર્થના છેલ્લા સરવાળામા, રૂપીઆ, આના અને પાઈના હીસાબે નિમાલ વસ્તુ મનાય છે યત્રવાદના આ અખાડાએના જમાનામા મનુષ્ય યત્ર જેટલો પણ કીંમતી રહ્યો નથી ખરેખર આજે મનુષ્ય જો પથ્થર બને તો જેટલી છુટથી રહી શકે તેટલી છુટથી મનુષ્ય રૂપે રહી શકતો નથી પથ્થર પણ પોતાના ભાઈબધ પથ્થરથી જુદો પડતા જરા રડી ઉઠે ત્યા મનુષ્ય, મનુષ્ય પર ઝુમો વરસતા જોતા છતા લાગણી વિનાનો ગમે તેમ અફળાયા છતા આખો રહી શકે એવો રબ્બરના દડા જેવો બની ગયો છે

જગતપર શ્વેતાગ જાતીઓના 'પ્રભુત્વ' નો આ યુગ છે મીનીટે મીનીટે વિનાનમા આગળ વધી જગતને આશ્ચર્યથી ભરી મુકનારી ગોરી પ્રજાઓના વિપુલ ઐશ્વર્ય, મદાન્ધ સત્તા અને તુચ્છ અભિમાન નો આ ચઢતો અને ચમકતો મધ્યાન કાળ છે પરતુ 'चक्रवत् परिवतन' ના સીદ્ધાતાનુસાર આજની ઝગમગતી પ્રજાઓ કરતાયે વિશેષ

સમર્થ પ્રજાઓના ઇતિહાસ ભૂતકાળના ઊંડા ગર્ભમાં ક્યાંએ સમાઈ ગયા છે એટલે આજની ચમકતી પ્રજાઓના ઇતિહાસ ક્યારે મટી જાય-ભુંસાઈ, ભુંસાઈ જાય. એ ભવિષ્યનો અણજાણ્યો ઇતિહાસ છે. જ્યાં જ્યારે જ્યારે આત્માઓમાંથી ધર્મ અને નીતિનાં તેજ નાશ પામ્યા છે, ત્યારે ત્યારે તેમની ભવ્ય ગેલેરીઓમાંથી સુંદર અને કીમતી વસ્ત્રાભુષણના ઠઠારા નીચે એક ગુલામનું ક્રૂર અને બિભત્સ અપમાન કરવામાં પ્રજાએ અતિ આનંદ માન્યો છે, ત્યારે ત્યારે તેનો પ્રતિકાર કરવા માટે કુદરતે પણ તેના આંતર ગર્ભમાંથી ભૂકંપો ગગડાવ્યાં છે-ભયાનક આગ, રેલ અને વિજળીઓ વરસાવી છે, અને ક્ષુદ્ર મનુષ્યોની 'મગરૂર મસ્તીઓ'ને રસાતાળમાં ધકેલી દઈ આખી 'મનુષ્ય પ્રજા'ની દષ્ટિ ખોલાવી દીધી છે.

આજના ઘણા કમનસીબ દેશો પૈકીનો એક, એ આપણો દેશ હિંદુસ્તાન છે. મહાસાગરમાં પથરાએલો ત્યાં પરતંત્રતામાં પૂર્ણ પલળેલો, પલળી ઘોર ગરીબી અને પ્રચંડ હાલીકતાના અતિ દારુણ ત્રાસથી રીબાતો, ખુવાર કંગાલ હાડપીંજર સમાન બની ગએલો, જગતની સપાટીપર આજ ખિન્ન વદને અતિ ઉદાસીનતાથી ઉભો છે. કેવો? દીન-હીન-ભાગી કે અસહાય વગરનો-એકલો-અટૂલો. અને તેના બની બેઠેલા કેટલાક ધીનમાલીઓ-ધનવંતરીઓ, તેનો સાથ વળેલો કેમ ખૂટે એ એક માત્ર ગુપ્ત ચિંતાથી તેના ગણાઈ ગએલા રંક હાડ માંસમાંથીએ તેના ગરાઈ રહેલા અચેતન પ્રાણ તારવી લેવાની એકપણ એક ઉત્તમ માત્રાઓ ગુપ્ત ઠેકાણા દારુણ દંભ નીતિ અજમાવી રહ્યા છે, અને જેની વિપુલ સાધન સામગ્રીઓ અને શાસન પાલનથી તેમના ગર્જના સૈકાઓ લાભ જ પડ્યો છે એવા આશ્રયદાતા-ઉપકારદાતાના ઉપરનું નિમંત્રણ અને નોતરાનું ગણું પણ ના કરનારા આ દુષ્ટની મુત્સદ્દીગીરી તેનું અકાળ અને

અપમાનીત મૃત્યુ કેમ નીપજે એનાજ અખતનાઓ અજમાવી રહ્યા છે હા! કયાંક મનુષ્ય સ્વાર્થમા ભાનભુલ્યો બની પોતાની માતા પણ જેને જોઈ નકારે એવો ક્રુર-પાષાણ-પશુ બની જાય છે

આ હતભાગ્ય દેશની સમાલોચના કરવાનુ અહી કારણ નથી-સ્થાન પણ નથી **'મધર-ઇન્ડીઆ'** દ્વારા જે બિભત્સ અને અસત્ય ચિત્ર દોરીને અમેરીકન **'મીસ કેથેરાઈન મેયો'**એ જગત પર એનો બહોળો પ્રચાર કરવાનુ નિંદનીય કાર્ય કર્યુ છે તે એટલુ વખોડવા લાયકજ નહી પણ અફસોસ કરી નોંધ લેવા લાયક પણ છે પરાધિનતા એ જગતના સર્વ દર્દોમાનુ એક બુરૂ દર્દ છે જ્યારે એ ચેપી બને છે ત્યારે ઘણુ રીબાવે છે અને બુરી રીતે છેવટે પ્રાણ હરે છે **'ગરીબકી જોરૂ સબકી ભાભી'** એ કથનાનુસાર મધર-ઈન્ડીઆનુ પુસ્તક એ **મીસ મેયો**ના ખીસ્સાના કુવારા ભેજાનો સ્વતંત્ર વિકાસ હોય કે આના રચનાત્મક પ્રચારથી મળનારા વારસા માટે નગી પડીને આ દેશ પાછળજ પોતાના મગજના કુવારૂ ડીંગ ખર્ચી નાખવા એ કોઈનુ સાધન બની હોય, એ બાબત બાજુ પર રહેવા દઈ એટલુ તો જરૂરથી સ્પષ્ટ કહ્યા સિવાય ચાલતુ નથીજ કે એણે ચીતરેલા ગંદા દ્રશ્યોમાથી પણ કેટલીક જગાએ સ્વચ્છ સત્ય પણ ટપકે છે એની ચીતરવાની રીતજ ગંદી છે પરંતુ એણે રજુ કરેલા ગંદકીના આખાએ ઢગલાને ફેંદી-ચુંથી નાખી આપણે તો પ્રાણવાન ખાતરજ એકઠુ કરવાનુ છે એ ખાતરમા ઉગાડી જે સંસ્કૃતિ હવે પછી ઉછેરવામા આવશે તેનીજ સુવાસ જતે દિવસે **મીસ મેયો**એ આજે દૂર દૂર સુધી પાથરેલી બદબોને નાબુદ કરશે

બાકી એટલુ તો આજ બનીજ રહ્યુ છે કે આ પુસ્તકથી અમે ટીકાનો જેટલા એમ્પલી દેવાનારે-કદાચ આનંદાશે, તો તેમનાજ આ

પ્રજા ના પ્રત્યાઘાત રૂપે આ દેશ તરફથી નખાઇ રહેલ પડતી–પડી એમના દેહ–ડગન પર પ્રહાર પાથરતી પ્રજા પ્રત્યે તેઓ ક્રુદ્ધ પણ થશે–ઉશ્કેરાશે, અને એમ વિના જાણે એક મીનજવામહાર વ્યક્તીના સ્વચ્છંદના પરિણામમાંથી બે પ્રજાઓની અપ્રસન્નતાનુ એકજન-પ્રકરણ શરૂ થશે

જગતપર પથરાએલી અજ્ઞાનના જેટલી ગ્લાનીમય છે તેટલી જ કરૂણાપૂર્ણ છે–દયાપાત્ર છે મ નદીગીરીઓના પ ા નમુનારૂપની વખત દનિયામાં ડાંગની બને છે બીમ ગ્રેપેની 'મરજ નડીઆ' પણ કદાચ બને આજે જગતભરમાં દભના નામે જેનો અવમ અને અમાનષિ વ્યવહાર ચાલે છે તેનો દર્શનને નામે નથી એમને આજના જગતમાં તો દભ દશ્યનથી પણ મોટો મહી રાક્ષસ મન્ય મન્દ્રુતિ અને મયેગા તથા વ્યવસ્થાના સુ વસ્થીન રોગ દભ નીચે મનુષ્ય પાર્દશ્ય અને અતરને બુરી પોતાના બાહ્ય મનવ પર જગતી પ્રાણી જેટલાજ ને જુલ્મ ગુજારે તો આ મગર અને નુધરેલા જગતી મના કુદરતી જગતી પ્રાણીની મેના વધાર ભાવી અને ભારી , અપમાનીત–પરાએલા અને સ્વન્થીન રીતે શુભ જાએલા મનુષ્યો માટે વાર અને વરૂનો વ્યવહાર વધારે આવકાર દાયક છે

દરેક પ્રજાજીવનમા દશ્યનીતીન એક પળ એવી તો આવે છેજ કે એને તેનુ ગૌરવ અને સ્વાર્થ ત્યજી મહોન્મત્ત સત્તા પત્તુ તેના બનૂરેલા આત્માને અને ઉચ્ચ ચડેલા ચૈતન્યને દાબી શકતી નથી જ જ્વાળામુખી જ્યારે ફાટે છે ત્યારે પૃથ્વી સાચવાના ઢેર ઘૂ રોળ શકતી નથીજ સાચ અને ફાળી–પીળી પ્રજાઓ માટે એ પળ આવશે ખરી.

પ્રસ્તાવના.

જુદા જુદા અનેક મહત્વપૂર્ણ કાર્યોને પહોંચી વળવા હમેશા મુત્સદીઓ બીજાઓ મારફતે તે કાર્યને સાંગોપાંગ ઉતારવા તેના ઠેકાઓ-(કોન્ટ્રાકટો) હોશીઆર માણસોને આપી દે છે જેવું કાર્ય તેવો ઠેકો-જેવો ઠેકો તેવી તેની શરત છતાં આવા ઠેકાઓમાં ફાયદો તો અવશ્ય બન્ને પક્ષને મળે છેજ એકને બીજા ઉપયોગી કાર્યોને પહોંચી વળવા તક તથા કાર્યના પ્રમાણમાં સસ્તી કીંમતે હોશીઆરી મળે છે-સાથે સાથે કાર્યમાંથી નીપજનારા પરિણામ તથા રાહત પણ મળે છે, જ્યારે બીજાને નવરાશ ઓછી થઈ કંઈક કામ-તેની કિંમત અને જોખમદારી મળે છે

કહેવાય છે કે અમેરીકન મીસ કેથેરાઈન મેયો પણ લગભગ એક જાતની 'એજન્સી' છે એણે લખેલું 'મધર ઇન્ડીઆ' પુસ્તક કોણ જાણે શાથી યુરોપ-અમેરીકાને એટલું બધું ગમી ગયું કે સાંભળ્યું છે તે પ્રમાણે આ પુસ્તકની હજારો પ્રતો ખરીદાઈ અને પાર્લામેન્ટના મેમ્બરોને મફત વહેંચી દેવામાં આવી, તેમજ અમેરીકામાં પણ આની પચ્ચાસ હજાર નકલો છુટથી મફત વહેંચવામાં આવી છે પાર્લામેન્ટના મેમ્બરો આ પુસ્તકની કીંમત ખર્ચી શકે એવી સ્થીતીમાં નહીં હોય કે શું? કે કદાચ કીંમત ખર્ચીને ના લે તો હીંદુસ્તાનનો ઇતિહાસ! વાંચ્યા વગર રહી જાય, એ ખખરાથી આ પુસ્તકની લ્હાણી થઈ? મીસ મેયો પણ કોઈ તવંગરનીજ દિકરી જણાય છે નહીં તો આટલી બધી પ્રતો મફત વહેંચવાનું પાલવેજ કેમ? અને અમેરીકનો પણ ભારે પાકા! હીંદુસ્તાનમાં જેમ યુરોપી કંપનીઓ સીગારેટો વિગેરે છુટા હાથે જાહેરખબરની દ્રષ્ટિએ મફત વહેંચે છે-

અને મરદીના નમૂનાઓ 'મફત' અમઝને જેમ તે ધુરે છે તેમ **મીસ મેયોના** આ ગ્રંથ મફત–**F–O–C– Free of Charge**) મળતા પચ્ચાસ હજાર કોપીઓ જેનતેનામાં ઉપાડી! માના બાપની દીવાળી! અમેરીકનોને સ્વામી શ્રી વિવેકાનંદ તથા શ્રી રામતીર્થ માટે અત્યંત ભાવ હોવા છતાં પણ તેમના ગ્રંથોની આટલી પ્રતો વેચાયાનું ધ્યાનમાં નથી. **મીસ મેયોનું** કમીશન તો જાણમાં નથી આવી એની પોતાના પુસ્તકની જાહેરખબર આવી રીતનો ખરખરો એટમાં સારૂ ખાતું હોય તો, અગર પાકી મજનુન પૈસાની પીઠ હોય તો અહીંના પણ ઘણા લેખકોને અનુભવ કરવા જેવી તો ખરીજ પણ! હીંદુસ્તાનનું નર્યું હીન દેખે ધરી–અહીં આવી પહોંચી–ધુવાડ માફક બાળી **મીસ મેયોએ** જે 'હીંદુસ્તાન ઉપરાંત સાહીત્ય' એકઠું કરી [illegible] માફકને યુરોપ–અમેરીકામાં મફત પાથરી દીધું, તે શું લખવા માટે ગમેલી અહીંની ભૂમી એ વખાણના વહેંચવા માટે એને નાપસંદ પડી? હીંદુસ્તાનની ભૂમીજ ખરેખર કમનસીબ છે, આણી આ પ્રતેથી જેમ અમેરીકન જુવાનો **મીસ મેયોની** ધારણા પ્રમાણે જે નામ ઉપરતે તેમ હીંદુસ્તાની જુવાનોને પણ [illegible] વાત મેળવવાનો મોકો મળીને [illegible] જે ગલીની એજ આ દેશમાંથી ભેગી કરવામાં [illegible] ઉપરાંત યુરોપ–અમેરીકા ધસડી ગઈ અને [illegible] નવ, [illegible] અને [illegible] નામાંકીત [illegible] વાતાવરણ આ ગલીઓથી ભરી [illegible], તે [illegible] એને ના ગમેલા આ ગવાય [illegible] એને એ અર્પણ કરવાની [illegible] દશાંતી [illegible] એને [illegible] જેમ [illegible] [illegible] તેની અગાઉ [illegible] નવીન [illegible] મેળવવા માટે [illegible] એમ [illegible] [illegible] 'ગ્રેઝ્યુકરી કમીશન' [illegible]

તે અગાઉ **મીસ મેયોએ** હીંદનું ભાગ્ય ઘડવાના સાધન માટે આ પુસ્તક તૈયાર પણ કરાવી–હીંદી પ્રજાને પૂરો લાભ મળે, અને હીંદી પ્રજાની જગતની અન્ય પ્રજાઓમાં કીંમત વધે અને કદર થાય, એ એક માત્ર શુભનીઇથી !! હેન્ડબીલની માફક મફત ! જોતજોતામાં બહોળા હાથે હજારોની સંખ્યામાં વહેંચાવી પણ દીધું પણ **મીસ મેયોની** આ અનર્થકારક રીત કંઈ નવી કે આજની નથી. બે વર્ષ પહેલાં **'ફીલીપાઈન્સ'** ની સ્વતંત્રતાના શુદ્ધ વિષયમાં જ્યારે અતિ ગંભીર વિચારો ચાલતા હતા ત્યારે આજ મહેરબાન **મેયોએ** તે લોકોને જગતભરમાં બદનામ કરવા માટે "Isles of Fear" નામનું પુસ્તક લખ્યુ હતું. જો પરજાતોની ચાડીઓ–ચુગલીઓ–બદનામીઓ અને ગલીચીઓજ ભેગી કરી સગ્રહવાનો અને તેનો બહોળો ફેલાવો કરવાનો **મીસ મેયોને કુદરતીજ** આવો સ્વભાવ વારસારૂપે મળ્યો હોય તો દિલગીરીથી કહેવું જોઇએ કે એક સ્ત્રી–કુમારીકા માટે તે ઘોર નિંદનીય દૂષણ કહેવાય–પણ માન્યતા છે તેમ પોતાનો થોડોક સ્વાર્થ મેળવવા પરાયાઓના પરમસ્વાર્થ સાધન માટે તે આવી કલંકીત રીતે હથીઆર બનતી હોય તો તો પોકાર કરીને જણાવવું જોઇએ કે જગત્ પર મુંગેમોઢે સીતમો સહન કરનારી પરતંત્ર પ્રજાઓનો પણ કોઈ રડ્યો ખડ્યો પરમાત્મા કોઈક જગાએ વસતો હશે, અને આ એનશીબ પ્રજાઓનાં ભાગ્ય ઘડવાની મુહુર્ત વેળાએ બદદાનતથી અતિ નીચતાપૂર્વક ખાલી કૌકનારી વ્યકતીને અનોખી તારવી લઇ તેની દુષ્ટતાનો ઘોર દંડ દેશે. કોમળ સ્વભાવની અને દૈવી અંશી સ્ત્રી જાતીમાં પણ પ્રચંડ શઠતા પ્રવેશશે તો પરમાત્મા કેટલો પ્રલય રેલાવશે એ અટકળવું પણ અશક્ય છે.

આ પુસ્તકમાં એણે લખેલી હકીકતોના સમર્થન માટે એણે **મહાત્માજી** તથા **શ્રીયુત્ ટાગોરનાં** નામ પણ સંડોવવા સુધીની

હીમત કરી છે જેનો તેને તેઓ તરફથી યોગ્ય જવાબ પણ મળી ગયા છે જે ઘણી ગલત વાતોની ખુદ ઘણા ભારતવાસીઓને પણ ખબર નહીં હોય એવી ગેરરીતી વાતોના સારથી આ પુસ્તક સંપૂર્ણ બનાવવામા આવ્યુ છે. આપણે ભારતવર્ષમાથી એ પણ શિવ-એ પાગ બાબત એને એવી નાબુદી કે જે સબબમા એને કોઈ પ્રમાણીકપણે લખવાની સદબુદ્ધિ સુઝે પણ ગયો જેમ ફરી ફરીને સિપ્રા પરજ નઈ એમે એમ આ બાબુને હીન્દી મુલાક રીમા ગદરીના વિયોગ કરવા માટે મત્યા એને જવા ત્યાથી આવા ગરીબ વિયોગ પીનવવામા આવ્યા, જે એણે અહીં પચા સા અને યુગપ-અમેરી । જઈ એણ્યા આ ભૂમીના મીનારે એના પનોના પગના પગ્યા ત્યાર થઈમાર એક મ વ્તન દસાઈ મની નાએ એને સવાદ પણ આપેલી કે આ વિગાર પગત દેશમા અગર તુ કદાચ કોઈ બદી કે બુરાઈ પણ જુએ તો એને તુ ‘સામાન્ય નીયમ’ નહી ગણીશ ના બાંધી એમની આ સવાદના એણે કેવો સદુપયોગ! જ્યાં છે એ એના પુસ્તકપરથીજ જણાઈ આવે છે ‘લેડી અન્ડ્રમીસે’ મીસ મેયોના બાગમા લખ્યુ છે કે ‘જે પુસ્તક એણે લખ્યુ છે’ એ લખવાનો એનો મનસુબો તો પ્રથમથીજ હતો, પણ ફક્ત એને નરની સામગ્રીઓ એવી કરવા પુરતી જ એને ખોરી હતી જે એણે અહીં આવી ચાર મહીનામા સઘળે લખાવી એકઠી કરી દીધી, અને પછી મારી આ નવ ઉલાએના રોગ માટે એબાદ પણ બની અનય આદર્શ બાબત બનાવો આપએ દેશમાથી એની આખી મુનફરી દરમ્યાન એને એક પણ ન્તન ના ન ા એ ા એમદને અસ્સમાન મળવાની પગ એણે તે ઠેઠ પ વા કી ગેલ તે એમ ઉતરી પનુ એના આખા પુસ્તકમાથી ઉદુ જ તી નવત, પનુ જેમ એક ગજેરી, નજેરી એળખા સેન્સ એ ત રે એમ મીસ મેયોએ પનુ આ

દેશમાથી એના અસ્નાજ એવા ઇસ્મો નીણી નાડયા કે જેઓ આ ભૂમીનીજ આબોહવા—અને ધાન પાણીથી પોષાઇ ઇજ્જતદાર બનેના હોના છતા એમને જીવાડનારી આ ભૂમીને અત્યત વાતક નીવડે એવી તમામ કૃતઘ્ની ભાવનાઓ સાથેજ હરહમેશ જીવતા હોય આવા મ ટે સોપેની હકીકતોનો **મીસ મેયોએ** સગ્રહ કર્યો અને મદદગારોની મ્હાયથી એનો પુસ્તકરૂપે પ્રચડ પ્રચાર કર્યો—એ રીતે તીના કારણ આ અસહાય દેશના નબળા હદયમા ઉંડો પ્રહાર કર્યો

ભારતવર્ષના સબધમા લખાએની એક પણ ચોપડી આટલી છાપથી હજુ સુધી 'મફત' વહેચવામા આવી નથી, તેમજ આ પુસ્તક મ્હાર પડ્યાથી ભારતવર્ષના સમાજમા એક ખૂણેથી બીજા ખૂણા સુધી જે પ્રચડ ખળભળાટ અને જાગનિભયો ખળભળાટ થયો કે એના બીજા એક પણ પુસ્તકથી હજુ સુધી થયો નથી, એનુ ઘણાઓનુ માનવુ કે એવી તે આ પુસ્ત મા શુ બાબતો હશે કે જે આટલી ધાધન મચાવી મુકે તે જાણવાની ઘણાઓની—સમજદાર વર્ગના લગભગ તમામોનીજ, તીવ્ર ઇચ્છા હોયજ એ સ્વભાવીક કે **મીસ મેયોના** લખેના પુસ્તકમાથી મ્હને જરૂરી લાગતી એની ખણખોદવાળી બાબતોનાજ પૃથક્કરણ રૂપે એણે લખેના એના ચાર ભાગોની યથાશક્તિ સમાલોચના કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે એના આખાએ પુસ્તકનો આ ચોખ્ખો અનુવાદ નથી ફક્ત એની કડવી ટીકાઓના ટેરટેરથી તાવી કાઢેના ટીપ્પણોજ છે આ વાચના સમજદાર વાચકવર્ગને પોતાના દેશની ચિત્રની સાચી ખોટી મીશ્ર ધ્રુણાજનક સ્થીતી સબધી જો ખરેખર શોચ થાય તો તે પોતે પોતાથી બને તેટલો સુધારો કરવાના તમામ પ્રયત્નોમા સમાજ અને દેશહીત હૃદયે ધરી એક સરખો મડી જાય અને તેના ધારેના પરિણામ સુધી તે પોતે ના પહોચે ત્યા સુધી અવિશ્રાનપણે મચ્યો

રહે, તોજ **મીસ મેયો** અને એના જેવાજ ભારતના ભાવીક ભક્ત-જનોને આવતા ભવિષ્યમા હાથમાં ઝુલ ચાવી જવી પડે–તોજ એમને પછી કદાપી આવો સગ્ન્તમ એકડો કરવાની તકજ ના મળે–તોજ આજનો પાગળો ભારતવર્ષ આવતા વર્ષોમાં પરજાતિઓના પોકળ હુમલાઓ સામે ટક્કર લેવા લાયક બને ભારતવર્ષની રીઝ-માથી કઇક સંગીન પરિણામ પણ જન્મે છે એમ જો જગત જાણી શકે તોજ ફરી ફરીને છેડ કરનારાઓનો પ્રમાદ ઓસરી જાય. બાકી દુધના ઉભરાઓ ઉપસી ઉપસી જેમ સમી જાય છે તેમ આપણે ઉત્પન્ન કરેલો આ જોશદાર ઉહાપોહ કંઈ પણ સચોટ પરિણામ આપ્યા શીવાય જો અર્થહીન વ્યર્થ પોલો ધખારોજ નીવડશે તો તો આ દેશની વાણી એવી ઉછળી બેસી ગએલી ભારે પ્રવૃતિયોની નીષ્ફળતાથી ઉત્પન્ન થએલી લજ્જાજનક હાસ્યાસ્પદ સ્થીતીની હારમાળામાં આ એકનો ઓર વધારો થશે અને અન્ય તાકી રહેલી પ્રજાઓના તીરસ્કારભર્યા અટ્ટહાસ્ય આપણી સામે પથરાશે–આપણી ચોગરદમ છવાઇ જશે

આજના આપણા દેશકાળની ગંભીર સ્થીતી અવશ્ય કરી બેદર-કારીથી આજે જે ડુબશે તેનો વંશ આવતી કાલે તેના ગફલતની વડીલના બેભાનપણાને યાદ કરી, પોતાની નીરાધાર અનાવસ્થા પર પોક પોક રોશે કદાચ એના વડીલને શ્રાપ દેશે

પ્રથમ ભાગ.

—(૦)—

આ પુસ્તકના પ્રથમ પૃષ્ટનુ મથાળુ 'The Bus to Mandlay' (માડલે જનારી બસ) એમ છે, પણ આખાએ પુસ્તકમા માડલે સબધી નો કઈજ ઈસારો પણ નથી પ્રકરણોના મથાળાના નામો સાથે એ લેખ ચિત્રાએલી વસ્તુ ની કુલજ અસમબધ લાગે છે મથાળા અને અધ્યાયનો પરસ્પર સબધજ દેખાતો નથી અને અધ્યાયો ખુદમા પણ વણ અસબધ ભરેલુ છે હીંદના ખુણાઓ ખોળી ગલીચ બાબતોજ એકઠી કરવામા મીસ મેયો પોતાને એટલે દરજ્જે વિસરી ગઈ છે કે એને બીજુ કઇ ભાન રહ્યુ નથી શરૂથી તે આખર સુધી એક સરખી રીતે વાચી જતા ઈરાદા પૂર્વકના તિરસ્કારથી ખાસ વિણી કાઢેના ગદા "ચુટકલાંઓ" ના સગ્રહ શીવાય બીજુ કઈજ દેખાતુ નથી પહેલાજ પાના પર કલકત્તાનુ વર્ણન કરતા મીસ મેયો લખે છે —

'In the Courts and alleys and bazars many little book stalls where narrow-chested, near-sighted anaemic young Indian Students in native dress brood over piles of fly blown Russian pamphlets."

"કલકત્તાની ગલી—ગલીએ તેમજ બજારોમા નાના નાના પુસ્તક વેચાણમા જેમા સાકડી છાતીવાળા, ક્ષીણ નજરવાળા પાન્ડુરોગી,

કમનસીબ ભારતીય વિદ્યાર્થીઓ એમના જાતીવેશમાં રહીઆના ન ામા અને ગંદા નોપાનીયા આંખો ફાડી ફાડી વાંચી જતા હોય છે.’

આ 'સૂત'થી પુસ્તકના શ્રી ગણેશ મંડાય છે. લખવાનો ઉદ્દેશ ચોખ્ખોચટ તરી આવે છે. તેજસ્વી અને તાલેદાર યુવાનોના જથ્થા એને કોઈ જગ્યાએ જડ્યો જ નહીં! દેશ અને જાતીની આશા અને ત્યાગ ગણાતા આવા 'મુડદાલ ડૂંગરો'થી સ્વતંત્રતાની વાતો વાંચી વાંચી 'સ્વતંત્ર-સ્વતંત્ર'ના ખાલી બખાળા સિવાય કંઈ જ થવાનું નથી, એમ એ આડકતરી રીતે જણાવી દે છે. દરેક સ્વતંત્ર દેશનો યુવાન-વિદ્યાર્થી વર્ગ ચપળ અને હિંમતવાળો હોય છે, અને જે દેશનો વિદ્યાર્થી-સમુદાય પાણીદાર અને સમજણો હોય છે એ જ દેશ સ્વતંત્રતા અને સ્વરાજ્યને લાયક ગણાય છે—થાય છે—એ જ દેશ સ્વતંત્રતા મેળવે છે—મેળવીને સાચવી શકે છે. સ્વતંત્રતા અને સ્વરાજ્યને લાયક કદી ન થાય એવા અહીંના—હિંદના વિદ્યાર્થી-સમુદાયને આવો કમતાકાત ચીતરી હિંદની સ્વરાજ્ય માગણીની નાલાયકી પુરવાર કરવાનો એણે પરોક્ષ રીતે પ્રયત્ન કરી લીધો છે. એ—

કલકત્તાના વિદ્યાર્થીઓ પછી કલકત્તાની 'કાલી'નું વર્ણન એણે જાતે કર્યું છે એથી માનવાને કારણ છે કે ગવર્નમેન્ટ હાઉસમાં ઉતારો કર્યા બાદ પહેલે જ એને 'કાલીઘાટ' તરફ જવાનું બનાવવામાં આવ્યું, ને લીધી ત્યાં ગર્ડ હસન નામના ગાઈડે તેને મદદ બનાવેલ. તે બકરાના બલિ જોતી હતી, એ ત્યાં એમ બન્યું કે —

'Meanwhile, and instantly, a woman who waited behind the killer of the goat has rushed

forward and fallen on all fours to lapup the blood with her tongue, in the hope of having a child."

'In this manner we kill here from 150 to 200 kids each day,' says Mr. Halders with same pride. 'The worshippers supply the Kids.'"

"એટલામાં એક સ્ત્રી કે જે બકરા વધેરવાવાળાની પાછળજ ઉભી હતી એ આગળ દોડની ધસી આવી અને છોકરૂં મેળવવાની ઉમેદમાં—આશામાં—બે ઘુંટણો તથા બે હાથ જમીન પર ટેકવી પડેલા લોહીને જીભથી ચાટવા મંડી. હલધરે કંઈક અભિમાનથી કહ્યું કે આ રીતે હંમેશા અમો દોઢસોથી બસો બચ્ચાંઓની કત્લ કરીએ છીએ જે અમને શ્રદ્ધાળુ ભકતો તરફથીજ પૂરાં પાડવામાં આવે છે."

આખાએ કલકત્તામાંથી એને ફક્ત બેજ ચીજો ચિતરવા માટે હાથ ચઢી ! એક તો બંગાલી વિદ્યાર્થીઓનું રૂશીઅન બોલશેવીક પત્રીકાઓનું ઢેર ઢેર વાંચન, કે જે પત્રીકાઓ કશીજ રોકાવટ શીવાય સરકારી કૃપાથીજ ગલીએ ગલીએ વહેંચાઇ વિખરાએલી પડી હતી અને બીજું "કાલીનું દૃષ્ય" જેને પ્રત્યેક સમજદાર હીન્દુ આજે પણ હીન્દુધર્મ પર કલંક સમજે છે, અને જેની બુરાઇઓ દૂર કરવા પાછળ આખોએ હીન્દુ સમાજ ભારે પ્રયત્ન કરી રહયો છે. શ્રીમતી **મારગારેટ કજને** આની આલોચના કરતાં ઠીકજ લખ્યું છે કે "કાલીનું રૂપ વર્ણન કરવામાં **મીસ મેયોએ** એ લખવાનું છોડી દીધું છે કે આવી કુરબાનીઓતો બ્રીટીશ ઈન્ડીઆમાં છે, પણ ત્રાવનકોર જેવા દેશી રાજ્યની મહારાણીએ રાજ્યની લગામ હાથ ધરતાંજ પોતાના

નાજ્યની સરહદમાંથી આવી અમાનુષીક તમામ જનની કુરબાનીઓ તદન બંધ કરી દેવાનું નખ્ત ફરમાન કર્યું છે. તખ્ત પર આવતાંજ આ પ્રથમ કાર્ય કર્યું છે" બીજેજ દિવસે એક થીયોસોફીસ્ટ અંગ્રેજે **મીસ મેયોને** કહ્યું સુધ્ધાં કે 'તું કાલીનું મંદિર જોવા આવી નાહક ગઇ, એ કંઇ 'હિન્દ' નથી, પરંતુ એ મહાશયને શું ખબર કે મીસ મેયો તો ખસુસ કરીને 'મધર-ઇન્ડીઆ' માટે એક 'ટુચકલુજ' શોધવા ગઇ હતી?

કલકત્તા અને કાલીના વર્ણન પછી આગલા અધ્યાયમાં તે શા કારણથી હીન્દમાં આવી હતી તે બતાવે છે. ખરી રીતે જોતાં તો આ કારણનો ખુલાશો એણે ચોપડી લખવાની શરૂઆતમાંજ કરવો જોઇતો હતો એટલી તો શું ઉતાવળ હતી કે કલમ ઉપાડતાંજ બીભત્સ પત્રીકાઓ અને કાલીનીજ દુહાઇ દેવી શરૂ કરી દીધી! ખેર, આવવાનો ઇરાદો સાંભળો –

"What does the average American actually know about India? That Mr. Gandhi lives there; also tigers......It was dissatisfaction with this state that sent me to India, to see what a volunteer unsubsidized, uncommitted, and unattached could observe of common things in daily human life......*Therefore in early October 1925* I went London, called at India Office and a complete stranger stated my plan."

'અમેરીકન લોકો એકંદરે હિન્દ માટે શું જાણે છે? કે ત્યાં મી. ગાંધી રહે છે, તેમજ વાઘ. આ અવસ્થાથી અસંતોષ માની

હુ હીદ આવવા ઉપડી હુ એ જોવા ઇચ્છતી હતી કે એક 'વોલન્ટીઅર' [સ્વયમેવક] જેણે કોઇનો એક પીઓ પણ લાચ ખાધી ના હોય, અને પહેલેથી પોતાનો કોઇ વિચાર પણ નક્કી ના કર્યો હોય એવો આ દેશમા આવી અહીંના માનવ જીવનનુ દૈની- દ્રશ્ય કેવુક આલેખી શકે છે' આથી ૧૯૨૫ ના અકટોબરની શરૂમા હુ લડનની-ઇન્ડીઆ ઓફીસમા ગઇ અને બીલકુલ અપરિચીત વ્યક્તિનીજ મારફત મ્હે ત્યા મ્હારી સ્કીમ રજુ કરી

પોતાના હીન્દ-આગમનનુ કારણ તે આમ જણાવે છે ભલા અહી આવવાના કારણોમા એને આ જણાવવાની શી જરૂર હતી ? એ 'વોલન્ટીયર' હતી. એણે 'રૂપીઓ ખાધો નથી' પોતાના વિચાર **પહેલેથી નક્કી કરેલા ન હોતા** અને ઇન્ડીઆ ઓફીસ વાળાઓથી તે **'બીલકુલ અપરિચીત' હતી.**

હવે આ 'વોલન્ટીયર'ને આગળ વાચો – બીજા અધ્યાયમા તે લખે છે કે –

"The Indian girl, in common practice, looks for motherhood nine months after reaching puberty-or anywhere between the ages of 14 or 8"

'સાધારણ રીતે નવ મહીના બાદમા તો એક હીન્દુ છોકરી અકસર કરીને બચ્ચાની મા બની બેસે છે કોઇક જગાએ આ અવસર આઠથી ચૌદ વર્ષની અંદર અંદરનો હોય છે"

ગોરી ચામડીમાથી ટપકેલુ આ કાળુ 'જુઠ' છે આનુ ખડન કરતા ડોક્ટર મીસ એમ આઇ બાલ્ફર એમ બી (M B)

પોતાના તા. ૧૦ મી અકટોબરના 'ટાઈમ્સ ઓફ ઇન્ડીઆ'ના પત્રમા પોતાના અનુભવના આધારે લખી જણાવે છે કે ૩૦૪ હીન્દુ-સ્ત્રીઓને મુંબાઇની હોસ્પીટાલમાં પ્રથમવાર સંતાન પ્રાપ્તી થઇ. એમની સરેરાશ ઉમ્મર ૧૮.૭ હતી. એમાંથી સેંકડે ૮૫.૬ ની આયુ ૧૭ વર્ષ અથવા તેથી ઉપર હતી, અને સેંકડે ૧૪.૪ ની આયુ ૧૭ વર્ષથી નીચે હતી સૌથી નાની ઉમર ૧૪ વર્ષની હતી અને આ ઉમ્મરની કેવળ ત્રણજ સ્ત્રીઓ હતી. મ્હેં મદ્રાસની મેટર્નીટી હોસ્પીટલના ૧૯૨૩–૨૪ ના રીપોર્ટ સાથે આ વીગતો સરખાવી જોઇ છે. ત્યાં ૨૩૧૨ સ્ત્રીઓને પ્રથમ સંતાન થએલ. સરેરાસ ઉમર ૧૯.૪ વર્ષની હતી. સેંકડે ૮૬.૨ સત્તર વર્ષ અને તે ઉપરની હતી અને સેંકડે ૧૩.૮ સત્તર વર્ષથી નીચેની હતી. સૌથી નાની ઉમર તેર વર્ષની હતી. સાત સ્ત્રીઓની ઉમર તેર અને બત્રીશ સ્ત્રીઓની ઉમર ચૌદ વર્ષની હતી. મ્હારી પાસે અન્ય પ્રાંતો કે જેમાં ઉત્તર ભારતનો પણ સમાં-વેશ થાય છે. તેના રીપોર્ટો છે.

આ આંકડાઓની વીગતથી શું સીદ્ધ થાય છે, પણ મેયોને આવી દલીલોની પરવાજ ક્યાં હતી? તે આગળ લખે છે કે:—

"Because of her place in the social system child bearing and matters of procreation are the woman's one interest in life, her one subject of conversation be her caste high or low. Therefore the child growing up in the home learns from earliest grasp of word or act to dwell upon sex relation"

હિંદુઓની સામાજીક વ્યવસ્થામા સ્ત્રીઓનુ કર્તવ્ય ફકત બચ્ચા ઉત્પન્ન કરવાનુજ છે તેથી ઉચ્ચ–નીચ તમામ કેમની સ્ત્રીઓની વાત ચીત હમેશા આ વીષય પરજ હોય છે, અને તેથી આવા ઘરોમા ઉછેરાતા બચ્ચાઓ પણ આવુ આવુ સાભળી તથા દેખીને ઈન્દ્રીઓ સબધી વાતો તથા વિચાર કર્યાજ કરે છે '

કુવારી હોવા છતા **મીસ મેયોનુ** ભેજુ ખરેજ સડલુ હતી વગર પફ–પાઉડર, અને અન્ય બાહ્ય સીબ્સ શારીરિક ટાપટીપો પાછળીજ પ્રાણ પાથરતી અને પાશવતા ઉત્પન્ન કરે એવી જેટલી પ્રોભનપુર્ણ નગ્ન સુદરતા બતાવી શકાય એટલી બતાવવામા જીવન સર્વસ્વ સમજતી .યુરોપ–અમેરીકાની કુવારીથી માડી ઘરડી દદાઓ પૈકીની આ એક ! **મીસ** ! ને આ દેશની સ્ત્રીઓએ જતન કરી સાચવી રાખેલા અમની ઉડા આદર્શોની શુ સુદ્ધિ પણ હોય ! આખાએ ઇતિહાસમા આ દેશનુ જો ભાગ્ય કઇક દેખાતુ હોય તો એની 'સ્ત્રીઓમાજ છે કુટુબ પ્રત્યેની અનોખી વાત્સલ્યતા–વડિલો પ્રત્યેની અનુપમ આજ્ઞાધિનતા–ધર્મ અને કર્તવ્ય પ્રત્યેની પોતાની ઉત્તમ ફરજ, પતિપ્રત્યેની અદ્વિતિય અને અનન્ય આસકતી–સતાનો અને સબધીઓ પ્રત્યેની પ્રશસાનીય કોમળતા–જીવનના દરેક લીના સુખ પ્રસગોમા ભક્તિ–ધીરજ અને સહીષ્ણુતાભર્યો મીઠો સથવારો–અતિ માઠા પ્રસગો વચ્ચે સ્વજનો માટે ઉચ્ચ સ્વાર્થત્યાગ અને પોતે માનેલા પૂજ્ય પતિ માટે જરૂર પડે તો જીવન સમર્પણ–પોતાના પતિનુ મૃત્યુ ન સહેવાતા હસતા હસ્તા પતિ પાછળ સ્વેચ્છાથીજ જીવતુ આનાભર્યું આખુએ જીવન સળગાવી દેવાની પ્રખર અને પ્રચડ પવિત્ર મતિ ભાવના, આ અને આવુ આવુ ભારતીય સ્ત્રીઓના ભુષણરૂપ તો ઘણુએ, ભારત

નાતરાઓ–મોગવિનામોની પ્રાપ્તી અર્થે દ્રવ્ય મેળવવાના નીચ પ્રપંચે અધમ પાપાચારો–જગતના કોઇ પણ પૂર્ણ દેશો કરતા અનિષ્ટ પ્યાના આપવાતો, આ બધાના પૃથક્કરણ પુર્ણ થુનામા એતો માનવીઓના ઇતિહાસના તદન કાળા પાના છે

ડાક્ટર આલબર્ટ મોલ પોતાની "The Sexual life of the Child" નામના પુસ્તકના ૧૬૧ મા પાને પોતાના દેશની અવસ્થા પર લખે છે કે–

"While the child is to all appearance immersed in a book, while a girl is playing with her doll, the parents or some other adults carry on a conversation in the child's presence under the influence of an utterly false belief that the latter's occupation engrosses his or her entire attention but the danger is hardly less when the childrens have an opportunity of observing their own parents engaged in sexual acts or even mere preparation for such acts

"બચ્ચુ જ્યારે પુસ્ત વાચનામા મશગુલ દેખાતુ હોય છે, અથવા તો છોકરી પોતાની ઢીંગની સાથે રમવામા તલ્લીન બનેલી હોય છે, ત્યારે માતા પીતા અથવા બીજા નવયુવકો ભુલથી તેઓને ભણવામા અગર રમવામા રોકાયેલુ સમજી તેમની સામેજ બીભત્સ વાતાલાપ આદરે છે, પરતુ લજ્જાસ્પદ બાબત તો એ છે કે કોઈ કોઈ વખત તો માતા પીતા ભાનભુલા બની પોતાના બચ્ચાના

દેખતાજ વિસર ક્રીડા ચાલુ કરી દે છે યા તો એવી ક્રીડા શરૂ કરી દેવાની તમામ તૈયારી કરી ગયા હોય છે '

ડૉ ટરમાન કહે છે તે પ્રમાણે તો પારના ચીટો જોવાની જેની આ મીસ મેયોએ પોતાના દેશની બદીઓ માટે કોઈ દિવસ વિચાર પણ નહીં કર્યો હોય પોતાના પગ નીચેનું બળતું જગતમાં બીજે જોતું નથી પોતાના નાજુક બચ્ચાની કુમળી ઉંમરમાં આવા બીભત્સ વિષયના જાલીમ ઝેર રેડી પોતાના સંતાનનું ભવિષ્ય ખોદી નાખનાર લંપટ અને નફટ સ્ત્રી પુરુષોને, ડૉ ટરમના અનુભવે ઓળખાવેલા આવા "માતા પીતાઓ ને સમાજનો કોઈપણ સમજદાર મનુષ્ય એમને માતા પીતાના નામની ઓળખાણથી ઓળખે તો નહીં જ—પણ એ સંબોધનમાં પણ પાતક સમજે જનાવરો કરતા પણ જેનું આચરણ અતિ હલકું હોય—પશુઓની શ્રેણીને પણ જેઓ પોતાના અધમ આચરણથી ઓળંગી જતા હોય એવાઓને 'માતા પીતાના નામથી તો નહીં જ પણ 'મનુષ્ય તરીકે માનવામાં પણ મનુષ્ય શબ્દની વ્યાખ્યાને ઘોર અન્યાય કર્યા બરાબર છે

આજ અધ્યાયમાં આગળ લખ્યું છે કે —

'Shiva on of the greatest Hindu deities is represented, on high road shrine in the temple on the little alter of the home, or in personal amoulets by the image of the male generative organ, in which he receives the daily sacrifices of the devout. The followers of Vishnu were painted upon their foreheads the sign of the function of generation'

"શિવ કે જે હિંદુઓના મુખ્ય દેવતાઓમાંના એક છે, તે ચોરી રસ્તા પરના દેવાલયોમા–મંદીરોમા–ઘરના નાના પુજાસ્થાનોમા અગર અંગત તાવીજોમા પુરૂષ જનનેન્દ્રિયના આકારમા પ્રતિદિન પૂજાય છે વિશ્નુ સપ્રદાયના અનુયાયીઓ પોતાના કપાળ પર પ્રજનન ક્રિયાના ચિન્હવાળી છાપ લગાવે છે

ભારતના અનેક, ત્રીસ કરોડ ! દેવ દેવીઓમાથી કોઇની–ખેતરપાળ કે બળીઆ કાકાની ચર્ચામા ઉતરવા કરતા મહાદેવજીના લીંગની ચર્ચામા મેયોએ ઘણો રસ લીધો હોય એમ ઉપરની બીનાથી જણાય છે

ભારતના અધઃપતન વિષે આગળ લખે છે કે —

"In many parts of the country north & south, the little boy, his mind so prepared, is likely, if physically attractive, to be drafted for the satisfaction of grown men, or to be regularly attached to temple in the capacity of a prostitute Neither parents as a rule sees any harm in this, but is rather flattered that the son has been found pleasing"

"ઉત્તર–દક્ષિણ ભારતમા અનેક સ્થળોમા નાના નાના ખૂબસુરત બાળકોનો મોટા માણસો પોતાના અધમ વિષયવાસનાની તૃપ્તિ અર્થે ઉપયોગ કરે છે, અથવા વેશ્યાવૃતિને માટે તેમને રીતસર મદીરમા રાખી લેવામા આવે છે, એક ચાલુ નિયમ તરીકે માબાપ પણ આમા કાઇ ખાસ નુકશાન સમજતા નથી, બલ્કે એમના છોકરાની આ તરેહની પસદગી માટે ઉલ્ટા મગરૂર બને છે"

મીસ મેયોને શુદ્ધિ પણ નથી કે મંદિરોમા છોકરાઓ રાખવાનો રિવાજ ભારતના કોઇ ખૂણામા પણ નથી મદ્રાસ બાજુ દેવદાસીઓ

રાખવામાં આવે છે જેને માટે પણ ત્યાંની હાલની લેજીસ્લેટીવ કાઉન્સીલે પ્રસ્તાવ પાસ કર્યો છે, અને યદી આ દૂરાચાર કહાય આ વિશાળ દેશમાં આજ પણ હોય તો તે ઘણાઓના માનવા પ્રમાણે ઘણે ભાગે મુસલમાનોનો લાવેલો છે અને લોકમત પ્રમાણે ઘણે ભાગે તેઓજ તે પોષી રહ્યાં છે; એમ તો **મીસ મેયોનો** દેશ પણ ખાલી નથી. 'Sexual Inversion' નામના પુસ્તકમાં ૨૬૧ મા પાને મી હૅવીલૉક **ઍલીસ** લખે છે કે:

"It has been stated by many observers in America, in France, in Germany and in England that homo sexuality is increasing among women. 'I believe' writes a well informed American correspondent 'that sexual inversion is increasing among Americans–both man and woman.'

"ઘણા તપાસકોનું કહેવું એમ છે કે અમેરીકા, ફ્રાન્સ, જર્મની અને ઇંગ્લૅંડમાં સ્ત્રીઓમાં અકુદરતી કુકર્મો વધતાં જાય છે. એક અમેરીકન ખબરપત્રીનું માનવું છે કે અકુદરતી વિષય અમેરીકન સ્ત્રી પુરૂષો બંનેમાં વધતો જાય છે."

મી. ઍલીસ આજ પુસ્તકના ૩૫૧ મા પાનાપર અમેરીકાના એક જાણકારની સાક્ષી આ રીતે આપે છે.–

"The prevalence of sexual inversion in American cities is shown by the wide knowledge of its existence. Ninety-nine normal men out of a hundred have been accosted on the streets by

inverts, or have among their acquaintances men whom they know to be sexually inverted Everyone has seen inverts and knows what they are . . The world of sexual inverts is, indeed, a large one in any American city, and it is a community distinctly organized—words, customs, traditions of its own, and every city has numerous meeting places, certain churches where inverts congregate"

"અમેરીકાના શહેરોમા જેટલો મહા અકુદરતી વિષય વ્યવહાર ફેનાયો છે તેટલીજ તેની હસ્તીની જાણ પણ પથરાએલી છે રસ્તે ચાલતા સો ભના માણસોમાથી નવ્વાણુ માણસોને આ બદમાશો ઓળખે છે, અથવા સોમાથી પોતાને નવ્વાણુ એવા પરિચીત છે કે જેને તેઓ બદમાશ તરીકે ઓળખતા હોય દરેક શખ્સ બદમાશોને ઓળખતો હોય છે, અને આ બદમાશો કઇ જાતની બના છે તે તે સારી રીતે જાણતો હોય છે આ બદમાશોની દુનીઆ અમેરીકન શહેરોમા ઘણી વધી પડી છે એમનો એક સુનિયત્રીત સમુદાય છે તેમના પોતાના સકેતો–રીવાજો તથા કથાઓ છે દરેક શહેરમા એમના મળવાના અનેક સ્થાન છે કોઈ કોઈ મદિર એવા છે કે જેમા આ લોક એકઠા થાય છે"

મીસના ખુદના દેશનીજ જ્યા આ અવસ્થા છે ત્યા એ ભારતના લાછન શોધવા નીકળી છે? આથી આમગ એ લખે છે કે –

"In fact, so far are they from seeing good and evil as we see good and evil that the

'My father' said an eminent Hindu Barrister, taught me wisely, in my boyhood how to avoid infection '

'Would it not have been better I asked 'had he taught you continence.'

'Ah, but we know that to be impossible '

'એક પ્રસિદ્ધ હીન્દુ બેરિસ્ટરે મને કહ્યું કે, " મારા પિતાએ બુદ્ધિમતાથી બચપણમા મ્હને શીખડાવેલું કે, ચેપી રોગોથી કેવી રીતે બચી શકાય '

મ્હેં પુછ્યુ (મીસ મેયોએ) કે 'તમારા પીતાએ જો તમોને બ્રહ્મચર્ય પાળવાનો બોધ આપ્યો હોત તો ઠીક થયું ના મ્હેતાત?'

એણે કહ્યુ-'આહ! અમો જાણીએ છીએ કે બ્રહ્મચર્ય તો એક અસભવિત વસ્તુ છે'

આ પ્રસિદ્ધ બેરિસ્ટર! (જેનુ નામ તો મીસે આપ્યુંજ નથી) હીન્દની હવા બહાર ઉછરેલા કોઇ હાફ માર્ટ હીન્દુ હશે કે જેને કાંગડી-હરદ્વાર કે શુકલ તીર્થના ગુરૂકુળોની યાદ પણ ના હોય, ગતિ પાકો હીંદુ નહીં, કે કતિ પાકી સ્મૃતી નહી એવાને આ દેશમા આવાજ મળ્યા છે-એણે અનેક ટપુઓ ખોળી કાઢ્યા લાલાજી કે માલવીયાજીની યાદ પણ એને નહીં આવી હોય! ત્યારે એની યાદદાસ્ત પણ શીકણી તો ખરીજ—ને?

હીન્દુઓની શારીરિક શક્તિનુ વર્ણન કરતા તે લખે છે -

'After the rough outline just given small surprise will meet the statement that from one end

of the land to the other, the average male Hindu of 30 years, provided his means to command his pleasure, is an old man, and that from 7 to 8 out of every 10 such males between the ages of 25 and 30 are *impotent*."

"આટલો સક્ષીપ્ત સાર દોર્યા પછી એ કહેતા આશ્ચર્ય નથી થતુ કે ભારતના એક ખુણેથી બીજા ખુણાસુધી ત્રીસ વર્ષની ઉમ્મરનો હીંદુ અગર એ સાધનોથી સમૃધ્ધ હોય તો બુઢ્ઢો બની જાય છે અને આ પ્રકારના પ્રત્યેક ૧૦ પુરૂષોમા ૭ થી ૮ નપુશક હોય છે"

મેયોને આ દેશના ત્રીસ વર્ષ સુધીના મનુષ્યોનો ઠીક ઠીક અનુભવ મળ્યો જણાય છે ત્રીસ વર્ષની ઉમ્મરમા આટલા મોટા પ્રમાણમા નપુશક નિવડનારાઓની કાળજી ભરી તપાસ બીજા કોઇએ આટલી ચીવટથી કરી હોત કે કેમ એ શકાજ છે ધંધાની દ્રષ્ટીએ અમેરીકનો માટે આ લાભદાયક બીના એટે પેદા કરેલી કહેવાય જો તેઓ 'નપુશકનાશક' અને 'મરદાઇ યાકુતી'ની પેટન્ટો કહાડી અહીંના નપુશકોને મર્દ બનાવે તો એની ખપત માટે ધંધાનુ ક્ષેત્ર ખરેખર બહોળુ કહેવાય

નામર્દોમાથી કમાણી અને વળી આશીર્વાદ એમ બન્ને મળે આ દેશના માણસો આ હીસાબે જરા મોટા કહેવાય, બાકી પ. દેશના પરમજીઓએ આ તક ગુમાવવા જેવી તો નથીજ

અગર કોઈ સ્ત્રીને સતાન ન પેદા થાય તો –

"In case, however, of the continued failure of the wife–any wife–to give him a child, the Hindu

mother .. will practice upon her child—the girl 'to make her sleep well' the boy 'to make him manly,' an abuse which the boy at least, is apt to continue daily for the rest of his life."

"આપણે કરીએ છીએ તેવા ભાગ નરમાના અર્થ આ લેકો (હીન્દીઓ) નથી કરતા, તેથી એક મા પોતાની પુત્રીને ગાઢ નિદ્રામાં સુવાડી દેવા, અને પુત્રને પુરુષ બનાવવા માટે તેમની સાથે દરરોજ મૈથુન કરે છે, જે બુરાઈની ખસુસ કરીને છોકરાને આદત પડી જાય છે અને પોતાની જીંદગી સુધી તે જારી રાખે છે"

નકટા અને હલકી વર્ણના કોઈ મોઈ ગપોડીના દગ્યો મેયોએ ધ્યાનમાં લીધા હોય-અગર એના ધ્યાનપર લાવવામાં આવ્યા હોય અને તે પરથી 'હીન્દી માતાઓ' માટે આવો સંગીન અભીપ્રાય આપી દીધો હોય તો એનો પરમામાં જાણે બાકી કોઈ હીંદી કુલીન માતા મીસ મેયોને ડબરૂ નોંધ લેવા સુધીના ખુલ્લા ભ્રષ્ટ અને બેશરમ આચરણ સુધી પહોંચે એટલું અટકળવું પણ અસંભવિત છે ખરેખર વામ માર્ગના વિયોગ સુધરાનો મીસ મેયોને ગોખ જણાય છે

પછી લખે છે કે—... the beginning of the average boy's sexual commerce barely awaits his ability. .... Mr. Gandhi has recorded that he lived with his wife, as such when he was 13 years old, and adds that if he had not, unlike his brother in similar case, left her

presence for a certain period each day to go to school, he would either have fallen a prey to disease and premature death or have led a burden some existence."

"સામાન્ય રીતે છોકરાઓનો સ્ત્રી સંબંધ કાચી ઉમરમાંજ થઇ જાય છે. **મી. ગાંધીએ** (યંગ ઇંડીઆ તા. ૭ જાન્યુ. ૧૯૨૭) લખ્યું છે કે, પોતે તેર વર્ષની ઉમરે આવાજ પ્રકારનું જીવન વીતાવી રહ્યા હતા. પ્રતિદિન સ્કુલમાં જવાના સમયમાં તેઓ સ્ત્રીને છોડી જો ના જતે તો તેઓ કોઈ બીમારીના શીકાર બનત અથવા નાની ઉમ્મરમાંજ મરી જાત કે તદન કંગાલ જીવન તેઓ વીતાવતા હોત"

પચાસ સાલ-અર્ધી સદી પહેલાના ગાંધીજી કદાચ ઉપર મુજબ મુંઝવાયા હોય તો તે બનવાજોગ છે, બાકી આજકાલ તો, જે દિવસોમાં મેયોનું પુસ્તક બહાર પડ્યુ છે તે દિવસોમાં તો, બાલ વિવાહની પ્રથા લગભગ નાબુદ થવા આવી છે-અને વિધવા વીવાહ પ્રત્યે હવે તો સમાજની સંમતી વધતી જાય છે. ગાંધીજીને શું ખબર કે એમના "સત્યના પ્રયોગો" નો આવો સદુપયોગ! થશે? એમની 'આત્મકથા'માં ઘણી જગાએ એવું પણ છે કે જેના સત્ય અને સ્પષ્ટ નીરૂપણથી જાહેરને કશોજ લાભાલાભ ન હોય-બલ્કે એમાં સત્યનું વધુ પડતું પીંજણ જણાઇ રહેજ કંટાળો આવે-ખેર!

બ્રહ્મચર્યના વિષય પર એક હિંદુ બેરિસ્ટર સાથે મેયોને નીચે મુજબ વાતચીત થઈ

husband has a last recourse, he may send his wife on a pilgrimage to a temple, bearing gifts. And, it is affirmed, some castes habitually some time by doing this on the first night after the marriage At the temple by day, the woman must beseech the God for a son, and at night she must sleep within the sacred precincts. Morning come, she has a tale to tell the priest of what befell her under the veil of darkness"

"'Give praise, Oh daughter of honour, it was the God,' replies the priest And so she returns *to her home*"

" પોતાની સ્ત્રી વાઝણી નીવડે તો હિન્દુ પતિ પાસે છેલ્લો એક રસ્તો હોય છે તે પોતાની પત્નિને કંઇક ઉપહાર-ભેટ લઈ ધાર્મિક જાત્રાના સ્થળના કોઇ જાણીતા મંદિરમા મોકલી આપે છે એમ કહેવાય છે કે કેટલીક જાતો તો સમય બચાવવાની દ્રષ્ટીએ લગ્નની પહેલી રાત્રીએજ સ્ત્રીને મંદિરમા મોકલી આપે છે. મંદિરમાં દિવસે સ્ત્રી પુત્ર પ્રાપ્તી અર્થે દેવતાની આરાધના કરે છે અને રાત્રે મંદિરમાંજ સુઈ રહે છે. સવાર પડે છે ત્યારે તે પુજારીને રાત્રીના અંધકારમા તેની સાથે શું શું બીનાઓ બની તે કહી સંભળાવે છે. પુજારી કહે છે કે હે દેવ પુત્રી ! તું પ્રભુના સ્તુતિગાન કર તેઓ સ્વયં પરમાત્મા હતા; આ રીતે સ્ત્રી પોતાને ઘેર પાછી આવે છે '

ધામીંક અધ શ્રદ્ધા આ દેશમાજ છે એમ નથી જગત ભરમા તે પથગએની છે જગતમા ધર્મને નામે ઘણોજ ભયાનક પાખડ ચાની રહ્યો છે, અને દુનીઆમા દેખાતા મહા મેવાહવોના મુગીઆ આની ધર્માધિનાઓમાજ પોનાઇ રહ્યા હોન છે એક લક્ષી, અજ્ઞાન અને ભોળા કહેવા કરતા વધારે તો બેવકુફ "મનુષ્યજતુઓ" નો જથ્થો સારાસારની વીચાર કરવાની ઓછી અક્કલને લીધે દોરવાઇ જતો હોય, બગભક્તોએ પાથરેની માયાની જાળનો ભક્ષ બનતો હોન, તો તે સ્થીતી જેટલી હીણાપાત્ર છે તેથી વધુ તો દયાપાત્ર છે કરોડો મનુષ્યોમા ગણી ગાઠી સખ્યાનો વર્ગ મીસ મેયોએ વર્ણવ્યો તેવોએ કદાચ જો હોય, તો પણ આ દેશની જનતાની સખ્યાના હીસાબે તે ક્ષમ્ય છે ધર્મના નામે નભતા પોપળ ધતીંગો નો એકદમ આગળ વધી ગયેના દેશોમા પણ ધર્મના ઓઠા હેઠળ વધારે સુધરેની ટમે ચાનવાનાજ—ત્યા હીંદ કયાથી અપવાદ હોય ?

ત્રીજા અધ્યાયમા **મીસ મેયોએ** 'બાળલગ્ન' ના ત્રણ મુખ્ય કારણો બતાવ્યા છે (૧) પ્રથા-રીવાજ, (૨) હીન્દુ ઘરોમા છોક રાઓ પણ રહેતા હોય છે તેથી કદાચ છોકરી પરણ્યા પહેના દુષિત ના થઇ જાય એ ભય, અને (૩) યૌવન શરૂ થતા છોકરીમા તરત થતી પ્રબળ કામ વાસના

Age of Consent Bill પર ૧૯૨૫ ની એસેમ્બલીમા ચાલેના વીવાદ પર ટીકા કરતા તે જણાવે છે કે મદનમોહન માલ વીયાડ જેવા નેતાઓએ પણ 'સ્ત્રીકૃતી આયુષ્ય' ના ૧૪ વર્ષ કર વાના ઠરાવ સામે ઘોર વિરોધ બતાવ્યો હતો આનો ઉત્તર તો માલવીયાજીજ આપે એ વધુ ઠીક છે માલવીયાહના બીજા જે બે કારણો એણે બતાવ્યા છે તે એની હલકાઈ બતાવે છે હીન્દુઓના

ઘરમા જે છોકરાઓ હમેશાં રહે છે અગર વસે છે તેઓ તો સગા ભાઇજ અગર તદન નજીકના સગાઓજ હોય છે. એમનો ડર ? અહીં આવ્યા પછી મેયો નું ભેજું વ્હાખ્યાત બની ગયુ જણાય છે

હીન્દના હીન્દુઓમા તો નહીં બાકી યુરોપમાં તો જરૂર ભાઇ બ્હેન ની ઇંન્તા સેવી શકે છે ડૉક્ટર મૌલ પોતાના પુસ્તકના ૨૧૨ મા પાના ઉપર લખે છે કે —

"In many cases brothers and sisters arrange to satisfy one another's curiosity on this point Elder brother, and younger, or brother and sister, will often seek to enlighten one another......"

"ઘણા પ્રસગોમા આ બાબતમા ભાઇઓ અને બ્હેનો પોત પોતાની જીજ્ઞાસાની તૃપ્તિ મેળવી લે છે મોટા ભાઇ અને નાનો, અથવા ભાઇ અને બ્હેન એક બીજાની વાસના ઉશ્કેરાય એવુ ખોળતા હોય છે"

છોકરીની વાસના માતા પીતા રોકી શકતા ન હોવાથી છોકરીનો વીવાહ જલ્દી કરી દેવામાં આવે છે આ હડહડતો આક્ષેપ છે, અને મેયો જેવી એક સ્રીના માથે પોતાની સ્રી બ્હેનોનો હંદરજો આવી અપમાન ભરી રીતે ઉતારી પાડવાનુ કલંક હમ્હમેશને માટે કાયમ રહેશે.

Age of consent નુ બીલ એસેમ્બ્લીમા નાપાસ થયુ તે સબધમાં માર્ગારેટ કઝીન્સ લખે છે કે "ભારતના જાગ્રત થયેલા સ્રી સમાજ તરફથી છેલ્લા દસ વર્ષોથી 'સ્રીકૃત આયુષ્ય' વધારવા

માટે સરકાર સાથે અનુરોધ કરવામા આવ્યો છે રાજારામમોહન રાયના સમયથી સમાજ સુધારક દળ પણ એ માટે પ્રયત્નશીલ છે એકજ જીલ્લામાથી દશહજાર સ્ત્રીઓએ આને માટે સરકારને પ્રાર્થના પત્ર મોકનાવેલ હતો બીજી જગાની સાત હજાર સ્ત્રીઓએ સરકારને અનુરોધ કર્યો હતો કે સોળ વર્ષથી પહેલા છોકરીના કરવામા આવતા લગ્નને ગુન્હો ગણવામા આવે આમ છતાએ મેયો હાકે ગએ છે કે આ બીલ હીન્દુઓની વિમતીના કારણથી નાપાસ થયુ અસલ હકીકત તો એવી હતી કે લગ્ન માટે 'સ્વીકૃત આયુષ્ય' ના પ્રશ્નનુ બીન સરકારી સભ્યોનો વિરોધ છતા પણ પાસ થઈ જવાની અણીપર હતુ–પરતુ જે આ નિયમ તોડે–નાપાળે તેઓને કેટલો દડ કરવો એ ચર્ચાની વાટાઘાટમા બીલ આખુ અગ્ગી ગયુ પડી ઉડી ગયુ

આ છતા ભારત વર્ષ ઉપરાત અમેરીકાના કઇક દાખલાઓમા પણ Age of consent લગ્નની 'સ્વીકૃત આયુષ્ય' આઠજ વર્ષની હોય, એવુ છે 'Sex in Relation to Society' ના પર૮ મા પાના ઉપર લખે છે કે –"There has been, during recent years, a wide limit of variation in the legislation of the different American States on this point, the difference of the two limits being as much as eight years, and in some important states .. ..eighteen is declared to be 'rape.'.. ."

અર્થાત, "હાલની સાલોમા લગ્ન સ્વીકાર આયુષ્યના સબધમા અમેરીકાના જુદા જુદા રાજ્ય કાયદાઓમા ઘણોજ ભેદ દેખાય છે કાઇ જગાએ આ કાયદો આઠ વર્ષની ઉમ્મરને પણ રજા આપે છે અને કોઈ જગાએ અઢાર વર્ષ પણ સગીર ગણી તેનાથી નાની

ઉમ્મરની છોકરી સાથેનું લગ્ન કાયદા વિરૂધ્ધ ઠરાવવામાં આવે છે.

હાલમાંજ ગ્રેટ બ્રીટનમાં 'વીમેન્શ સોશ્યલ કૌન્સીલ'નું એક ડેપ્યુટેશન પ્રધાનની પાસે એટલા માટે ગયુ હતું કે ત્યાના છોકરા છોકરીની લગ્નની ઉમ્મરમાં કંઇ પ્રતિબન્ધ કરવામાં આવે. આ ડેપ્યુટેશનની એક સભારી સભ્ય **મીસ બ્રે** હતી. તેણે લખ્યું છે કે – "We hear a good deal about child—marriages in India, but while the home country allows its children to marry at 12 years of age (for girls) and 14 years (for boys) there is little hope of such *legislation being introduced in India and other* countries where it is vitally necessary."

"હીન્દમાંના બાળલગ્નો સંબંધી આપણે ઘણું સાંભળીએ છીએ પણ જ્યાં ઈંગ્લેન્ડમાંજ છોકરીઓ ૧૨ વર્ષની ઉમ્મરે અને છોકરાઓ ચૌદ વર્ષની ઉમ્મરે કાનુન મુજબ લગ્ન કરી શકે ત્યા ભારતવર્ષ અને બીજા દેશો માટે આ બાબતમાં પ્રતિબંધ કાયદાની આશાજ શી રાખવી"

૧૯૨૪ માં બે છોકરીઓનું ૧૪ વર્ષે અને ૧૯નું ૧૫ વર્ષે લગ્ન થયું. ૧૯૨૬ માં ૪ છોકરીઓ ૧૪ વર્ષે અને ૩૪ છોકરીઓ ૧૫ વર્ષની ઉમ્મરે પરણી. ગ્રેટ બ્રીટન ખુદનીજ આ કહાણી છે, ત્યારે 'મધર ઇન્ડીઆ'માં કંઇ ઓરજ વાતની વાત કરવામાં આવે છે.

ચોથા અધ્યાયનું મથાળું મેયોએ 'Early to Marry and Early to Die'–'જલ્દી લગ્ન કરો, જલ્દી મરો' એમ

આ ડાકુગણીનુ નામ આપવાના મેયોએ અખાડા કર્યા છે જેવો પેનો બેરિસ્ટર તેની જ આ ડાકટરાણી બન્ને નામ વગરના અને એ તો દેખીતુ જ છે કે હૉસ્પીટલોમા તો રોગીઓ જ જાય ને? આખર હૉસ્પીટલોનો તો ઉપયોગ જ એ છે એથી શુ દેશભરની તમામ સ્ત્રીઓ રોગી સિદ્ધ થાય છે? આવા બીમારોના અદ્ધર દાખલા ટાંકવાથી ભારતીય જનતા સબંધી કશુ પણ નથી લખાઇ શકાતું જનતા માટે તો આ તરેહનુ લખાણ હોય છે —"The sexual Life of our Time 'ના લેખક મી બ્લૌચ ૩૮૨ મા પાના પર લખે છે કે —'From these we learn that Denmark, Germany, German Austria and Switzerland, show the most favourable conditions, next come Belgium, France, Spain, Portugal, North and Middle Italy Worst of all are the conditions in Southern Italy Greece, Turkey, Russia, and England"

"ગરમીના ચેપી રોગો ડેનમાર્ક, જર્મની, જર્મન ઑસ્ટ્રીઆ સ્વીટ્ઝરલેન્ડ આદિ દેશોમા છે પછી વધારે પ્રમાણમા તો નબર બેલજ્યમ, ફ્રાંસ, સ્પેન, પોર્ટુગલ, નૉર્થ અને મીડલ ઇટાલીનો આવે છે પણ સૌથી આ રોગો બુરી હાલતમા તો દક્ષીણ ઈટાલી. ગ્રીસ, ટર્કી, રૂશીઆ અને ઇગ્લેન્ડમાંજ નજરે પડે છે"

અહીં સારી હાલત ડેનમાર્કની બતાવવામા આવી છે, એની રાજધાનીના વિષયમા લખતા મી. બ્લૌચ લખે છે કે —"In these last ten years, for every 100 youngmen living, there have been 119 infections during ten years, that is to say, on the average every one has been

infected once, and a great many have been infected more than once."

"પાછલા દસ વર્ષોમાં સરેરાસે ૧૦૦ આદમીમાંથી ૧૧૯ ને ગરમીની બીમારી થઈ ગઇ છે અર્થાત, સામાન્ય રીતે દરેક શખ્સને એકવાર તો એ રોગ થઈજ ગયો હોય છે. પણ કંઇકોને તો બે બે વાર પણ થઇ ગયો છે"

"બર્લીન માટે આગળ મી. બ્લૌચ લખે છે કેઃ– "It further appears that of the men who entered on Marriage for the first time when above the age of 30 years, each had, on the average, had gonorrhœa twice, and about one in four or five had been infected with syphilis."

"ગણત્રીથી માલુમ પડયું છે કે બર્લીનમાં જેઓએ ત્રીસ વર્ષ બાદ પ્રથમવાર લગ્ન કર્યાં હતાં, તેઓ તમામને તે ઉમ્મર સુધીમાં બે બે વાર 'પરમીયા' ની બીમારી થઇ ગઇ હતી, અને પ્રત્યેક ચાર અગર પાંચની સંખ્યામાં એકને 'સીફીલીસ'ની ભયંકર બીમારી થઈ ગઈ હતી."

અને ઇંગ્લેંડ માટે તો મી. બ્લૌચે લખ્યું છે કે, 'એની દશા તો આ બારામાં સૌથી બુરી છે.'

અમેરીકાના વિષયમાં મી. એલીસ પોતાનાં Analysis of the Sexual Impulse ' ના ૨૨૪ મા પાના ઉપર લખે છે કેઃ–" Wolbarst, studying the prevalence of gonorrhœa among boys in New York State :- — In my

study of this subject there have been observed 3 cases of gonorrheal urethritis, in boys aged, respectively, 4, 10 and 12 years, which were acquired in the usual manner, from girls ranging between 10 and 12 years of age. In each case, according to the story told by the victim, the girl made the first advances......"

ની વેલબર્સ્ટ ન્યુયાર્કમાં છોકરાઓમાં પરમીયાના પ્રચાર પર લખતાં જણાવે છે કે—"મ્હારા આ વિષયના અભ્યાસ દરમ્યાન મ્હને એવા ત્રણ બાળક દર્દીઓ મળ્યા કે જેઓ અનુક્રમે ૪, ૧૦ અને ૧૨ વર્ષની આયુષ્યમા આ દર્દ ભોગવી ચુકયા હતા પૂછવાથી માલુમ પડ્યું કે ૧૦ અગર ૧૨ વર્ષની ઉમ્મરવાળી છોકરીઓ સાથેના સબંધથી એમને આ બીમારી લાગી હતી અને પ્રત્યેક અવસ્થામાં પહેલ છોકરી તરફથી કરવામાં આવી હતી " આ ન્યુયાર્કની કથા થઈ.

મી. એલીસ પોતાના 'Sex in Relation to Society' નામના પુસ્તકના ૨૭૬ મા પાના પર 'Civilization' (સિવિલિઝેશન) ને 'Syphilization' (સિફિલિઝેશન) કહે છે અને લખે છે કે—

"In America a Committee of the Medical Society of New York appointed to investigate the question, reported as the result of exhaustive inquiry that in the city of New York not less

than a quarter of a million of cases of venereal disease occurred every year, and a leading New York dermatologist has stated that among the better class families he knows intimately at least one third of the sons have had syphilis In Germany eight hundred thousand cases of venereal disease are by one authority estimated to occur yearly, and in the larger Universities twenty-five per cent of the students are infected every term, venereal disease being, however, specially common among students . . ..Yet the German army stands fairly high as regards freedom from venereal disease when compared with the British army which is more syphilized then any other European army... . Even within the limits of the English army it is found in India that venereal disease is ten times more frequent among British troops than among Native troops Stretch estimates that the cost to the British nation of venereal diseases in the Army, Navy and Government departments alone, amounts annually to £ 3,000,000.. ...the more accurate estimate of the cost to the nation is stated to be £7,000 000 "

"અમેરીકામા મેડીકલ સોસાયટીની એક કમીટીનુ કહેવુ છે કે ન્યુયાર્કમા પ્રતિવર્ષ અઢી લાખથી વધારે લોકોને ગરમીના મહારોગો થાય છે એક Dermatologist (ત્વચા રોગ નિષ્ણાત) કે જે ન્યુયાર્કનોજ રહેવાવાળો છે એનુ કહેવુ છે કે ઉચ્ચ કુટુબના છોકરાઓમાથી જેને એ પોતે સારી રીતે ઓળખે છે, તેમાથી ઓછામા ઓછા એક તૃતીયાશની સખ્યા 'સીફેલીક' (સીફીલીસ) ના દર્દનો ભોગ બનેલા હોય છે જર્મનીમાં આઠ લાખને પ્રતિવર્ષ ગુપ્ત રોગો (ગરમી વીગેરે) થાય છે ત્યાની વિશ્વ વિદ્યાલયોમા સેકડે ૨૫ ટકા વિદ્યાર્થીઓ દરેક ટર્મમા આ ઇન્દ્રિયત્વચા રોગના દર્દથી પીડાતા હોય છે જર્મન સૈન્ય વિસ્ફોટકની દ્રષ્ટિએ અગ્રેજ સૈન્યથી ઘણેદરજ્જે સારી હાલત ભોગવે છે અગ્રેજ સેના તો યુરોપ ના સર્વ દેશોમા સૌથી વધારે વિસ્ફોટકનો ભોગ બનેલી છે બ્રીટીશ સેનામા પણ ભારતીય સૈન્ય કરતા અગ્રેજ સૈનીકોમા આ બીમારી ઘણીજ વધારે ફેલાએલી છે

મી સ્ટ્રીચે હીસાબ કઢાવ્યો છે કે અગ્રેજોના આર્મી, નેવી તથા નાગરીક વિભાગમા આ દર્દો સબધી પ્રતિવર્ષ થતુ ઠીક ઠીક બજેટ ૭૦ લાખ પોંડ (દસ કરોડ રૂપીઆની લગભગ) થવા જાય છે"

જે દેશની આ અવસ્થા છે ત્યાની એક ઓરત આ દેશમા ધસી આવી અહીંની બદીઓ સુધી રહી છે। આનો અર્હી રહે રહે દરિયાપારની વાતો છે

આજ અધ્યાયને સમાપ્ત કરતા મીસ મેયો લખે છે કે, એક ડોક્ટરે તેને કહ્યુ કે -"They commonly experience marital use two and three times a day"

"તેઓ ઘણું ખરૂ દિવસમા બે ત્રણ વાર શારીરિક વિષય સંયોગ કરે છે." **મેયોએ** ખરેખર સ્ત્રી **તરીકે** લખવામાં **શરમ** પણ બાજુએ મુકી દીધી છે.

આ રીતે બીભત્સ વિષયોનીજ ચર્ચા કરતાં કરતા એણે લખેલો પ્રથમ ભાગ અહીં સમાપ્ત થાય છે.

દ્વિતિય ભાગ.

બીજા ભાગની શરૂઆતમા **મીસ મેયો** લખે છે કે મ્હને એક વૃદ્ધ જમીનદાર મળ્યો, તેણે કહ્યુ કે 'મ્હને ૧૨ છોકરા થયા ૧૦ છોકરીઓ હતી, એને કેવી રીતે જીવાડી? એટલો ખર્ચ કોણ ઉપાવે? બે છોકરાઓ હતા–બસ એને મ્હેં બચાવી લીધા'

સર માયકલ ઓડવાયર જ્યારે ભરતપુર રિયાસતનો 'સેટલ મેન્ટ ઓફીસર' હતો તે સમયે એક ઘટનાનુ વર્ણન એણે પોતાના 'India as I knew it' નામના પુસ્તકમા કર્યુ છે અને ઉલ્લેખ પણ **મેયોએ** આ વાતની જોડે ભેગી દીધો છે ઓડવાયરે તે ઘટનાનુ વર્ણન આ પ્રકારે કર્યુ છે—'મહારાજાની બ્હેનનુ પંજાબના કોઈ મોટા સરદાર સાથે લગ્ન થવાનુ હતુ મહારાજા એ સમય ઘણા નાના હતા આથી લગ્નના લોકો બહુ દબાણ કરી રહ્યા હતા કે મોટા લોકોને ત્યા લગ્ન અવસરે જેટલુ ખર્ચ કરવુ જોઈએ એટલુ ખર્ચ આ લગ્નમા પણ કરવુ—અર્થાત, ૩૦–૪૦ હજાર પાઉંડ. રાજ્યની કાઉન્સીલમા જે સ્થાનીક સભ્યો હતા તે આ પક્ષમા હતા આ સમયે રાજ્ય બ્રીટીશ સરકારની દેખરેખ નીચે હતુ આથી પોલીટીકલ એજન્ટે તેમજ મ્હેં આવા દુષ્કાળના સમયમા આવા ભારે ખર્ચનો દુરુપયોગ કરવા સામે જબરજસ્ત વાંધો ઉઠાવ્યો આખરે મામલો ભરી કાઉન્સીલની સામે આણવામા આવ્યો મ્હેં કાઉન્સીલના સૌથી જુના સભાસદને પૂછ્યુ કે આવા અવસરો પર પહેલા કેટલો ખર્ચ કરવામા આવ્યો છે? એણે માથુ હલાવીને કહ્યુ કે આવો તો પહેલા એક અવસર નથી આવ્યો આ વૃદ્ધ મહાનુભાવ ઘોડીસ્વાર થયા ત્યા પછી

બોલ્યા કે 'સાહેબ, આપને અમારા રીવાજો નાખુશીનો છે આપને આનુ કારણ જણાવે છોકરીઓ પેદા તો ઘણી થઇ હતી પરંતુ આ સન્તતિ સીવાય બીજી એકને પણ જીવતી નથી રહેવા દેવામા આવી ”

ભરતપુરના હિન્દુ ક્ષત્રિય રાજ્યમા જો આવો ઘોર અન્યાય થયો હોય તો તે એકલો ખેદજનક ફક્ત નથી પણ તીરસ્કારવા યોગ્ય અત્યાચાર છે રાજવંશી કુળોમા જો પુત્રીઓ પ્રત્યે આવી અમાનુષિક લાગણી આજની જીવનેણ નીવડતી હોય તો પ્રભુની પેદાશ સામે પામર મનુષ્યોએ મચાવેલો એક ઘોર પાતકી ઉપદ્રવ કહી શકાય પણ અમો આ માનવા ના પાડીએ છીએ એટલુ તો ખરૂ કે છોકરી પ્રત્યે છોકરા જેટલો ભાવ આ દેશના લોકોને પહેલા કદાચ નહીં રહે તો હોય, પણ હવે પશ્ચિમની હવા આવ્યા પછી તો જ્યા 'સમાનતાના સીધ્ધાંતો' પથરાઇ ગયા છે ત્યા 'ઓછાવત્તા'ની તો વાત જ ક્યાથી સંભવે ?”

કોઇ હૉસ્પીટલમા પોતે નજરે જોએલી વાત મેયો લખે છે—તેનુ કહેવુ છે કે આ બંગાળની બીના છે—“પાંચ, છ વર્ષની છોકરી માંદી પડી ગઇ, એની માતા એને લઇને હૉસ્પીટલમા લેતી આવી, એકાદ બે દિવસમા અવસ્થા ભયાનક થઈ ગઈ, છોકરીની હાલત બગડતી જતી હતી અને એની મા એની પાસે બેસી બેસી પરમાત્માની પ્રાર્થના કરતી હતી, એટલામા એક બંગાળી બાબુ જે ચાકર જેવો દેખાતો હતો તે આવ્યો અને નર્સ બાઇને કેવા લાગ્યો— 'સાહેબ, હુ મારી સ્ત્રીને તેડવા આવ્યો છુ.' 'તમારી સ્ત્રી' નર્સ બાઈ ખીજવાઇને બોલી,

'ત્હમારી સ્ત્રીની હાલત તો જુઓ–તમારી છોકરી તરફ જરા નજર તો ફેરવી જુઓ–તમારી શુદ્ધિ ઠેકાણે છે કે નહીં?'

'કેમ નહીં,' એથીતો હું એને ઘેર લઇ જવા આવ્યો છુ, લગ્ન સબંધનો જે ખાસ શારિરીક ઉપયોગ છે (for my proper marital use) તે માટે હુ ઇચ્છુ છુ કે તે મ્હારી સાથે ઘેર આવે'

'પરંતુ અગર ત્હમારી સ્ત્રી આ સમય ચાલી જશે તો તમારી છોકરી મરી જશે, તમો આ બેને જુદા કરી શકો એમ નથી જુઓ'—એટલામા છોકરી કે જે પોતાના પિતાની ધમકીઓને સમજતી જણાતી હતી તે પોતાની માને બાઝી પડી અને રડવા લાગી સ્ત્રીએ દંડવત પ્રણામ કરીને–ઘુંટણો પકડીને–પગો ચુમીને–એ હાથ જોડી પતિના પગની રજ માથે ચડાવીને વખતો વખત કહ્યુ–'મ્હારા સ્વામી, દયા કરો, કરૂણા કરો!'

'ચાલ–ચાલ, મ્હને ત્હારી જરૂરત છે–ત્હને માતાથી જુદા પડ્યે ઘણો વખત થઇ ગયો છે' બાબુએ કહ્યુ

'મ્હારા સ્વામી–છોકરીની હાલત તો જુઓ!' સ્ત્રીએ કરૂણા પૂર્ણ સ્વરે રૂદન કરતા કહ્યુ

બાબુએ પોતાની ગુલામડી પત્નિને ઠોકર મારી કહ્યુ કે–'મ્હારે જે કહેવુ હતુ તે કહી દીધુ'—એમ કહી બાબુ ચુપચાપ મ્હાર ચાલી ગયો સ્ત્રી ઉઠી, છોકરી કકળી ઉઠી ડાક્ટર બાબુએ પુછ્યુ કે શું તમો ચાલી જાઓ છો? સ્ત્રીએ ઉંડો નિશ્વાસ નાખી કહ્યુ કે 'હુ આજ્ઞાનુ ઉલ્લંઘન નથી કરી શકતી' એ ઉઠી, બ્લેંપર ઘુંઘટ ખેંચી પોતાના પતિની પાછળ રોતી હોસ્પીટલની બ્હાર ચાલી ગઇ

એ નથી કે નવો ગૃહસ્થાશ્રમ મંડાય. નાની સરખી છોકરી કે જેને 'વહુ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે તેનો સાસુ સસરાના ગૃહસ્થ જીવનમાંજ સમાસ કરવામાં આવે છે. એની સ્થિતી સાસુની નોકરડી જેવી થઈ જાય છે. એનો દરેક હુકમ એણે બજાવવોજ જોઇએ. સસરો તથા નણંદ પણ પોતાને જે મરજીમાં આવે તે કહી શકે છે. છોકરીને કેળવવામાંજ એ રીતે આવે છે કે તે ચું કે ચાં બોલીજ શકતી નથી. સાસુની ભૃકુટી હંમેશા ચડેલીજ રહે છે. તેના શાસનમાં દયા કે પ્રેમનો છાંટો પણ હોતો નથી. કદાચ દુર્ભાગ્ય. વશાત્ 'વહુ' ને છોકરાં થવામાં વાર લાગી–અથવા તો એને છોકરીઓજ જન્મવા લાગી-તો તો સાસુની જીભ કટારનીજ ગરજ સારે છે. એના હાથનો માર ભારે થઇ જાય છે, એ દરેક દિવસે નવી વહુ લાવવાની સતત ધમકીઓ આપી આપીને તે બીચારીનું કુમળું જીવન અંધકારમય બનાવી મૂકે છે. કારણ કે હિન્દુ નિયમાનુસાર બીજી વખત લગ્ન કરી પ્રથમ સ્ત્રીની જડ ઉખેડી નાંખવી અથવા તો એને દાસી માફક ગણી લેવી એ તો સ્વાભાવિક થઈ ગયું છે."

મેયોનું હિન્દુ ગૃહસંસારનું આ ઉપલું ચીત્ર હિન્દુઓ વાંચશે? વિચારશે? ખરા ખોટા તારણનું પૃથક્કરણ કરવા કરતાં આટલું હું વાંચનારની સાદી સમજ પર છોડી દઉં છું.

મેયોનું કહેવું છે કે ૧૪–૧૫ વર્ષની ઘણી યુવતીઓની આત્મહત્યાઓનો રીપોર્ટ પોલીસ ખાતામાંથી મેળવી જોયું, તો માલુમ પડ્યું કે 'પેટનું પુરાણું થઈ ગયેલું દર્દ અને સાસુ સાથેના સતત ઝઘડા એ આત્મ હત્યાનું કારણ બનેલું હોય છે."

મીસ મોરાબજીએ પોતાના 'Between the Twilights' નામના પુસ્તકમાં સ્ત્રીઓની દુર્દશાપર લખ્યું છે જેનો પણ ઉપયોગ એઓએ કરી લીધો છે, મીસ મોરાબજી લખે છે—"જ્યારે હિન્દુ સ્ત્રી એક પુત્રની માતા બને છે ત્યારે એની [illegible] થવા લાગે છે અને બીજી સ્ત્રીઓ કરતાં એનો દરજ્જો વધી જાય છે [illegible] એ કૃતકૃત્ય બને છે, એણે પોતાની જીંદગી આજ પુરી કરી બનાવી એમ એ માને છે છોકરાની મા બનવાથી એ સ્ત્રીના મોં પર આત્મ ગૌરવની રેખા ઝળકવા લાગે છે, તેઓ તે પતિની તો આજીવન દાસી બની રહે છે, પરંતુ હવે એ પોતાની 'સત્તા' નો અનુભવ કરવા લાગે છે તે પોતાના 'વ્યક્તિત્વ' નો અનુભવ કરે છે, જે સ્ત્રીઓ એની દાસી બનતી હતી એમના તરફ એ આંખ ઉંચી જોઈ શકે છે, એના હૃદયમાં હવે કોઈ [illegible]નો ડર રહેતો નથી."

આ વાક્યથી માલમ પડે છે કે એઓએ મધરને તદ્દન [illegible] નથી લીધું નથી [illegible] કોઈ આપણામાં થોડું ઘણું સત્ય પણ બતાવી દે છે પણ એની ગોઠવવાની રીત જેટલી ખરાબ છે તેટલી બીજી પણ હોય છે, તેઓ એ લખે છે કે—"She has not vaguest conception how to feed him or develop him. *Her idea of a sufficient meal is to tie a string around his little brown body and stuff him till the string bursts.*"

ખાનામા આવે અને દોરી ના તુટે ત્યા સુધી પેચને ભરવામા આવે

ભારતવાસી **મેયો** ને પુછે છે કે આ ઉડતી સાભળેલી આખી ગપ વાક્ય રચનામા ઉતારી લીધી છે કે કોઈ જગ્યાએ આવુ અન્ય દૃશ્ય પણ નજરે જોયુ છે?

સાતમા અધ્યાયમા **મેયો** લખે છે કે તેને એક હિંદુએ કહ્યુ કે–' We husbands so often make our wives unhappy that we might well-fear that they would poison us Therefore did our wise ancestors make the penalty of widowhood so frightful in order that the woman may not be tempted"

"અમો વણીઓ અમારી સ્ત્રીઓને એટલા માટે દુખી રાખીએ છીએ કે તેઓ અમને ઝેર ના આપે. એટલા માટે તો અમારા બુદ્ધિમાન પુર્વજોએ વૈધવ્યને એવુ ભયાનક બનાવી મક્યુ છે" શ્રી મ્હાપી પણ લખવાઈ શકેજ નહી

હિન્દુ સ્ત્રીઓનો ઝેર આપવાનો ભય જો હિન્દુ પતિઓને ઉપર ચીતરેલો છે એમ રહેતો હોત તો તેઓ પણ યુરોપની માફક હોટેલોમાં ખાઇ પડી રહેતા હોત, અને હિન્દુ સમાજના યુવાઓ પ્યારનાએ બધ થઈ ઓનવાઈ પગ ગયા હોત અનમત્ત ભારતમા વિધવાઓને માટે જબરથી કઠોર સયમ નિયમો છે–પણ તે તો હવે તેઓ પાસે તેનેજ માર રહ્યા છે, બાકી પુનર્લગ્ન ઇચ્છતી વિધવાઓ માટે હવે એવીજ છુટ પણ થતી જાય છે

વા‸ હોય તો પોતાના ગદા મના હાથ   જે પગ નખ પણ વધી ગયેના હોય છે, તે સ્ત્રીના ગર્ભાશયમા નાખી નાખીને અદરના કેમળ અગોને નામ દાયક રીતે ચુથી નાખે છ   ‸‸ રીએ યુવતીઓ આવી દાઇઓનો કરપીણ રીતે ભોગ પણ થઈ ગઇ છે

ખરેખ‸ આ વર્ણન હૃદયભેદક છે–અમાનુષિક છે–‸‸ણાપુજા છે આ બારામા વધુમા મેયો લખે છે ‸ —

"હિન્દુઓ વિશ્વાસ પૂર્વક માને છે કે અગર ‸‸ ‸‸ બચ્ચુ થતા પહેલા મરી જાય તો તે (સ્ત્રી) ભુત બને છે અને એના પગો પાછળ હોય છે એ એજ ઘરમા અહીં તહીં ભમ્યા કરે છ એથી ‸‸ કોઇ સ્ત્રી મરણ અવસ્થામા હોય તો સુયાણી એ ઘરને આવા ભુતથી બચાવવા મા‸ મરણ સન્મુખ પડેલી ગરીબ બીચારી સ્ત્રીની આખોમા મરચા ભરે છે જેથી એનો આ મા અધો થઇ જાય અ‸ એને ‸‸તો ના જડે પછી એ બે લાબા લાબા લોઢાના ખીલા લે છ અને એ બીચારીના હાથોને પહોળા કરીને પ્રત્યેક હથેળીમા છેક સાથે ખીલો જેથી ઠાકી બેસાડે છે (કેમ ‸ આ આખરી અવસ્થામા એ સ્ત્રી પણ પોતાના દુર્ભાગ્યને જાણતી હોવાથી કઈ પણ વિરોધ કર્યા સિવાય આનો સ્વીકાર કરે છે) એનો એવો અભિપ્રાય હોય છ ‸ આ મા આ રીતે ઇસમા દગાઈ જાય છે હવે હાની ચાની ન ‸ શકવાથી ઘરવાળાઓને ત્રાસ નહીં આપી શ‸ આ રીતે એ સ્ત્રી દીનભાવથી કરપીણ રીતે રીબાઈ રીબાઈ પરમા માનુ નામ લેતી અને પોતાના પાછલા જન્મના ભયકર પાપો કે જેના ‸‸ગે આ ભવમા એને આવી ઘોર અમાનુષિક યાતનાઓ ભો‸વવી પડી તે‸ ‸‸મર‸ ‸‸તી કરતી જીવન સમાપ્ત કરી દે છે

અને જેને ભરજોબનમા પણ વિકારની વાસના સુદ્ધાંએ ના હોય એની કુમારી ગ્રામ્ય બાળાઓની નાનાપ્ર ઉપેક્ષા કરતા આ ગ્લાઢ્ય અમેરી ન કુવારીએ જરા પણ આચકા ખાધા નથી આનો જવાબ ઇ લેખકની ઉગ્ર કલમ આપે તે કરતા મેયોનો આત્મા પશ્ચાત્તા પથી પાછો આપે તે એને માટે વધારે ઈષ્ટ છે બાકી આવા બુરા આક્ષેપો નો પાપભાર બાધી જગતના ક્રમથી મેયો કલનની શાન્તિ તો ગુમાવશેજ

ઉપલા જુઠાણાના સમર્થનમા મેયોએ ભારતની પ્રવનીત પર્દાની પ્રથાનો આધાર બનાવી ઉપહાસ કર્યો છે ભારતની ચાર કરોડ હીંદુ મુસલમાન સ્ત્રીઓ પદામા કેદ છ મેયો લખે છે કે એ એ પર્દાપાર્ટીમા હાજર હતી અને એન રેચક નર્ણ "મધર ઇન્ડીઆ"મા એણે આ મુજબ કર્યું છે

"દિલ્હીના એક ઉચ્ચ અગ્રેજ અધિકારીની પત્નિએ પોતાના બગલામા એક પર્દાપાર્ટીનો બદોબસ્ત કર્યો દિલ્હીના મોટા મોટા નાગરિકોની સ્ત્રીઓ પોતપોતાનો બુરખો નાખી મધ્યકાલ વસ્ત્રાભૂષણો ધારણ કરી મ ડનમા ભેગી થવા લાગી આ અગ્રેજ પત્નિને જાતે તે લોકોનુ સ્વાગત કરવુ પડતુ હતુ કારણ કે કોઇ પુરુષને તે આ કામ માટે કેમ રીતે રાખી શકે? બધીઓએ અદર આવી પોત પોતાના બુરખા ખીંટીઓ પર લટકાવી દીધા ચાની તૈયારી થવા લાગી ત્યા પણ ખાદ્ય પદાર્થો વહેચવાનુ કામ અગ્રેજ પત્નિનેજ કરવુ પડતુ હતુ ફક્ત ત્યા હાજર રહેલી અન્ય અગ્રેજ મહિલાઓજ તેને એ કામમા જોઇતી મદદ કરી રહી હતી એટલામા એવુ થયુ કે બહારના ખડમા કોઇ ત્રણ પુરુષોનો આવવાનો મોટો ભારી ભારી અવાજ સભળાવા લાગ્યો આતિથ્ય કરવા વાળી અગ્રેજ મહિલાના મુખ પર તો ગભરામણની છાયા

તરતની ઉગી અને બહેની અંદર તો જાણે પ્રવેશ થઈ ગયો હોય એમ તોફાન મચી ગયો પોતાના બુરખા સુધી પહોંચી ના શકે એટલે દૂર તેમના સમયની હિન્દુસ્તાની સ્ત્રીઓ નાની નાની દીવાલ તરફ પીઠ કરી ખુણામાં છુપાઈ ગઈ—સમાઈ ગઈ અંગ્રેજ મહિલાઓ એમની સ્થિતી સમજી ગઈ અને દરવાજા પાસે બાધીઓ પડદો માફક ગો વાઈ ગઈ એ બાજુ પેલી અંગ્રેજ બાનુએ અંદર આવી આપની ભારતીય સ્ત્રીઓને કહ્યું "... ઘણી દિલગીર છું—પણ હવે ફિકર નથી મ્હને માફ કરજો—હવે આપનો ... કોઈ વખતના નહીં મને" અને અમારી તરફ (મેં તરફ) ફરી કહ્યું '૩ઝવેન્ટ' મળવા આવ્યા હતા તેમને માલમ નહીં હતું કે અહીં આજ મા વમાન છે

પડદાનો રીવાજ અત્યંત હિન્દુસ્તાનમાં પ્રચલીત છે અને ઘણી વખત તેમાએ આ આગ્રહ રખતા ... જમાનામાં તો એ ઘણો ગોઠવ છે ધીરે ધીરે આ પ્રથા નાબુદ થતી જાય છે, અને ઘણી પડદાનશીન સ્ત્રીઓ હવે ખોસન ... ફરે છે, પણ જેટલી જનતા મોટી—જેટલો ... તેટલો તેને નાબુદ કરતા સમય પણ જોઈએજને?

એથોની વાતમાં અર્થ જણાતો નથી પ્રથમ ના ... માનુઓ અંગ્રેજ સ્ત્રીઓ સાથે હળતી મળતીજ નથી અગર મળવાનો જેઓને પ્રસંગ હોય તેઓ પડદોજ રાખતી નથી છતાં ... અને પડદો નાખે એવો એક કાયદો માની લઈએ કે હાય—નો તે જરૂરથી ઉચ્ચ ... હોય તો તે નામમાં ...ની સ્ત્રીઓ એટલી બધી બે અક્કલ અને બ્હાવરી તો ના હોય કે ... ના ... અગર અવાજ સાંભળી રખવાળી બની નાસ ભાગ કરી મુકે

ભાગ—ભાગ—મન દરીનોનો નો નગનીત જમાનો ઘ મગન ૧૧૫ ની નગવા માટ આ નાન પણ દેશી સ્ત્રીઓએ મ અને તમ ન ન જેન મેગવાર તેના મેગની તેનાની માર વાત્સ્ય ના જ

ભીમ મેયોનો દસમો અધ્યાય આ મોએ અહીંની સ્ત્રી શિક્ષાના અભાવના દનની બ ૧ ૮ માના પ્રેમપુર્ણ દિનથી અહીંની સ્ત્રીઓ માટે મેળ એ સ્ત્રી નરીકે જેવો મગાયો નવો જોઈએ એવો અગ નો દાન નો ભા તની સ્ત્રી દુનીયાના આવતા ઇતિહાસમા આઓને પ્રાસાન્ય મને ગા ન મવાવનાર ગે માનનીય અમ્તી નરી તેની અમ નામના દાન માની એગન ના જ૮૩૭ માનવાનુ પ્રકાશ હવે આ નદીમા સ્ત્રીઓને દરેક આગળ વધતી પ્રજનીમાથી બ ાન નાખી નમાર એમ નથી જેટની પાછળ ખેવાના મગન ગી—એમ નાજ નાવા રવો રહેશે—એમ ીજ આપણામા ન ાંના ગેને અ પણે વણા આગળ વરવાની નિએ એ દિવા આખી બાજુઅ નાખી—વધુ આગળ વધી ગયા પછી એ દિવાની ખાત યાદ નતા વગુ પાછળ પડેના આાઈન નહીં મયો ી તે ભાગ નમામ થાય છ

તૃતિય ભાગ.

—(०)—

બ્રાહ્મણના પ્રવેશથી 'મધર ઈન્ડીઆ'નો તૃતિય ભાગ શરૂ થાય છે, અને તેનુ ચિત્ર એક 'અબ્રાહ્મણ' દ્વારા **મીસ મેયોએ** આ મુજબ દોર્યું છે —"પ્રાચિનકાળમા પોતપોતાની મરજી અનુસાર લોકો જ્યારે જીવન વિતાવતા હતા, ત્યારે 'બ્રાહ્મણ' એકલોજ ભણવા લખવાનુ કામ કરતો હતો વિદ્યાનો લાભ લઈ પોતાની ચતુરાઈથી એણે ધર્મશાસ્ત્રોમા ઘુસાડી દીધુ કે બ્રાહ્મણજ જગતપર સૌથી શ્રેષ્ઠ જાત છે, આ ઘટનાઓને યુગો થઈ ગયા ત્યારે ધર્મશાસ્ત્રોના નામ લઈને તે બીજી મનાએલી હલકી જાતોને ભણવાથી વિમુખ રાખતો હતો લોકો પણ એને પોતાને પરમેશ્વર માની પૂજવા લાગ્યા—એની આજ્ઞા સર્વમાન્ય ગણાવા લાગી એણે પણ પોતાનુ નામ 'ભૂદેવ' (Earthly God) રાખી પાડ્યુ આ રીતે તે સંપૂર્ણ ભારતવર્ષમા દરેક વ્યક્તીના આત્મા પર શાસન કરવા લાગ્યો, અને જ્યા સુધી 'ઇંગ્લેન્ડ' અહીંની સર્વ જાતો માટે પોતાની 'સ્કુલ' નહી લઈ આવેલુ ત્યા સુધી બ્રાહ્મણ વિરૂદ્ધ અવાજ ઉઠાવવાની પણ કોઈની હિમ્મત ન્હોતી

ભારતવર્ષમા પ્રત્યેક હિન્દુ સરકાર ગતાએ ઘણા વખતે 'કર' 'બ્રાહ્મણ દેવતા'ને અર્પણ કરે છે જન્મથી મરણ સુધી બ્રાહ્મણ દેવતાના પેટ રોજ ભરવાનુ પ્રત્યેક હીંદુ પોતાનુ કર્તવ્ય સમજે છે બચ્ચુ પેદા થાય તો એ બ્રાહ્મણને કર આપવો પડે! નહીં તો તે સાફ ઉછરે નહીં! સુતક સમાપ્ત થતા પણ 'કર' આપવો પડે!

આ પંદર લાખ કે જે અમારું આપેલું ખાઈ જીવી રહ્યા છે છતાં અમારી હવાથી જેઓ અભડાય જાય છે, અને અમારા સ્પર્શમાં તો તેઓ અત્યંત લાંછન અને અપવિત્રતા સમજી રહ્યા છે એમની તો હવે અમને જરૂર નથીજ

આ ખરેખરજ અસ્પર્શ્યોનો હૃદય સ્પર્શી આન્તરનાદ છે આ સ્થિતી નીભાવી લેવાય એવીતો નથીજ બ્રાહ્મણોની આ જો હુકમી આ સિતમી અહીમા હવે વધુ નભે એમ નથીજ, અને હવે જો બ્રાહ્મણો પોતાના આ ભાઇબંધ હિતસ્વીઓથી અભડાયા કરી એમને દૂર રાખવાનો પ્રયત્ન કરશે તો વખતે એમનેજ દુર થઈ જવું પડે એવો પ્રસંગ પણ આવી પહોંચે ગરીબ, શાંત અને અસ્પર્શ્ય છતાં એ ચુસ્ત હિન્દુઓને અપનાવ્યા શિવાય-એમની દાઝ અંતરમાં ઉંડી ધરી એમને પોતાના કરી લીધા શિવાય-સ્વરાજ્યની પોકળ વાતો વાહીયાત જેવીજ છે અસ્પર્શ્યોને દુર રાખી હિન્દુ જાતી પોતાપરે શરમ ભરેલુ કલંક ચોંટાડી રહી છે પ્રભુ હીંદુઓને સદબુદ્ધિ આપો

ત્રીજા ભાગમા અગીઆરમા અધ્યાયનો, **એવો** 'Less then men' 'મનુષ્યથી પણ તુચ્છ' એ મથાળાથી પ્રારંભ કરે છે:-

"Surely if there be a mystery in India, it lies here—it lies in the Indian's inability any where under any circumstances, to accuse any man, any society, any nation, of 'race prejudice' so long as he can be remained of the existance in India of 60,000,000 fellow Indians and whom he violently denies the common rights of man."

"નિમ દેહ ભારત વર્ષમા અગર કોઈ પણ રહસ્ય હોય તો તે આ છે કે કોઈપણ ભારતીય–કોઈપણ જગાએ–કોઈપણ અવસ્થામા કોઈપણ વ્યક્તિને–કોઈપણ સમાજને, કોઈપણ જાતીને, 'જાતી વિદ્વેષ' નો આરોપ નથી લગાડી શકતો કારણ કે એને યાદ આપવામા આવે છે કે તે પોતે પોતાના દેશમા ખુદ પોતાનાજ છ કરોડ ભાઈઓને મનુષ્યના કુદરતી અધિકારોથી જબરજસ્તીથી વંચીત રાખી રહ્યો હોય છે"

શું ભારત વાસીઓ આ વાતથી આપ આડા કાન કરી શકે છે? આ એક એવુ જબ્બર અને નગ્ન સત્ય નથી કે જે દરેક ભારતવાસી સમજી રહ્યો છે છતાએ સ્હેજે તે પરત્વે ઉદાસીન રહ્યા કરે છે? જો થોડો ઘણો જાગેલો સમાજ આ પોકારના પ્રકરણનો સંતોષજનક નિવેડો જલ્દીજ નહી લાવે તો સમાજને જરૂરથી આ ઘોર અન્યાયનુ પ્રાયશ્ચિત કરવુજ પડશે

એપો ભાગવત પુરાણનો દાખલો આપી કહે છે કે —"જે બ્રાહ્મણની હત્યા કરે છે તે વિષ્ટા ખાનારો કીટ જન્મશે અનેક જન્મો તે પશુયોનિમાં ગુજારી તે અછુત જાતિમા ઉત્પન્ન થશે અને ગાયના શરિર પર જેટલા વાળ છે તેથી ચારગણી વખત તે આંધળો થશે હા! જો તે ચાવીશ હજાર બ્રાહ્મણોને ભોજન! આપે તો આ પાપમાથી મુક્ત થઇ શકે છે. અગર બ્રાહ્મણ કોઇ શુદ્રને મારી નાખે તો એ ફક્ત એ ગાયત્રી!! જપ કરીનેજ પોતાનુ પાપ ધોઈ શકે છે!!.

અલબત્ત બ્રાહ્મણો પાછળના યુગો વિદ્વાન અને દિર્ઘદ્રષ્ટિથી આવતી નથી ગયા–આ દેશને કુસપ, અછુત અને અધોગતીમાથી

બચાવી નથી શક્યા, પરંતુ બ્રાહ્મણોની એકજ બાજુ ચીતરી લેખકોએ પોતાની જાતનુ અતિ સાંકડાપણુ બતાવ્યુ છે ભોજનપ્રિય બ્રાહ્મણોનો કેવળ ભાગનો ઇતિહાસ અને વર્તમાન સમુદાય બાદ કરતા કર્મ-કાંડ કરવાવાળા બ્રાહ્મણોના તપ, તેજ અને ત્યાગ એટલા ઉગ્ર અને અનન્ય હતા કે તે વખતના અન્ય ધર્મોના સંચાલકો કરતા સ્પર્ધામા તેઓ અદ્વિતીય પુરવાર થતા તપસ્વી બ્રાહ્મણોનો સનાતનકાળ એટલો પવિત્ર અને અસાધારણ રીતના સ્વચ્છ હતો કે આજકાલના અર્થની ભયાનક તૃષ્ણાથી વિમુખ એવા એ પરમ શાન્તિ અને નીતિના જમાનામા એક સૌમ્ય બ્રાહ્મણનુ આશિર્વચન એ એક અદ્ભુત ભાગ્ય સમજાતુ એ સાત્વીક બ્રાહ્મણનુ નિસ્પૃહી હાસ્ય ક્ષીણતામા મનુષ્ય સુખી થઇ જતો શુદ્ધ લોહીના બ્રહ્મચારી બ્રાહ્મણના તપોબળ અને પ્રતાપ, સમર્થ રાજાઓના સિંહાસનો ધ્રુજાવતા આવા બ્રાહ્મણોને ચરણે રાજાધિરાજો નમતા, અને નમેલા રાજાઓને ચુમી બ્રાહ્મણો તેમના ધર્મ, નિતી અને સમાજનુ જતન કરી લહાવુ કરતા બ્રાહ્મણોના ગૌરવ અને સત્તાના પાના ઉકેલતા બધા ઇતિહાસો જ્યારે એ સમયના દુઃખના પરિવર્તનશાળી ચક્રમા આવી જતા પીસાતા ગરીબ 'બ્રાહ્મણ' ને જનસમુદાયની સામાન્ય અક્કલની ચર્ચાના વિષય તરીકે રહેવા દઇ આગળ વધવુ એ વધુ ઇષ્ટ છે

જોઇએ કે તેનાથી ચોપાસ ૨૦૦ ગજ દુર સુધી કોઈ બ્રાહ્મણ તો નથીને? અગર એ રસ્તામાં કોઇ બ્રાહ્મણ આવી ચડે તો તે પેલા 'અછુત' ને જોઇ ઉભો રહી જાય છે અને જોરથી બોલવા મંડી જાય છે અછુત પણ એને દેખી એ દમ નાસી જઇ દુર જતો રહે છે અને 'અપવિત્રતાની હદ' (Pollution distance) સુધી પહોંચી ગયા બાદ પ્રાર્થના કરે છે કે 'હું ૨૦૦ ગજ દુર આવી ગયો છુ, આપ મહેરબાની કરી પસાર થઇ શકો છો. ડુબીઓસ નામના એક લેખકે "Hindu manners, customs and ceremonies' નામના પુસ્તકમાં લખ્યુ છે કે અગર કોઇ નાયર જાતિના માણસને તેની યાત્રાના દિવસો દરમ્યાન કોઇ પરિયા જાતિનો (અસ્પર્શ્ય) માણસ રસ્તામાં મળી જાય તો તેને ઠાનામા ઝરા મારી એને એમ મળવાના અપરાધ બદલ સજા કરવાનો અધિકાર હતો.'

* મીસ મેયોનુ 'ઇંડિયા છે' સમાજના આવા પ્રકારના અતિ પ્રાચીન વ્યવહારોને લીધે આવી ક્રૂર રીતે ત્યજાએલા લગભગ ૪૫ લાખ કમનસીબોએ ચોરી લુંટફાટ વગેરે નીચ ધંધાઓનો આરંભ કર્યો અને આજે હવે આ લોકો સમાજની મનસ્વ ગણનામાં 'સરકારી રેકર્ડ' પર 'ક્રિમિનલ ટ્રાઇબ્સ (ગુનો કરનારી જાતો) તરીકે મશહુર નામચિન છે.

ભાગમાં અખ્યાનનું મથાળું છે,—'Behold a Light' મીસ મેયો ટેમ્પુને મદ્રાસના 'અછુતો' તરફથી જે અભિનંદન પત્ર આપવામાં આવ્યુ હતુ એમાંથી મીસ મેયોએ નીચેનો ઉતારો આપ્યો છે Madras Presidency Outcastes Association deprecates political change and desires only

to be saved from the Brahman, whose motive in seeking greater share in the Government is that of the cobra seeking the charge of a young frog." "મદ્રાસ પ્રાંતની અછુતોની આ સભા ભારતમા રાજનૈતિક પરિવર્તન નથી ઈચ્છતી, અને ફક્ત બ્રાહ્મણોથી પોતે બચવા માગે છે, કારણ કે સરકારી શાસનમા વધુ પડતો ભાગ લેવાની બ્રાહ્મણોની ઈચ્છા જેમ એક ફણીધર નાગ દેડકાની રખેવાળી કરવાની માગણી કરે એ બરાબર છે."

એક બીજા અભિનંદન પત્રમાં લખવામા આવ્યું હતું કે — "We need not say that we strongly opposed to Home Rule We shall fight to the last drop of our blood any attempt to transfer the seat of authority in this country from British hands to so-called 'High Caste Hindus' who have ill-treated us in the past and would do so again but for the protection of the British Law Even as it is, our claims, nay our very existance is ignored by the Hindus, and how will they promote our interests if the administration passes into their hands."

"અમને આ કહેવાની આવશ્યકતા નથી કે અમે સ્વરાજ્યની અત્યંત વિરુદ્ધ છીએ જ્યાં સુધી અમારા શરીરમાં લોહીનું એક બિન્દુ હશે ત્યાં સુધી અમો ઉચ્ચ જાતિના હિંદુઓના હાથોમા રાજશક્તિ જવાના પ્રયત્નની વિરુદ્ધ સખ્ત રીતે લડીશું, ભૂતકાળમા એઓએ અમારી સાથે બુરો વ્યવહાર કર્યો છે, અને કદાચ બ્રિટિશ

કાનુન ના રહે, તો તો તેઓ અમારી સાથે એવોજ વ્યહવાર કરી શરૂ કરશે હમણાંએ અમારા હકો-અરે અમારી ખુદ હસ્તીનો પણ હિન્દુઓ સ્વીકાર નથી કરતાં, તો કદાચ **રાજ્ય શાસન** એમના હાથમાં આવે તો અમારા હકો અને સ્વાર્થોની રક્ષા તેઓ શું કરશે?"

અસ્પૃશ્યોના આવા કકળાણવાળા આંતર ધ્વનીમાથી એમનો ખુદ હિંદુ જાતિ-પોતાને ઉચ્ચ માની બેઠેલ **ઉચ્ચ જાતિ** પ્રત્યેનો તિરસ્કાર-ભર્યો પ્રચંડ પડઘો પોકારી ઉઠે છે ખુદ એમની હસ્તી પણ નકારવા સુધીની સ્થિતી સમસ્ત હિંદુ જાતિ માટે જેટલી અમાનુષિક છે તેટલીજ ઘોર શરમપૂર્ણ છે હિંદુ જાતિના એક આખા અંગમાથી અસ્પૃશ્યોને એક બગડેલો અવયવ ગણી સ્વચ્છ કરી સુધારી લેવા કરતા સડેલો ગણી દૂર કરી નાંખવામા આવશે તો અખંડ શરિરનું એક અંગ વિના કારણ જાતિની આપખુદી અને બેહુદી મુર્ખાઇના કારણે સદા માટે અલગ થઇ જશે, અને એમ અવયવ ભંગ થતાં બેડોળ લાગતાં શરિરની માફક શરમ અને પસ્તાવાનો પાર રહેશે નહીં, કે જે પસ્તાવો કદાચ ઘણો અસુરો હશે સમસ્ત સમાજ છીન્નભિન્ન, અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખે એવી દારૂણ રહેલી પ્રથા એના પુરસ્કર્તાઓને જડતા, પ્રમાદ અને **મિથ્યાવાદથી** પકડી બેઠેલાઓ-પોતાને વધુ અક્કલવાળા માનનારાં દ**ભી ધર્માંધો**, આ હૃદયદ્રાવિત દારૂણ આર્તનાદોમાથી પણ તાત્કાલ બોધપાઠ નહિ ગ્રહણ કરે, તો વર્ષોના ધુંધવાઇ રહેલા રોષનો જ્વાળામુખી અચાનક ફેલાતાં જાતિ શ્રેષ્ઠતાના ચમરાને રોળી નાખશે-કે અસ્પૃશ્યોનો આખો સંઘ ટમટમી રહેલા સનુકાઇભર્યા ગાળા ઇસાઈ કે **ઇસ્લામ પંથમાં ભળી જશે**-અને પોતાની જાતિ ઉચ્ચતાને પોતાની અનિશ્ચીન દુર્દશાનું સંગીન કારણ માની હિંદુ જાતિના ઉચ્છેદના તમામ સાધનો સહીત જાતિ ઉચ્ચતાના નીરને હોસ્થેથી ઉડાવતા તેઓ આગળ વધશે, અને પછી

એમની પાછી મીલાવટ ઘણી મોંઘી હશે તે કરતાં વધુ અસંભવિત થઇ જશે. હિંદુ જાતિ પ્રત્યે અતિ ક્રુદ્ધ છતાં **રામ** કૃષ્ણના જાપ કરનારા આ હિંદુ અછુત ભાઇઓની હિંદુ ધર્મ પ્રત્યેની અખુટ શ્રદ્ધા અને અને સદબુદ્ધિ પરમાત્મા અખંડ અને નિર્મળ રાખો, અને ઢોંગ દંભી, ધર્માંધ અને જડ હીંદુઓનો વિનાશ અને અચેતન પ્રમાદ સત્વરે દૂર કરી જાતિ સંગઠનની સબળ કાર્યસિધ્ધી અર્પો.

આગળ વધી '**પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ**'ના સ્વાગતનું વર્ણન **મેયો** આમ કરે છે:—"મુંબઇમાં **પ્રિન્સનું** કોઇ અલૌકિક **સ્વાગત** થયું. **પ્રિન્સની** મોટર આસ્તે આસ્તે પસાર થઇ રહી હતી– પોલીસો **પ્રિન્સની** મોટરને પોતાના ઘેરાવા વચ્ચે ચલાવી લઈ જવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા હતા, પરંતુ સઘળું વ્યર્થ હતું, કારણ લોકોના ટોળાં ધસી આવ્યા અને મોટરની ફીનારીઓ પકડી જોરશોરથી રાજકુમારના જય ઘોષથી દીશાઓ ગજવી મુકી. આ સ્થિતીમાં મોટર સ્ટેશને પહોંચી. રાજકુમાર સ્ટેશન પર ચાલ્યા ગયા, ઘણીજ મુશ્કેલીથી લોકોનાં ટોળાંઓને અટકાવવામાં આવ્યા હતાં. ગાડી ઉપડવાને ફક્ત ત્રણજ મિનિટો બાકી હતી એટલે રાજકુમારે ફાટક ઉઘાડી નાંખવાનો હુકમ કર્યો કે જેથી જનતા એમના દર્શનાર્થે અંદર આવી શકે. એમ થતાં તો ધમમગી રહેલી નદીની પ્રલયકારી રેલની માફક અસંખ્ય જનસમુદાય ધસી આવ્યો. તેઓ હસતા કુદતા હતા–જય ઘોષણાઓ કરતા હતા અને હર્ષાશ્રુ વહાવતા હતા જ્યારે ગાડી ઉપડી ત્યારે તેઓ સાથે સાથે દોડવા લાગ્યા અને જ્યાં સુધી ગાડી તેમની નજર બહાર ન ગઇ ત્યાં સુધી તેઓ ઘર તરફ પાછા ના ફર્યા."

મફાદાર 'લોર્ડ' તે આનું નામ જે દિવસોમાં અસહકારનો ઉછાળો જ્વાળા કાશ્મીરથી છેક કન્યાકુમારી સુધી ફેલાઈ ગયો

હતો અને જેની દરેક દિવસે વધતી જતી ભરતીમાંથી અસહયોગના પ્રચંડ મોજાંના ધસારા બ્રિટિશ મુત્સદીઓની તદબીર-નૌકાને હચમચાવી મુકી શાસન અને સ્વરક્ષણ માટે ફિકરમંદ બનાવી રહ્યા હતા, તે દિવસોમાં પ્રિન્સનું હિન્દના કીનારે ઉતરવું તદન અતડું, એકલવાયું અને માન રહીતજ હતું. ચોગરદમ હડતાલો હતી-બજારો બંધ હતા-શહેરો શ્મશાન વત્ હતાં, ફક્ત સરકારી આશ્રીતોના ઘેરા અને માનપાન વચ્ચે પ્રિન્સ પસાર થયા હતા, અને એઓજ એમનો જયઘોષ કરતા હતા. મહાત્માજીનો જયકાર ચોગરદમ હવામાં પથરાઈ રહ્યો હતો. પ્રિન્સના સ્વાગતનો અર્થ મેયોએ ઠીકજ કર્યો છે. મેયોની કલ્પનામાંથી જન્મેલું ભારત કંઈ ઓરજ છે.

'મધર ઇન્ડીઆ' ના ૧૩ માં અધ્યાયનું મથાળું:— 'Give Me Office, or Give Me Death' મ્હને યાતો નોકરી આપો કે મોત આપો' એમ છે. હિંદનાં પ્રચલિત શિક્ષણ અને તેનાં નિષ્ફળ પરીણામો પર એણે આ અધ્યાયમાં લખ્યું છે. લખાણ મજેદાર બનાવ્યું છે. એ લખે છે કે એક નવયુવકે કહ્યું કે હું બી. એ. છું, મ્હને ડીગ્રી મળે બે વર્ષ થઈ ગયાં, પરંતુ અત્યાર સુધી મ્હને કોઈ સારી નોકરી નથી મળી. મ્હારો બાપ મને ખાવા આપે છે. મેં પોતે બી. એ. નથી, એટલે મ્હારી સ્થિતી નીભાવવા માટે મ્હને જે વેતનની જરૂર હું માનું છું, એનાથી ત્રીજા ભાગની મજુરીમાં એને પરમ સંતોષ છે.' પછી આગળ લખે છે:—
"A man may and does write after his name B. A. Plucked' and 'B. A. Failed' without exciting the mirth of his public. The terms are actually used in common parlance as if in themselves

title, like M A or Ph D. As, see the 15th Report of the Society for the Improvement of the Backward classes, Bengal and Assam (1925) P 12; 'The school...is now under an enthusiastic B A. plucked teacher" "લોકો પોતાના નામ સાથે 'બી એ પ્લક્ડ.' અથવા 'બી એ ફેઈલ્ડ.' લખે છે, અને આ વાચી કોઇને હાસી કે હમ્સ્વુ આવતુ નથી. આ શબ્દોનો ભાષામા ઉપયોગ એવી રીતે કરવામાં આવે છે કે જાણે આ પણ એક **એમ. એ.** અગર **પી. એચ. ડી.** ની માફક ડિગ્રીઓ ના હોય! ૧૯૨૫ મા બગાલ તથા આસામની પછાત જાતિઓની ઉદ્ધારક સોસાયટીના ૧૫ મા રિપોર્ટના ૧૨ મા પાના પર લખ્યુ છે કે —સ્કુલ એક ઉત્સાહી બી એ. ફેઇલ્ડ (નાપાસ ગ્રેજ્યુએટ) અધ્યાપકની દેખરેખ નીચે ચાલી રહી છે"

પછી આગળ લખે છે કે —"એક અમેરીકને કોઇ ભારતીય યુવકને પૂછ્યુ કે જ્યા તમારા લોકોની જરૂર નથી ત્યાં શા માટે તમો ઘુમી આવો છો? પછી જો તમને કહેવામા આવે છે કે કોઇ નોકરી નથી તો ખોટું લગાડો છો એ શુ સભવિત છે કે તમારામાંના દરેકનેજ સરકારી ઑફીસોમાં કારકુની મળી શકે? તમે તમારા ગામ કેમ જઈ નથી વસતા? ત્યા જઇ એક નિશાળ ખોલો, ખેતી કરો, ગામના સ્વાસ્થ્યને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરો, અને વિદ્યાધ્યયન કરી તમે જે કંઇ મેળવ્યું છે એનો લાભ તમારા ગ્રામ્ય ભાઇઓને પણ આપો શું આવું કોઇ થોડું કામ કરીને તમો ગુજરાન નથી મેળવી શકતા કે જેથી આમ હાડમાર થઈ રહ્યા છો? પેલા યુવકે જવાબ દીધો —'એ બધુ ઠીક છે પણ આ બધુ કામ

અને રંગની હિંદી હોય પણ બાકી તમામ બાતામાં અંગ્રેજ હોય આના લોકો ઉત્પન્ન કરવા માટે ભારતમાં વિદ્યાન વિદ્યાનયોના કારખાનાઓ ખોલવામાં આવ્યાં અને તેમાંથી નીકળતા ગીબાઉપ આ ... ના મીચારા ગ્રેજ્યુએટો ' ભાઈશ્રી મેકૉલેની ... પનાનો ... ભાગ થઈ પડના ત્રિટિશરોને તમને સહાર નીવડનાર દુભાષીઆઓ જોઈએ તે કરતા વધુ પ્રમાણમાં ઉભરાતા થઇ ગયા એટલે આ તંત્રને જેટની જરૂર હતી તેટલા જડાઈ ગયા, પછી બાકી બધી પડના અગનાના લાગ્યા તન પુરતીજ જરૂરી લાયકાત મેળની બહા પડેના આ નિરાધાર બેભાન વિદ્વાનો ત્રીજ ગમ વગ નાણું મગજ શક્તિ અને હિમ્મત આ મૃગજળરત મિથ્યા કેળવણી પાછળ ખર્ચી નાખવા બદલ અફસોસ કરતા અને અધું જીવન એને ગુમાની નાખ્યાના પીડિત વિચારથી દુઃખી થતા બેફામપણે ચોગરદમ તુચ્છ આજીવિકા મેળવવા માટે સ્વમાન ગુમાની ફોગટ તગફડીઆ મારવા મંડયા અને તેમ છતાંએ આજીવિકા ન મળતા આપઘાત કરવા મંડયા પરરાષ્ટ્રીય કેળવણીમાંથી નિપજતો આવો કરપીણ કેજ ભારતના પરાધીન કેળવાએના યુવકો માટે જેટલો ગ્લાનીપૂર્ણ છે તેથી વધુ તો આ કેળવણીના ઉપાદકો સંચાલકો અને સહાયકો માટે ઘોર લજ્જાસ્પદ છે અને તે નાહ પૂર્ણ છે

ખેડુત–સુથાર લુહાર–મોચી કે મજુર બનવાની સ્વતંત્ર ભાવના પોષી હવે હિન્દી વિદ્યાર્થીઓ આ બોજવાળી ખર્ચાળ અને અર્થહીન કેળવણીનો ચેપી મોહ હજુએ શું નહીં છોડે? પરતંત્ર આબોહવા અને જીવનની તમામ પરાધીન અવસ્થાઓમાં ખેતી અને હાથ ઉદ્યોગનું જતન કરી સ્વમાનની સમસ્યાઓ સાચવી નઈ જીવનમાં સ્વતંત્ર સંતોષ નો મેળવી શકે? ગ્રેજ્યુએટ થવા મથતા બંધુઓ હજુએ આંખો ખોલી ચેતશે? કે આમાંજ મરી ગયો ...

જડ બની ધવાઈ ગયેલા પ્રાણમાં આત્મગૌરવની ઝંખના પેદા થતી નથી

એયો વળી થોડું પ્રતિકુળ પણ લખે છે —"Government, they repeat, sustains the University, Government is responsible for its existence What does it mean by accepting our fees for educating us and then not giving us the only thing we want education for! Cursed be the Government! Come, let us drive it out and make places for ourselves and our friends."

નોકરી ન મળવાથી હતાશ બની ગયેલા યુવકો કહે છે કે સરકાર વિશ્વવિદ્યાલયો ચલાવે છે, તો સરકાર એની હસ્તી માટે જોખમદાર પણ છે આનો મતલબ શું કે સરકાર અમારી પાસેથી ફી લઈ અમને શિક્ષીત તો કરે છે, પણ પછી જે નોકરીઓ માટે અમો કેળવણી ગ્રહણ કરીએ છીએ એનાથી તો અમને એ દૂર રાખે છે! સરકાર પર અમારો શ્રાપ પડો આવો, સરકારને હાંકી કહાડી આપણે આપણા પોતાના માટે અને આપણા મિત્રો માટે સ્થાન પેદા કરી લઈએ "

કેળવણીનું આવું દુષણ ભરેલું ચિતરૂં દશ્ય નોકરી અને કારકુનોનાં જડ ખોખાંઓનું ચીત્ર દોરી મેયો એમ તો કહેવા નથી માંગતીને કે આવા કેળવાએલા નવયુવાનો દ્વારા હિંદ સ્વરાજ્યની આશા રાખે છે? જો આમ અર્થ નીકળતો હોય તો મેયોએ સત્વરે નોંધ લેવી જોઈએ કે સ્વરાજ્યની ધુનની જે નવયુવકો પોતાની કાંધ પર ઉપાડતી

ના છે તેઓ નોકરીઓને ઠોકરે ઉડાડનારા સ્વમાન ને ગૌરવવાળા પ્રતાપી પુરૂષો છે સ્વરાજ્યનુ આંદોલન એ ફકત 'જન્મસિદ્ધ અધિકારોની લડાઈ' છે, 'તુચ્છ નોકરીઓની માંગ' નહી

હિંદ સ્વરાજ્ય મેળવે ત્યા સુધી મેયો અગર જો જીવતી હશે તો તેને જરૂરથી સમજાશે કે સ્વરાજ્ય પાછળ ઝઝુમનારાઓ તો ગાઢ ઓર નક્કર ધાતુના બનેલા હતા

"Why is Light Denied?" પ્રકાશ શા માટે રોકવામા આવ્યો છે? "શિક્ષાના અભાવના કારણો એ આ ૧૫ મા અધ્યાયનો વિષય છે મેયો આ અધ્યાયથી પૂરવાર કરવા માગે છે, કે આ અભાવ માટે હમારો પોતાનો દોષ છે, સરકારનો નહી એની સરકાર માટેની વકીલાત જુઓ —'શાસ્ત્રોની આજ્ઞા હોવાથી સ્ત્રીઓ તથા અછુતોને તો ખુદ ભારતવાસીઓ પોતેજ શિક્ષીત નથી થવા દેતા' બ્રિટીશ ભારતમા અશિક્ષીત સ્ત્રીઓની સખ્યા ૧૨૧,૦૦૦,૦૦૦ તથા અશિક્ષીત અછુત પુરૂષોની સખ્યા ૨૮,૫૦૦,૦૦૦ ની છે આ રીતે એકદરે ૧૪૯,૫૦૦.૦૦૦ ને તો ભારતવાસીઓએ શાસ્ત્રોના કાનુનોના આધારે કેળવણીથી વચિત રાખ્યા છે ભારતની કુલ જન સખ્યા ૩૧૯,૦૦૦,૦૦૦ છે પરતુ આમાથી ૨૪૭,૦૦૦ ૦૦૦ બ્રિટીશ ભારત માજ રહે છે બાકીના લોક દેશી રીયાસતોમા રહેવાવાળા છે અર્થાત આડી ચોવીસ ક્રોડમાથી લગભગ પદર કરોડ સ્ત્રી પુરૂષોને તો ભારતવાસીઓ ખુદજ લખતા વાચતા નથી દેવા ઇચ્છતા આ સખ્યા આશરે સેકડે ૬૦ ૫૩ થતા જાય છે, બાકી રહ્યા ૩૯ ૪૭ ભારતવર્ષમા સેકડે ૮૦ ટકા લોકો 'ગામડાઓ' મા રહેનારાછે ભારતમા પાચ લાખ ગામો છે, આટના ગામોમા શીખવવા કેટના શિક્ષકો જોઇએ? પરતુ જ્યારે હિંદુ શિક્ષકોને ગામોમા શીખવવા

જીવન હેવામાં આવે છે, ત્યારે તેઓના પા[illegible], મા[illegible] તેમને ન[illegible] માં [illegible] જોઈએ છે

મેયોની વર્ણનાત ખરેખર પ્રશંસનીય છે. સ્ત્રીઓ અને અસ્પૃશ્યોની અત્યંત [illegible] જોઈએ તેના પ્રમાણમાં મળી નથી, પણ એમાં [illegible] નું દોષપાત્ર નથી? આજકાલ જ્યારે જનતાના આગેવાન અધિકારીઓ માટે અતિ તત્પર રહે છે ત્યારે એને સુધારવા તરફથી [illegible] સહાયતા મળે છે? આ સમયમાં ભારતની પ્રજાની ઉન્નતિની દિશા માટે [illegible] ના પ્રતિવર્ષ ખર્ચ કરવામાં આવે છે. અમેરિકાના પ્રસિદ્ધ સમાજશાસ્ત્રી ઓલ્સવર્થ રોસ લખે છે કે અમેરિકાએ ૩૫ વર્ષ ફિલિપાઈન્સ પર [illegible] કરતાં પણ આ [illegible] ત્યાંની જનતાનો દસમો ભાગ [illegible] માં જતો થયો છે, જ્યારે ભારતમાં અંગ્રેજોના આગમનના સમયના [illegible] બાદ પણ જનતાના [illegible] ત્રીજા ભાગને [illegible] ની હજુ તો [illegible] બાકી છે. અંગ્રેજોના આવ્યા પૂર્વે ભારતના પ્રત્યેક ગામમાં એકેક [illegible] હતી. બ્રિટિશ ભારતમાં લગભગ ૫ લાખ ૮૮ હજાર ગામો છે, એમાં ફક્ત [illegible] ૧,૬૩૧ [illegible] શિક્ષણની સંસ્થાઓ છે, જેમાં ૧૬૮૦૧૭ નો પ્રાથમિક શિક્ષણ [illegible] થતો છે. [illegible] શિક્ષણની [illegible] ફિલિપાઈન્સ જેવા [illegible] શિક્ષણની બાબતમાં જે ઉન્નતિ [illegible] પ્રશંસનીય છે. ૧૯૧૮ માં ત્યાં ફક્ત ૪ વિશ્વ વિદ્યાલય હતાં પરંતુ ૧૯૨૩ માં ૫૨ થઈ ગયાં. ૧૯૧૮ માં વિશ્વ વિદ્યાલયોમાં શીખતા વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૮૦૪ હતી જે ૧૯૨૦ માં ૨૬૨૦૮ થઈ ગઈ.

સરકારની સહાયતા સિવાય [illegible] અને [illegible] પ્રાંતોમાં [illegible] કન્યા પાઠશાળાઓ તો [illegible] આર્ય સમાજની સહાયતાથી ચાલે છે, એ [illegible] મદદ [illegible] તો [illegible] થાય?

મેયો આગળ લખે છે કે–" On account of social obstacles and dangers, it is practically impossible for women to teach in villages, unless they are accompanied by their husbands "

"સામાજીક બંધનો તથા ડરના કારણથી કોઇ સ્ત્રી જ્યા સુધી એનો પતિ એની સાથે ના હોય ત્યા સુધી ગામડાઓમા જઈ કેળવણી આપી શકતી નથી '

એક અમેરીકન સ્ત્રીએ **મીસ મેયોને** કહ્યુ કે –" No Indian girl can go alone to teach in rural districts If she does, she is ruined. It is disheartening to know that not one of the young women that you see running about this compass, between class room and class room, can be used on the great job of educating India Not one will go out into the village to answer the Abysmal need of the country. Not one dare risk what awaits her there, for it is no risk, but a certainty. And yet these people cry out to be given self Government!"

"કોઇ પણ હિન્દી છોકરી ગામડાઓમા શીખવવા નથી જઈ શકતી અગર જો તે જાય તો તેનો સર્વ નાશ થાય આ જાણીને કેટલી નીરાશા થાય છે કે આ સ્કુલ સામે રમતી દેખાતી છોકરીઓમાંથી એકને પણ ભારતીય શિક્ષાના મહાન કાર્યપર નહીં લગાડી શકવામાં આવે દેશની આ મહાન આવશ્યકતાને પૂર્ણ કરવા આમાંથી એક પણ છોકરી ગામડાઓમાં નહીં જઈ શકે ! જાય તો

ગ્ર થાન અ કોયગ ઉકેલવા ગાઇ પણ એ કો ગી હજુ સુધી આદન નથી ગતી, ગગ એમની એની માન્યતા બદલાઈ ગઇ છે એ માન્ય નથી પણ નિશ્ચીત પરિણામજ છે આની ગાન મનો ... ગાએ આ લોક સ્વગજર મરાનના નિર્માય બખાગ રી ગ્યા છે।

મેયો આગળ લખે છે કે—'૧૮૭૭ મા બ્રિટીશ ભારતની ૧૨૭,૫૦૦,૦૦૦ સ્રીઓમાથી કુલ ૪૭૮૬ સ્રીઓ અધ્યાપિકા થવાની તૈયારી રી રહી હતી જેમાથી ૨૦૫૦—અર્ધ સંખ્યાની લગભગ તો ઇમાઈ હતી

આ ઉપરથી દેખાઈ આવે છે કે કેળવણીની અભાવ ક પરી ગમે તેગમો પણ સ્રી અધ્યાપિકાઓની એવડી સંખ્યા ઉપન નથી થઇ ક જેમની સામે ગ્રામસ્રીઓની શિક્ષાનો પ્રશ્ન રાખવામા આવે ... બધુ જોને એવો લખેલી ઓને પણ નમાના મોસમવાળી રીતની દેખાડી છે દરેક બાબતને ઉનારી પાડવામા એને અદ્‌ભુત રસ આવે છે ... ઉપર વાતચીત મેયોએ કદાચ ક્યી પણ ... ના ... ની ... ગ ... ની મીન ... ની સાથે થયેલી વાતચીતો પરથી મેયો ... આ માટે એક નવા દાનાને મીસ બોલે છે - A great many of the things printed in inverted commas were never spoken'—એવી વાતો ક ... ઉપ ... રૂપમા મેયોએ લખી ... માં ... આવી નથી

હિન્દીઓની સ્વ ... માટેની નાલાયકી પુરવા ... ... એક પ્રશ્ન હરીફાઈને એક શ્રિખાન ... જ્યા ત્યાથી ... ... હિન્દીઓની સ્વ ... માટે તમામ દિશાઓમા નાલાયકી ...

અંગ્રેજો વગર આ દેશનુ મહા અધઃપતન, આ બે વિષયોપર એણે ખુબ ધ્યાન આપી એનુ પુરતુ પિષ્ટપેષણ કર્યું છે અંગ્રેજોના ગીત તે આમ ગાય છે –"But it is only to the Briton that the Indian villager of to-day can look for steady, sympathetic and practical interest and steady and reliable help in his multitudinous necessities It is the British Deputy District Commissioner, none other, who is his father and his mother, and upon the mind of that D D Commissioner the villager's troubles and the Villager's interests sit day and night"

"ભારતનો આજનો ગામડીઓ પોતાની હમેશની ખાસ જરૂરીઆતોને મેળવવા ફક્ત અંગ્રેજો તરફજ સહાનુભુતી અને સહાયતા માટે નજર દોડાવે છે બ્રિટીશ ડેપ્યુટી ડીસ્ટ્રીક્ટ કમિશનરજ એનો બાપ છે અને એજ ગામનાળાઓના દુખોની સતત ચીન્તામા રાત દિન રોકાયો રહે છે."

તન્ફ્રી થેરીન આ રીઓ પણ બેસાડી હતી જેમા વોરન હેસ્ટીંગ્સ અને રોબ્સ મનગો જેવા પણ હતા આ આસીઓને પુરાવામા આવેલ

ભાનમા ત્રિટીશ વસ્તુઓની માગ કેવી રીતે વધે? એક એ અંગ્રેજ સિટનનો શુમેસ્ટર એજન્ટ તરીકે આ દેશમા કામ કરતો હતા જે માટે ખરેખર ધન્યવાદ ઘટે છે મન પી. સી. કેએ લીન્સ કહ્યુ છે કે એન આનો ભૈર (Daily wages) નમાલ વાળો માનચેસ્ટરમા ૧ ૭-૫-૦ નો નાજ માલનાસાળાને પેર કરી રીતે ભરી રહ્યો છે? ગામડીઆઓના ભલા માટે સદતન ચીતા નાના ડી ડી મિલનની વ્યાકુળતાનુ આ પરિણામ છે ખાદીના સ્ફુર પ્રચાર વખતે બિહારના એક મેજીસ્ટ્રેટ વિદેશી કાપડ વેચવા માટે ગામોમા ફેરીવાળાઓ મોકલાવ્યા હતા અને ધારવાડ કલેક્ટરે ખાદીનો બહિષ્કાર કરવા નોટીસ બહાર પાડી હતી પાછળથી માનમ પડ્યુ હતુ કે આ નોટીસ ભારત સરકારના નિર્દેશાનુસાર સરકારી પ્રાન્તોમા વાર કરવામા આવી હતી લોર્ડ એસીબરોએ ૧૮૭૫ મા કહેલા પવિત્ર શબ્દો હતુએ ભારત સાર્ગીઓ કદાચ વિસર્યા નહીં હોય-'India must be bled' 'ભારતનુ ખુન અવશ્ય ચુસવુ પડશે' ભારતીઓના લોહીમાથી તો અંગ્રેજ સરકારને જર્મન મહાયુદ્ધમા રોજના ૧૦ કરોડ રૂપીઆ ૩૦૦ લાખ સાડાચાર વર્ષ સુધી મળતા નતા ઇંગ્લાન્ડમાંથી આ પીઆ વહન્યા હતા શુ? અહીંના ગરીબ ગામડીઆઓની નસોમાથી ખેંચાઇને જેમા કેના એ કાઢેલા હતા એ સમર ઉઘાડના તેનપર લગભગ ૩૦૦ કરોડ રૂપીઆ ભારત સરકારે વીધા હતા કે જે પાછળથી માડી વાળવામા આવ્યા હતા એ઼ેઘોને આ બધુ માનમ નહીં હોય શુ?

મેયો લખે છે કે તેણે એકવાર **મહાત્મા ગાંધીને** પુછ્યું – 'આપના ભણેલા ગણેલા નવજુવાનો અગર રાજનૈતિક લડાઇનું ક્ષેત્ર છોડી દઈ ગામોમાં જઈ સેવા અને ખેડુતોની સેવામાં મચીપડે તો ભારતની અમુલ્ય સેવા થઈ નહીં ગણાશે ?'

મહાત્મા ગાંધીએ કહ્યું કે–"ચીન્તુન ઠીક છે પણ આતો Counsel of perfection' છે '

કલકત્તાના ચાર પ્રસિદ્ધ રાજનૈતિક કાર્યકર્તાઓને **મીસ મેયોએ** પુછ્યું કે અગર તમે લોકો તમારા વ્યક્તિગત તથા સ્વાર્થોની આહુતી આપી–ગામડાઓમાં જઈ ભારતને સ્વરાજ્ય અપાવવા માટે તેઓને જગાડવાનું કાર્ય આદરો તો શું એ આદર્શ સેવા નથી? વીશ વર્ષમાં કદાચ આપ એવું કાર્ય સાધી શકશો કે આ સમયે જે રાજશક્તિને આપ ક્રોધથી માગી રહ્યા છો તે આપો આપ ખુદ આપને આવી મળશે એમનામાંથી ત્રણે કહ્યું, કે તમારૂં કહેવું ઠીક છે, પણ ભારેજો કરવા એ પણ કાંઇ કમ કામ નથી આ સમયમનો એજ એક મુખ્ય કામ છે જ્યાં સુધી વિદેશીઓને અમે કાઢી મ્હાડી નાખીનું નહીં ત્યાં સુધી બીજું કંઈજ થઈ શકે એમ નથી

એની લગભગ દરેક વાત પાસા સરનીજ હોય છે એક અમે રિકને **મીસ મેયોને** કહ્યું–"If I were running this country I would close every University to-morrow. It was a crime to teach them to be clerks, lawyers and politicians, till they had been taught to

સુધારો થતી નથી કુટ રાજનિતીજ્ઞોની દૃષ્ટીએ આવા હલાહલ ઝેર ભલે આવકાર દાયક હોય, કુદરતના દફતરે તમામનો હીસાબ જમા ઉધાર થાય છે જ્યારે પરંતુ નમશે ત્યારે રસાસ્વાદની ખબર પડશે કારણ કુદરતની ચક્કી દળે છે જરૂરથી, પણ ઘણું ધીમું અને ઘણુંજ ઝીણું.

શિક્ષીત વર્ગની રૂઆપીટ કરતાં રુગ્ણ ભેયોનો આ ત્રીજો ભાગ સમાપ્ત થાય છે

—

ચતુર્થ ભાગ.

'મધર ઈન્ડીઆ' ના ચોથા ભાગનો આરંભ મહાત્મા ગાંધીજીના નામથી શરૂ થાય છે. ભારતવર્ષના લોકો સરકારે જે સેંકડો માઇલ જમીન 'સાલ્વેશન આર્મી' ને આપી દીધી છે અને તેથી જનાવરોને–ગાયોને ચારો મળતો નથી, તે સંબંધી જે ફરીઆદ કરે છે તે સંબંધમાં **મીસ મેયો**નો જવાબ આપવાનો આશય છે. ૧૭ મા પ્રકરણમાં તે લખે છે કે:—"ગાય રાજા અગર રંક–સર્વની પૂજ્ય માતા સમાન છે. તેને પવિત્ર ગણવામાં આવે છે જ્યારે કોઇ હિંદુ મરે ત્યારે ગાય તેની નજીક હોવી જોઇએ જેથી તેની પુંછડી આખરી શ્વાસ છોડતી વખતે તેના હાથમાં હોઈ શકે બીજા કારણો કરતાં આ કારણથી પણ ગાયને ઘરમાં રાખવામાં આવે છે. કહેવાય છે કે **કાશ્મીરના મહારાજાના** મૃત્યુ સમયે ઘણી કોશીશો કરવા છતાં પણ **ગાય મહારાજાના** ખંડમાં ન આવી જેથી **મહારાજાને** ઉઠાવી **ગાયની** પાસે લઇ જવામાં આવ્યા જેથી તેની પુંછડી પકડી રાખેલી હોય તેવી સ્થિતિમાં તેમનો દેહાંત થાય."

મેયો લખે છે કે, ભારતમાં પ્રાતઃકાળમાં અનેક લોકો હાથમાં લોટા લઇને **ગાયની** પાછળ પાછળ તેનો પેશાબ એકઠો કરવા ઉભા રહ્યા હોય છે. આ પેશાબનું ઘણા લોકો આચમન કરે છે, તેમજ માથા પર છાંટે છે કે જેથી તેઓ પવિત્ર થઇ જાય.

not of indignation I think you will find that many of the Municipal Members are share holders in these Yards Brahmans and Hindus are also found share holders ' "

સાક્ષીને પુછવામાં આવ્યું કે 'શું આ કસાઈખાનાઓથી સ્થાનીક લોકોમાં કંઈ હીલચાલ પેદા થઈ છે ખરી?' સાક્ષીએ જવાબમાં કહ્યું કે 'એ બનાવથી ક્રોધ ઉત્પન્ન નથી થયો, પણ લોભનો ભાવ તો અવશ્ય ઉત્પન્ન થયો છે ખરો આ કસાઈખાનાના શેર હોલ્ડરોમાં (હિસ્સેદારો) પુરતી સંખ્યા તો મ્યુનીસીપલ સભ્યોનીજ તમને જણાશે શેર હોલ્ડરોમાં રહ્યા તો બ્રાહ્મણ અને હિન્દુઓ પણ છે

બળદોપર થતા અત્યાચારનું વર્ણન કરતા મેયો લખે છે કે - 'કલકત્તાના હાવરા પુલ પરથી પસાર થતી બળદ ગાડીઓને જો તમો જતા જોશો તો એક પણ બળદ એવો તો નહીંજ દેખાય કે જેનું પુંછડું અંદરના હાડકા તુટી જવાથી મચડાઈ ના ગયું હોય બળદગાડી હાંકનારાઓ બળદોને ડંડાથી હાંકવાને બદલે તેનું પુંછડું હાથમાં પકડી એવા તો જોરથી આમળતા હોય છે કે એ પુંછડાનું હાડકે હાડકું અલગ થઈ જાય છે, અગર તમો જો ગાડીમાં ચઢી જાઓ તો બળદોને તેજ રાખવા અને ઝડપથી ચલાવવા માટે ગાડીવાનનો એક નવો ઢંગ તમો જોશો પોતાના ડંડાથી અગર એના પગના નાખા સખત નખથી તે બળદના ગુણ ભાગ પર જોર જોરથી પ્રહાર કરતો હોય કે જેથી બળદો જલ્દી ચાલવા માંડે છે'

મશીનના અડ્ડાઓ જોવાનુ મહદ ભાગ્ય પ્રાપ્ત થયા પછી તેની પર થતો જુલમ જે એણે વર્ણવ્યો છે એ ખરેખર ખેદજનક છે ગરીબ મુગા અને છતા ઉપયોગી પ્રાણીઓપર આવો અમાનુષિક અત્યાચાર થતો જોઇ અતિ દર્દ થાય છે સરકાર સાથે સહકારી અહિંસાવાદીઓએ આ જનાવરોપર થતા જુલમનો સવાલ હાથ ધરી લીને ઉકેલવો જોઇએ બળદ હંકનારા એ ઓછી અક્કલ વાળા જંગલી અને જડભરત ગાડીવાનો માટે તો કશુજ કહેવાનુ રહેતુ નથી

"હિન્દમા અનેક સ્થાનોમા 'ફુકકા'નો રીવાજ પ્રચલિત છે આનો ઉદ્દેશ ગાયનુ દુધ વધારવાનો છે એના ઘણા અખતરાઓ છે, પણ વધારે ચાલુ તો એ છે કે એક લાકડી લઇ તે પર માંસ બાંધવામા આવે છે અને પછી લાકડીને ગાયની યોનીમા ઘાલી આડી અવળી ખુબ ઘુમાવવામા આવે છે, જેથી ગાયને અતિ યાતના થાય છે, અને તેથી કઇક દુધ વધારે આપી દે છે ગાંધીજીનુ કહેવુ છે કે કલકત્તાની ગૌશાળાઓમા ૧૦,૦૦૦ ગાયો માંથી ૫૦૦૦ પર નિત્ય આ તરેહનો અત્યાચાર થાય છે '

"ગાયપર આનાથી પણ વધારે ભોગ અત્યાચારો કરવામા આવે છે ગાયને આમાના પાડા ખવરાવવામા આવે છે, બીજુ કંઇ પણ તેને ખાવા દેવામા આવતુ નથી એને પાણી પણ પાવામા આવતુ નથી આથી ગાયના મુતનો એક પ્રકારનો રગ બને છે જે પગ્રો ભોગ વેપાર છે આ પ્રયોગથી ગાયને એટલુ કષ્ટ થાય છે કે તે તરફડીને મરી જાય છે" 'ગાયના વાછરડાને મારવામા હિન્દુઓ પાપ માને છે પણ એને પાળવાનો અર્થ સમજતા તેઓ નથી ઈંગ્લાંડમા એને થોડુ થોડુ દુધ પીવા દે છે તે એટલુ થોડુ હોય છે

કે ફક્ત તેને છવવા પુરતોજ આધાર મળે વાછરડુ દિનપ્રતિદીન કમજોર થતું જાય છે અને આખરે ટળવળીને મરી જાય છે. આ રીતે મારવામાં હિન્દુઓ પાપ નથી સમજતા! વાછરડાના મરી જવા પછી તેના ચામડામાં ભુસું ભરી ચાર લાકડીઓના ટેકાથી તેને ટટાર ઉભું રાખવામાં આવે છે જેથી એને જોઇ ગાય પુરતું દુધ આપે! ભેંસના પાડાને પણ ઘાસચારો ન આપતાં તડકામા બાંધી રાખી સુકાવી નાંખવામાં આવે છે કે જેથી તે મરી જાય."

૧૯—૨૦ માં પ્રકરણોમાં ગાયો પર થતા અન્ય અત્યાચારો સંબંધી મેયોએ લખ્યું છે કે.-"ગૌશાળાઓમાં દાનવીરો જે કંઇ આપી જાય છે તે ગૌશાળાના રખેવાળોજ બારોબાર ખાઇ જાય છે, અને ગાયો સુકાઇ સુકાઇને એવી તો મુડદાલ બની જાય છે કે તેનાં હાડકા પાસળાં ચામડી બહાર ઉઘાડાં તરી આવે છે. ૨૦ મા પ્રકરણનું તો મથાળું પણ એણે "In the house of her friends" 'ગૌરક્ષકોના ઘરોમાં ગાયના હાલ આ રીતે બાંધ્યું છે.'

મીસ મેયોનું મહેણું જેટલું કડવું છે, જેટલું સખ્ત છે, તેટલુંજ સત્ય છે. હિન્દનું પશુ ધન લગભગ હણાઇ ગયું. ગાય-બળદોપર થતા નિરંકુશ અત્યાચારોના રોકનારા હવે કોઈ મુંગા પ્રાણીઓના પરોપકારી બેલીઓજ રહ્યા નથી પોકળ વાતો અને વાદીયાની ભરેલી '**સ્કીમો**' લઈ લઇને ફરનારા દંભી ઘણાં છે-પણ ગાયના મુત્રને પવિત્ર સમજનાર **ઢોંગી હિંદુ** તેનું લોહી રેડાય ત્યાં પોતાનું લોહી રેડવાની કદિ તત્પરતા કે તૈયારી બતાવતો હોતોજ નથી. તેનાજ નવરાશમાં ભાગ્ય ચાવે ત્યાં સુધી ગાયના એક પરમ શુભેચ્છક તરીકે કંઈ કંઈ બનાવટી વાતો અનુનેકગો તે કે'તો હોય છે, પણ તેને કદિપણ સગી ભાંગીને એ કરવાનો વિચાર સુદ્ધાંએ તે કરતો હોતો

નની કાબુલના મુસલમાન ના **અમીર** જેટલી ગાયની કિંમત સમજે છે અને દરકાર કરે છે, એટલીજ જો અહીંનો કહેવાતો જગ જુનો **સનાતન** હિંદુ અને ઓળખાતો તથા ગણાતો **પરમ વૈશ્નવ** કિંમત કરતો થઈજાય, અહીંના **ગૌસ્વામી, મહાસ્વામી** અને શંકરસ્વામીઓ પોતાના લાખો રૂપીઆના ઠગનાઓ–પકવાનોના ઠગનાઓમા સડાવી નાખવા કરતા આ દેશના ખુવી જઇ નાશ પામવાના લગભગ કિનારે આવી પહોચેલા **પશુધન ખેતી** અને **ખેડુત**ને સાચવી ઉગારી લેવા પાછળ અનંત કરુણા અને કર્તવ્યદક્ષતાથી જો ખર્ચવાનો ઉગ્ર નિશ્ચય કરે તો આજની મૃતસ્થિતિ ભોગવતી **ખેતી** અને બેહાલ બની ગએલો **ખેડુત** તેના નગાન ઢોરઢાંખરના હાડકાં પામશાને પાછા માંસ લોહીથી ભરી દઈ–હિંદની વંધ્યા સમાન સપાટ બની ગએલી નિસ્તેજ અને રસહિન ભૂમિમાંથી હળના દાંતાઓ મારી મારી લીલી કુદરત ઉગાડે અને હિંદના અવાચક મનાએલા સેંકડો એકરો બાજરી બાવટા અને મકઈના લીલા કુંડાઓથી લચી રહે પીળા જગતની લીલી બની ગએલી ભીમોમા ભલા અને ભોળા ખેડુતોની હાડકો, હડીના, અને અગ્ર પુનીઆના ગગડાઓથી ધુમ મચી રહે પણ એ દિવસ ક્યાં? એ સદ્બુદ્ધિ–ધર્મ મહાત્માઓને ક્યાંથી સુઝે? પોતા અને પટેળા નિજે હલાવાય–? અને એવડા પરોળા નરકમાં પડી ગએલી દેવાદાઝ અને અનુકંપા ક્યાંથી પુન પાછી આવે? એવા સિવાય આ દેશના દરિદ્રિઓને રસ્તો બતાવના નો ઠીક, પગ મુઝારેના રસ્તે જતા પણ આવડતું નથી–હરિ ઇચ્છા!

બાકીમા પ્રકરણમા 'સુધારાઓ' 'Reforms' પર છે એમા ભારતીઓને કેવા અધિકારો આપવામા આવ્યા એનુ પીંજણ છે આમા પણ એક અગત્યનુ મુદ્દાનુ એવો દેખ્યુ છે એ થયો છે

કે —"ભારતવાસીઓ સાધારણ અર્થોમા નહિ પરન્તુ પારમાર્થિક અર્થોમા 'સત્યના ઉપાસક' છે તેઓ પોતપોતાની વાતચીતમા અને ગ્રંથોમા તો તદ્દન ચોખ્ખી વાત કરતા હોય એમ જણાય છે પરન્તુ તોએ વખતને વખતે જોવામા આવ્યુ છે કે એમની સ્પષ્ટ દેખાતી વાતોમા પણ કેટલીક એવી વાતો હોય છે જેમાથી જુઠનો થોડોઘણો અંશ હને ઇથી જરૂરથી મળી આવે છેજ જ્યારે વારવાર આ વાત મ્હને જણાઇ ત્યારે મ્હે એ પ્રસિધ્ધ યોગીને આ સમસ્યાનો ભેદ પુછ્યો,—એણે કહ્યુ કે 'અગર અમે સચ્ચાઈથી પર ચાલી જઇએ તો એનુ કારણ એમ છે કે, જે ઉચી પરિસ્થિતિઓમા અમે રહીએ છીએ તેનો એ પડી ગએલો પ્રભાવ છે જુઠ બોલવાનુ કારણ એ છે કે સત્ય બોલવાથી થતા પરિણામોથી અમો ડરિએ છીએ' પછી મ્હે આજ પ્રશ્ન એ યોગીને પુછ્યો તેમણે કહ્યુ કે —'સત્ય શુ ચીજ છે? ભલાઇ અથવા બુરાઈ એ તો સાપેક્ષિક શબ્દો છે તમારુ મ્હારૂ માપ જુદુ હોય છે એ તમારા માપને જે અનુસરે તેને તમો ભલો કહો છો, એટલે ભલાઈ પેદા કરવા અગર કઈ કહેવુ પડે તો તે જુઠ નથી મ્હને પોતાને તો ભલાઇ-બુરાઈમા કંઇ ભેદજ દેખાતો નથી આપણામા કોઇજ ચીજ બુરી નથી હરેક ચીજ ભલી છે ભલી અગર બુરી તો નૈયન' હોય છે 'આમ નહિ આ મન્ને જણાથી જ્યારે મને સતોષ ના થયો ત્યારે એક યુરોપીઅન પાસે મારી શમસ્યા લઇ ગઇ તે ઘણા વખતથી ભારતમા રહ્યો હતો મ્હે પુછ્યુ —ભારતવર્ષમા ઉચ્ચ સ્થિતિવાળી વ્યક્તિઓ એવી એવી જુઠી વાતો શા માટે કરતી હોય છે અને સાથે સાથે પોતાના કથનની પુષ્ટી માટે એવા એવા આધાર પણ શા માટે આપતી હોય છે કે જેની ઓળખ કરતા એવો એ પણ આધાર સત્ય જણાતોજ નથી' એણે કહ્યુ —'કારણ કે હિંદુ માટે જુઠ

એ કોઇ વસ્તુજ નથી એને મન અવગી માયા છે એથી પોતાના ઉદ્દેશની સાધના અર્થે જે કાંઈ પણ જુઠ્ઠું બોલવા તે ઇચ્છે તે તે બોલી શકે છે જ્યારે એક હિંદુ પોતાના મનથી એક વાત બનાવી તે કહી રહ્યો હોય છે ત્યારે એને એટલુ પણ નથી સુઝતુ કે હમે એની વાતોની સત્યતા માટે કંઈ તપાસ કરવાનો પણ પ્રયત્ન કરશોજ"

ભોળા હિંદુઓજ મેયોને ઠીક ઝપાટે ચઢી ગયા છે—અને આ હિંદુસ્તાન કે જે એક યુગમાં કદાચ આખુએ હિંદુઓનુજ હશે, પણ હાલ—(કે જે સાલોમા મેયોએ આ ટીપ્પણો રજુ કર્યાં છે) જ્યાં મુસલમાનો ફક્ત ઉભરાઈ ગયા નથી પણ હિંદુઓથી એક બીજે ગુંથા ગયા છે,—ત્યાં આ હિંદુસ્તાનના લગભગ અર્ધ ભાગી મીયા ભાઈઓને તો એ હજુ સુધી ક્યાય પણ અડી જણાતીજ નથી. અત્યાર સુધીમા તો—બ્રાહ્મણ—હિંદુ—ગાય—વાછડુ બળદ આવી આવી જાતની ચર્ચાઓમાજ એનુ મન રમ્યુ પચ્યુ રહ્યુ છે પણ ધર્મ આવા દરજ્જેની મુસલમાની ખોટ્યાપણો ખોળવાની એણે હિંમતજ કરી નથી કેમ ભલા? એણે કંઈ ચમત્કાર અનુભવ્યો હશે ખરો? શુ કહેવાય? બાકી આટલી બધી નજર ચુકતો નાજ થાય. આગળ નહી જેવી ચર્ચા કરે છે, પણ તદન ઓછી, ઘણીજ ભોળી, મનમ નાવવા જેટલીજ મીઠી બાપુ માગે એની તરવાર છે એવો હિંદુ-ઓને નમાવા માની એમની જાનમાં ઘુસી એમના ગીતો ગાઈ રહી છે, પણ મીયાભાઈઓના વરઘોડે ચડી નથી એને પનુ ત્યાં આ રીઆજે તો સમજાય હશે અગર સમજાવુ આપવામા આવી હશે કે એમની ઠેકાનીમાં સાર નથી જો ઉમેરી મુકયા અને કોઈ-પરાણ-નીયા કે મોપલો ધર્માંધ બની ચીડી ગયો—તો આ 'હિંદ ઇતિહાસ' લખવાના કુંવારી છંદનીના કોડ તો જહન્નમમા ગયા પનુ આખોએ

મામલોજ ખતમ મુનાફરીજ ખનામ પાછળથી તો ભલે ને આખા ને આખા લણી નાખો તેજ પાણીના ચમકારા હમેશા ઓરજ હોય છે લુખ્ખા-સુકા તત્વજ્ઞાન પાછળ તણાઇ જઇ તનાઇ ગએલા મોળા અને મીઠ વિનાના નિર્માલ્ય હિંદુઓના જ્યા પાણીજ મરી ગયા છે ત્યા મેયોને બેધડક ગમે તે લખવાની પુરતી છુટ છે. લખો-બાપુ-લખો. તમ્હેમો લખી રહેશો એટલે **અમો હસી જઇશુ.** પણ અમે તો 'ફિલસુફ અને મોટા પેટવાળા' કહેવાઇએ છીએ

'**મધર ઇન્ડીઆ** મા અધ્ધર હવાનાઓ આપનાર **મીસ મેયો** ની ખુદનીજ કેટલીએ વાતો નિરાધાર છે, ત્યા બીજાના જુઠની ગડભાજમા તે પડી છે **મહાત્માજીએ** લખ્યુ છે કે – She has not only taken the liberty with my writings but she has not thought it necessary even to verify through me certain things ascribed by her and others to me" અર્થાત '**મીસ મેયો**' એ વિચાર કર્યા વગર મ્હારા લેખોનો ઉપયોગ કરવાની છુટ લીધી છે એટલુજ નહિ પણ એણે મ્હારા નામથી પોતે પોતાની મેજે-અગર બીજાઓના કહેવાથી કેટલીક વાતો એવી લખી મારી છે કે જેની યથાર્થતા માટે મ્હને પુછવાની પણ એને આવશ્યકતા જણાઇ નથી" આટલુજ **મેયોની** નત્યતા! માટે બસ નથી?

આગલુ પ્રકરણ છે "**Princes of India**"—"ભારતના રાજ્ય નાઓ" પોતાના અમેરિકન દોસ્તની કોઇ રાજા અને તેના દિવાન સાથે થયેલી વાતચીત **મેયો** અહીં ટાંકે છે – "His Highness does not believe, "said the Dewan," that Briton is going to leave India But still under

this new regime of England, they may be so ill advised. So His Highness is getting his troops in shape, accumulating munitions and coining silver. And if the English do go, three months afterwards not a rupee or a vergin will be left in Bengal" "દિવાને કહ્યું કે મહારાજાને એ વિશ્વાસ નથી કે અંગ્રેજો આ દેશ છોડી ચાલ્યા જાય—પરંતુ તેઓએ ઇંગ્લૅંડના આ નવા રાજ્ય કાનિઆનમાં એમને આ નવાબ કદાચ પસંદ પણ પડી જાય તો એ માટે મહારાજા પોતાનું લશ્કર તૈયાર કરી રહ્યા છે—દારૂગોળો એકઠો કરી રહ્યા છે અને રૂપીઆ બનાવી રહ્યાં છે. અગર ઇંગ્લેંડ અહીંથી ચાલી જાય તો ત્રણ મહિના પછી આખાએ બંગાળામાં એક રૂપીઓ કે એક કુવારી છોકરી બચેલી નહીં રહે"

જેમ દેશના વગરના નાગના શબ્દો જાણે કોઈ સંગીન પ્રમાણ ના હોય એમ મેયો બનાવી રહી છે આ બ્રિટીશ શાસનમાં પણ કેટલાએ અન્ય શુન્ય ગાંજાઓના બબ્બીવાળી કુટેવો પ્રજાથી રહે કયા અટકાવ્યા છે? જેમ—

"Our treaties are with the Crown of England," one of them said to me, "the Princes of India made no treaty with a Government that included Bengali Babus. We shall never deal with this new lot of Jacks-in office While the Britain stays, Britain will send us English gentlemen to speak for the King Emperor, and all will be as it should be between friends If Britain

knew, we the princes will know, how to straighten out India, even as princes should"
"એક રાજાએ મેયોને કહ્યુ—"અમારી સન્ધીઓ ઇંગલેંડની સાથે છે ભારતના રાજ્યકર્તાઓએ કોઈ એવી રાજ્યસત્તા (ગવર્ન્મેંટ) સાથે સન્ધી કરી નથી કે જેમા "બંગાલી બાબુઓજ" ભરેલા હોય આ નોકરી કુદનારાઓ જોડે અમે કોઇ જાતનો વ્યવહાર કદી નહી રાખીશુ જ્યા સુધી બ્રિટન ભારતમા છે ત્યા સુધી તો તે સમ્રાટના પ્રતિનિધીઓ મોકલતુજ રહેશે, અને અમારો તથા તેમનો ભાઇચારો જળવાઇ રહેશે અગર બ્રિટન ચાલી જશે તો હિન્દુસ્તાનીઓને કેમ સીધા કરવા તે ગજા લોક સારી રીતે જાણે છે'

મેયો આગળ લખે છે કે "Then I recall a little party given in Delhi by an Indian friend in order that I might privately hear the opinions of certain Home Rule Politicians They had spoken at length on the coming of expulsion of Briton from India and on the future in which they, themselves will rule the land 'And what' I asked is your plan for the princes? 'We shall drive them out,' exclaimed one with conviction And all the rest nodded assent'

ઉક્ત વાતો સાભળ્યા પછી મ્હને યાદ છે કે દિલ્હીના એક ભારતીય મીત્રે એક પાર્ટીમા મને આમંત્રી જેથી હુ એકાંતમા અહીંના 'હોમરૂલર્સ'ની વાતો સાભળી શકુ જ્યારે ઘણા લખન

સુધી એ લોકો અંગ્રેજોને ભારતવર્ષમાંથી હાંકી કહાડશે તથા ખુદ પોતે આ દેશપર શાસન કરવા સબંધી બોલી ચુક્યા, ત્યાર પછી મેં પુછ્યું કે:—'ભારતના રાજાઓને સુધારી ઠેકાણે લાવવા આપે શું તજવીજ યોજી રાખી છે? એમાંના એકે દઢ વિશ્વાસથી કહ્યું કે અમે એમને હાંકી કહાડીશું, અને આ વાતને બીજાઓએ માથું હલાવી ટેકો આપ્યો."

લાલાજી લખે છે કે આ બાબતની તપાસ કરતાં માલુમ પડ્યું છે કે મીસ મેયોના આ મિત્ર કે જેણે એને પાર્ટી આપી હતી તેઓ એસોશિએટેડ પ્રેસવાળા કે. સી. રોય હતા મી. કે. સી. રોય તથા એમની પત્નિ, એમ બન્નેનું કહેવું છે કે એ પાર્ટીમાં તેઓ બન્ને ઉપરાંત એસોશિએટેડ પ્રેસના મી. સેન પણ હતા. તે સિવાય બહારની કોઈ પણ વ્યક્તિ હાજર ન હતી અને જે વાત મેયોએ લખી છે એવી કોઈ પણ વાત ત્યાં થઈજ નહોતી. અને આ વાત તો ગળે ઉતરે એવી જણાતી પણ નથી એક શખ્સને ત્યાં ભારતના તમામ રંગના-સ્વરાજીસ્ટો ભેગા થાય અને મીસ મેયોની હાજરીમાં સ્વરાજ્યની, બીન જરૂરી અને અણછાજતી વાતો કરે, અને વળી મેયો તેને પુછે સુદ્ધાં કે તમે રાજાઓ માટે શું યોજના ઘડી છે? અને આ લોકો તેઓને મીટાવી દેવાની ખુલ્લી ચર્ચા કરે એ તદન જ અસંભવિત છે. આ તો ક્યારે બને કે આવું કોઈ ગુપ્ત ષડ્યંત્ર હોય કે જે આવી ઉથલપાથલની યોજનાઓ કરતું હોય અને એના એક ગુપ્ત સભ્ય તરીકે જો મેયોને એમના તરફથી ભીડાવવામાં આવી હોય-અગર તો એમના ભેદથી માહિતગાર થવા પછી મેયો જો એમનું એક અંગ બની ગઇ હોય તો જ આવું બની શકે. સ્વરાજીસ્ટો જેવી દેશની વ્યવસ્થાપક

વ્યક્તિઓ આવી બેહુદી ચર્ચા કરે એમ સમજાવવાની સ્થિતિ ઉભી કરવી એ પણ એક જોખમદાર ભ્રમ કહેવાય

૨૪ મા પ્રકરણમા હિંદુ મુસલમાનોના ઝગડા સબધી લખ્યુ છે —"સ્વરાજ્યનો સદેશો છેક મલબાર કાંઠા સુધી મોપલાઓને પહોંચાડવામા આવ્યો મોપલાઓ ધર્માંધ મુસલમાન હતા સ્વરા જ્યનો અર્થ એમને મન તો જેમા એક પણ મુર્તિ ના હોય એવુ 'મુસ્લિમ રાજ્ય' હતુ જે સાધનો મળ્યા તે ભેગા કરી મોપ લાઓ ૨૦ મી ઑગસ્ટ ૧૯૨૧ ના રોજ હિંદુઓ પર તુટી પડ્યા કાફરોને મુસલમાન બનાવી દેવા એ એમને મન સ્વરાજ્ય હતુ આ ભયકર ઉપદ્રવમા ત્રણ હજાર મોપલાઓ માર્યા ગયા અને કોણ જાણે કેટલાએ હિંદુઓ યમદ્વારે પહોંચી ગયા છ છ મહિના સુધી સરકારી લશ્કરો પડી રહ્યા–મોપલાઓએ જે કોઇ પણ હિંદુને જોયો એનો 'ખતનો' કરી નાખ્યો એમના લોહીમા વિષ સચાર કરી દેવામા આવ્યો એ લોકો એવીજ અવસ્થામા આખા મદ્રાસમા ફરી રહ્યા હતા, અને પોતાના સહધર્મીઓને એ રીતે બતાવી રહ્યા હતા કે અગર જો સ્વરાજ્ય મળી ગયુ તો તમારી પણ અમારા જેવી આવીજ દુર્દશા થશે"

એક અમેરિકન કે જેણે આ ભિષણ બિભત્સ દશ્ય જોયુ હતુ તેણે મેયોને કહ્યુ —"I saw them in village after village through the south and the coast of Madras Presidency They had been circumcised by a peculiarly painful method, and now, in many cases, were suffering tortures from blood poisoning They were proclaiming their misery and calling on all

their gods to curse Swaraj and to keep the British in the land 'Behold our miserable bodies! We are defiled, out casted, unclean, and all because of the serpents who crept among us with their poison of Swaraj. Once let the British leave the land and the shame that has befallen us will assuredly befall you also, Hindus man and woman, every one.' The terrors of hell were literally upon them."

"મ્હે તેમને એક ગામથી બીજે ગામ, દક્ષિણથી પૂર્વ—એમ આખા મદ્રાસ પ્રાન્તમાં પથરાતા જોયા. અતિ દર્દપૂર્ણ રીતે અજબ તરેહથી તેમની 'સુન્નત' કરવામાં આવેલી હતી, અને આમ અને એના શરીરમાં વિષ પ્રચાર થવાની અસહ્ય વેદનાથી તેઓ તરફડતા હતા. તેઓ પોતાના દુઃખના પોકારો કરી રહ્યા હતા, અને પોતપોતાના દેવતાઓની આરાધના કરતા કરતા 'સ્વરાજ્ય'ને શાપી રહ્યા હતા. તેઓ કહી રહ્યા હતા કે—'અમારા શરીરની દુર્દશા જુઓ! અમો ઘોર અપમાનિત થયા, વર્ણ વિનાના અસ્પૃશ્ય બની ગયા—કારણ કેવળ એટલુંજ કે જે સાંપો પોતાનું 'સ્વરાજ્ય'નું ઝેર લઈ અમારામાં ઘુસી ગયા હતા તેનુંજ આ પરિણામ. એક વખત જો અંગ્રેજો આ ભૂમિને છોડી ચાલી જાય તો જે બેઇજ્જતી આજ અમારી થઈ છે તેવી હરેક હિંદુ-સ્ત્રી-પુરુષની થશે." "ખરેખર તેઓ નર્કયાતનાઓ ભોગવી રહ્યા હતા."

ખરેખર ક્રુર પિશાચી મોપલાઓએ આચરેલા હત્યાકાંડ જ્યારે યાદ આવી જાય છે ત્યારે દર્દ અને ગુસ્સાથી માથું છૂટું થઈ જાય

કે કરોડ હિંદુઓની અનંત સંખ્યા આ નરૂઓનો હુમલો નાજ અટકાવી શકી અને તુચ્છ ઘેટાં માફક નાશભાગ કરનારા આ ભયગ્રસ્ત હિંદુઓ બેહાલ અને કરપીણ રીતે રહેંસાઇ મુઆ આ પિશાચોને પોતાના પશુપણાની તૃપ્તિ અર્થે નિસહાય નિરાધાર સ્ત્રીઓરૂપી ઇચ્છીત ખોરાક મળી ગયો—અને એનો એ ચંડાળોએ ઘોર દુરૂપયોગ કર્યો—તેમનાજ કુટુંબીઓની રૂબરૂમાં સ્ત્રીઓની લજ્જા અતિ અત્યાચારપુર્વક છીન્ન ભિન્ન કરી નાખવામાં આવી તેમના ગર્ભો કોરી નાખવામાં આવ્યા તેમની યોનીઓ ચીરી નાખવામાં આવી—બાળકોના મસ્તક તેમનીજ નજર સામે છુંદી નાખવામાં આવ્યા તેમના પુરૂષોના શબોથી કુવાઓ ભરી દેવામાં આવ્યા સુધરેલી રાજ્ય વ્યવસ્થા વચ્ચે વરસેલા આ અત્યંત દારૂણ અને ઘોર અમાનુષિક હત્યાકાંડનું કઠોર પ્રાયશ્ચિત ન તો હિંદુઓએ પુરૂં કર્યું કે ન તો મુસલમાનોએ એનો પુરો પસ્તાવો કર્યો **અફસોસ!**

હિન્દુ મુસ્લીમ સમસ્યા પણ આ દેશનો એક ઘોર ચીંતાજનક વિષય છે ઇ. સ. ૯૯૭ થી **મહમુદ ગીઝની** અને **મહમુદ ઘોરીથી** તે આજ સુધી હિન્દુ મુસ્લીમો આ દેશની આબો હવા વચ્ચે ઉછર્યા—પાસે પાસે રહ્યા—અને ખુબ ધરાઇ ધરાઇને લડયા, છતાં હજુએ પાર નથી આવ્યો હોલવાઇ ગયેલી ચીણગારીઓ ભડકે દેશી ફુંકથી સળગી ઉઠે છે અને ગાય જેવા સ્વભાવની મુસ્લીમ કોમમાં એ ભડકા રૂપે ફેલાઇ જાય છે બેભાન હિન્દુઓ માર ખાય છે—ઉભા થાય છે અને અતિ વિપુલ સંખ્યા બળના કારણે જ્યારે જોઇએ ત્યારે '**સંખ્યાબંધ જીવતા**' જણાય છે જેને કોઇ દિવસ પણ આ કોયડો સમાધાની પુર્વક જ્યાં સુધી નહિ ઉકેલાય ત્યાં સુધી '**સંયુક્ત સંપીત સ્વરાજ્ય**' જરૂરથી

અસાધ્ય ર ર'ગ ા મુખ્ય ગમ હ હમેશ ર જે આમ અથડાયા ગા તા ત્રી_ ગેમના પાના ઘણા ઉ ા અને મજબુત બની ગયો અન પછી ઉખેડના તો ન પણ હનારાએ મુશ્કેન નહિ પા અશક્ય બની જાો

મિન્ટો મોર્લી સુધા ઓના વર્ણનમા લોર્ડ મોર્લીએ પોતાના રીગ્લેક્શ સ (Recollections) મા શ્રી મિન્ટોને લખેલી એ ચીઠી જેમા એ લખે છે કે-"You started the Muslim here ' ધગનાન સ્વરૂપ એ છે કે મુસાગઓની વોતણા સ્ના પહેના મિન્ટોએ થોડા મુસનમાનોને બોનાવી કહ્યું કે તમે તમારી જાતિને માટે જાતિ-ગન-પ્રતિનિધિત્ન (Communal representation) માગો, તમને તે આપવામા આવને ત્યારથી હિ દુ-મુસ્લિમોનો ધાર્મિક ઝઘડો આગળ વધીને રાજકિય ક્ષેત્રમા પણ ઘુમી ગયો અને ભાગતની બે જાતિના મ ડળોના વાતાવરણને ઠા અને નહની બદમોથી ભરી મુ યુ પ્રમાદનો થર એમનો જા અને સખત જામ્યો છે કે એ ઉખેડી સ્વચ્છ થતા વખત લાગશે- આ દેશને પોતાનુ 'માદર વતન સમજ હિન્દુ મુસ્લિમો-શ ભણેલા કે શુ ગુડાઓ ભાઈચારાથી હાથ મિનાવી લે અને આગળ વધે તો મુશ્કેલ અશક્ય નથી મુશ્કેલ અસાધ્ય નથી હિન્દુ મુસ લમાન પોતપોતાને હિન્દુ-મુસનમાન માનવાને બદને 'હિ દુસ્તાની (હિન્દી) ? 'ભારતીય' માને માનવાની લાગણી ભરી શરૂઆત કરે તો આ આખોએ ઝઘડો મટી જાય

મોપલાઓએ જે હિન્દુઓને અત્યાચારથી વટલાવ્યા હતા તેમની શુધ્ધિની ચર્ચા મેપોએ આ મુજબ કરી છે-' શુધ્ધિ માટે બ્રાહ્મણ લોકો પ્રતિ વ્યક્તિ દીઠ રૂા ૧૦૦ થી ૧૫૦ માગતા હતા આ

શુધ્ધિ સિવાય એ બીચારાઓની 'મુક્તિ' પણ થઇ શકે તેમ નહોતી અને આ શુધ્ધિ પણ વિચીત્ર ચીજ હતી એમા આખ-નાક-નાન-મો વગેરેને પ્રથમ ગાયના શીના ગાણથી ભરી દેવામા આવતુ હતુ, પછી એને ગૌમુત્રથી ધોવામા આવતુ હતુ-પછી આ રીતે શુધ્ધ થયેનાઓને ઘી-દુધ અને દહીં ખવરાવવામા આવતુ હતુ-આમ તો આ મન્દાર તદન સીધા અને સગળ જણાય છે-પણ ધાર્મીક કાનુન મુજબ બ્રાહ્મણજ તેને વેદમંત્રોથી વિધી પુર્વક કરી શકે છે પણ બ્રાહ્મણો તો પોતાના મહેનતાણાની એટલી મોટી દક્ષિણા-કિમત માગી રહ્યા હતા કે જે બધા આપી શકે તેમ ન હોતુ આ લોકોની આવી અવસ્થા જોઈ બ્રિટીશ ઓફીસરોએ પહેલીજ વાર ધર્મમા હસ્તાક્ષેપ કર્યો, અને બ્રાહ્મણોને કહ્યુ કે આટલા બધા લોકો શુધ્ધિ માટે એકઠા થઇ રહ્યા છે તો સખ્યાનો વિચાર કરીને દરેક વ્યક્તિ દીઠ રૂ ૨૦) લ્યો અને શુધ્ધિ કરો"

આ પછી મેયોએ ૪ થી ફેબ્રુઆરી ૧૯૨૨ ની ચૌરીચોરાની ઘટનાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે -"સ્વયસેવકો તથા ગામના લોકો મળી લગભગ ૩૦૦૦ હજાર માણસોએ પોલીસ સ્ટેશનને ચારે બાજુથી ઘેરી લીધુ, અને થોડાકોને ગોળીથી મારી નાખ્યા બાકીનાને ઘાયલ કરી-એકઠા કર્યા અને એમને તેલ છાંટી જીવતાજ બાળી મુક્યા પોલીસ-સ્ટેશન પર મુખ્યત્વે હિંદુઓજ સરકારી નોકર હતા આવુ ક્રુર અને કાયરતાપુર્ણ કાર્ય હિંદુઓએ હિંદુઓ પ્રત્યેજ કર્યુ।

મેયો લખે છે કે, ૧૯૧૯ મા લાયલપુરમા એક નોટીસ લાગેલી હતી જે 'Disorders Enquiry Committee,' ના રિપોર્ટમા આપવામા આવી છે તે નોટીસ આવી હતી -"Blessed

be Mahatma Gandhi We are sons of India Gandhi We the Indians will fight to death after you what time are you waiting for now? There are many ladies here to dishonour Go all around India clear the country of the Indie

એમને મહાત્મા ગાંધીની જે હમે ભારતના પુત્રો છીએ ગાંધી હમો તમારી પાછળ મરણ સુધી લડીશું હવે કેટલા વખતની રાહ જુઓ છો ? અહીં આબરૂ લેવા માટે પુષ્કળ સ્ત્રીઓ છે ચારે તરફ ફરી વળો અને તેમને નસાડી મૂકો

' અમને પણ આ સુંદર 'પાર્ક'મા' જો નિમાજ પઢવા પુરતી જગા મળે તો મહા કૃપા થાય મ્યુનિસીપાલીટીએ એક સુંદર જગા મુસલમાનો માટે પણ 'પાર્ક' મા કહાડી આપી લગભગ આઠ વર્ષ સુધી હિન્દુ-મુસલમાન પોતપોતાની જગામા પુજા-નિમાજ ઘણી સનાહ શાંતિથી કરતા રહ્યા એટલામા ભાન્તને નવા સુધારાઓ સોપવામા આવ્યા અને એનુ પરિણામ પણ તરતજ આવ્યુ હિંદુ-મુસલમાનોનો પરસ્પર વિરોધ વધી ગયો લખનૌ મુસલમાની શહેર હોવાથી મુસલમાનો, અને હિંદુઓ વધુ સખ્યામા હોવાથી હિંદુઓ પોતપોતામા સગઠન કરવા લાગ્યા-અને પોતપોતાની સત્તા બતાવવા લાગ્યા પ્રતિદિન સધ્યા કાળે 'પાર્ક' ના એ નાના મદિરમા એકઠા થઇને હિંદુઓ શોરબકોર કરવા લાગ્યા સાયંકાળનો વખત મુસલમાનોની નિમાજનો વખત હોય છે આઠ વર્ષ સુધી મુસલમાનોએ ત્યા પોતાની નિમાજ પઢી હતી આથી તેઓએ જણાવ્યુ કે હિંદુઓએ મદિરમા એકઠા થવા માટે નિમાજના વખત કરતા કોઇ અલગ વખત નકી કરવો જોઇએ હિંદુઓએ આ ન ગણકાર્યું, મુસલમાનોને ક્રોધ ચઢ્યો બસ પરિણામ એ આવ્યુ કે બન્ને પક્ષના ઝુંડના ઝુંડ લાઠીઓ લઇ લઇને એકજ સમયે 'પાર્ક' મા એકઠા થયા કે જેથી તેઓ પોત પોતાનો હિસાબ નક્કી કરી લે જબરજસ્ત તોફાન-યુદ્ધ થયુ અને એમા મુસલમાનોએ હિન્દુઓને નસાડડી મુકયા "

અમે ખુદ્દર કુસપી હોવાના કારણે સરકારના આવા પ્રકરણો પરના આખ મીંચામણા બાદ કરતા મૈયોની મુસલમાનો પ્રત્યેની ભકિત ખરેજ કઇ ઓર છે દશમા આઠ હિન્દુઓ એના અનુભવના સરવાળે નામર્દ નક્કી થયા છે-પણ મુસલમાનો સબધી કોઈ પણ જગાએ કાંઈ પણ દસારો કરવાની કાળજી તો ઠીક, પણ

એણે હિમત સુદ્ધા કરી નથી, અને જે ા પણ હીમત ગેણે છાતી પર હાથ રાખીને કરી છે તે એના મા ૨૫ મા પ્રકરણમા વે આવે છે

એનુ મથાળુ એણે 'Sons of the Prophet "પયગબરની ઓલાદ' એમ રાખ્યુ છે પણ પયગબરની આ પેદાશની આખમા આગળા ઘાલતા મેયોએ આયમા ખાધા કે હિદુઓની છેક નામદા સુધીની વાતો એણે કેદી જોઈ છે, પણ પયગબરના પુત્રોના ઇતિહાસ અને રિવાજોનુ પૃથક્કરણ તો શુ પણ અણસારા નરઓએ કરવા જીગર ચલાવી નથી નહિ તો એને એ ઉકતની કિમત બરાબર સમજાઇ હશે-યા તો બાકિ બીજા ભાઇઓનો અનુભવ એને હિનપઝી લાગ્યો હશે બીજાગ હિદુઓ હશેક બાબતમા કમનસીબજ ગહવાના

૨૫ મા પ્રકરણનુ મથાળુજ લી આપે , , એણે એમા શુ લખ્યુ હશે એના ગોળ ગોળ અને ખુનામદી અર્થ હિન પીન્ટસ પર પિષ્ટ પેષણ કરવુ વ્યર્થ સમઝ એ કુ પ્રકરણ આગવેથીજ વધુ ચર્ચા શિવાય પડ ૨૫ ૨૦ માન છ

૨૬ મા પ્રકરણમા બનારસનુ વર્ણન છે મથાળુ 'The Holy city' 'પવિત્ર શહેર' એમ કે ગગાજળ માટે હિદુઓની માન્યતા સબધી તે લખે છે કે -"It lies not in the power of man to pollute the Ganges and filtering Ganges water takes the holiness out'

"ગગાને અપવિત્ર કરવી એ તો મનુષ્ય-શક્તિની બ્હારની વાત છે, અને ગગાજળને ગાળવાથી તો એનુ મહાત્મ્ય નીકળી જાય છે

પછી લખ્યુ છે કે —"Again, whoever dies in Benares, goes straight to heaven. Therefore endless sick, hopeless of cure, come here to breath their last, if possible, on the bank of the river with their feet in the flood."

"બનારસમા જે કોઇપણ મરે છે એ સીધાજ સ્વર્ગમા જાય એવી હિંદુઓની માન્યતા હોવાથી અનત રોગીઓ, જેઓને સારા થવાની કંઇજ આશા ન હોય એવાઓ ફક્ત મરવા માટેજ અહીં આવી પહોંચે છે, અને ગગાના કીનારાના વ્હેનમા બની શકે તો પગો પાણીમા નાખીને પડી રહે છે કે જેથી તેઓ એ સ્થિતિમાજ મરી જાય."

એક હેલ્થ ઑફિસર સાથે મેયો સ્મશાન ઘાટ પર ગઇ ત્યા એક ઠરી પડેલી ચિતાની રાખમા કુતરાઓ કંઇક સુંઘતા હતા મેયો લખે છે કે —"See those dogs nosing among the ashes. There one has found a piece!", said I to the doctor, as we stood looking on.

'Yes,' he answered. 'That happens often enough. For they burn bodies here sometimes rather incompletely, at all hours of day and night. Still if the dog had not got that bit it would simply have got into the river, to float down among the bathers. As the dead babies do, in any case. No Hindu burns an infant. They merely toss them into the stream.'

-ચુંથી ચાલે એટલા જથ્થામાં ઘડાઓમા ભરી ભરીને પોતા સાથે લઇ જાય છે ”

એક હિન્દુ ડોકટરે **બનારસનુ** વર્ણન મેયોને કરી બતાવેલુ તે મુજબ તે લખે છે કે—‘The temples of Benares are as evil as the ooze of the river banks I myself went within them to the point where one is obliged to take off one's shoes, because of sanctity Beyound lay the shrines, rising out of mud, decaying food and human filth. I would not walk in it I said-no! But hundreds of thousands do take off their shoes, walk in, worship, walk out, put back their shoes upon their unwashed feet ” '**બનારસના મંદિરો** પણ નદિના કિનારા જેટલાજ ગંદા છે હું પોતે અંદર જોડા ઉતારવાની જગા સુધી ગયો હતો, સામે મંદિર છે ચારે બાજુ કિચડ, સડી ગયેલુ ધાન તથા વિષ્ટા પડેલી હતી હું છેક અંદર ના ગયો મ્હને થયુ કે ‘બસ’, પરંતુ સેંકડો ત્યા જોડા ઉતારી અંદર જાય છે, પુજા કરે છે, ને એવાજ પાછા બ્હાર આવી પગ ધોયા શિવાયજ જોડા પહેરી પહેરીને ચાલવા માંડે છે ”

બજારોનુ વર્ણન કરતા લખ્યું છે—“Close upon platforms, on both sides of the road, runs an open gutter about a foot wide. Heaped on the slats of the wooden platform, just escaping the gutter, are messes of fried fish, rice cakes, cook-

ed curry sticky sweetmeats and other foods for sale All the food heaps lie exposed to every sort of accident while flies dirty hands, the noses of dogs cows bulls and sheep and rats constantly add their contributions

ન્ની બન્ને બાજુએ ડુ પલાગી ઉચાગી ગધાતી ગર ઇતી હોય છે જેની અરોમ્બડ કુ નો અને લામ્બાના બાર ગોઠવેના હોન છે ગરવી મ્હેજ્ઝ હુઝ આવેના આ પાગીઆઓ પ તરેની માઝી ચોખાની રોગ્ની, દાગ ચીમ્ણી મીઠાઇ અને અન્ય ખાદ્ય પદાથો વેચના માટે રાખવામા આવ્યા હોન છે આની ચી તેના ગને ગના ઉઘાડા પડ્યા રહે છે, અને ઉડની માખીઓ ગદા હાથ કુતરાઓન મોઝ્ગ ગાન બળદ બકરી ઉંદરો બધાજ વખતા વખત આની મરભરા મ્રતા હોન છે।

પછી લખ્યુ છે — And you must be careful in walking not to brush against the wall of a house for the latrines of the upper stories and of the roofs drain down the outside of the houses either in leaking pipes or else from small vent holes in the walls dripping and striking into the gutter slow streams that just clear the fried fish and the lollypops.

ચાનતી વખતે નાવધા। ત્વુર નેઃએ ક જેથી મેઃ વિાનને બુનેચુંક પણ ચગી ન ત્યાર મારુ કેઉપરના મજનાઓના મ્જરૂઓના નગને નીચે અથવા દિવાનજ ફાટેલી ગેમાના માઝ્થી

તમામ ગદળી ઞ્ગ્રા ગ્ગુાદને મગ્નાનની મ્હાગ્ની દિવાનો પ૦ તમેની હોય છે, અને એનુ ગદુ પાણી ગ્પગ્ળી ગ્પકી નીચે પડેલી મા ગ્નીઓ વિગેરેને વોનુ હોય ે

આ પ્રસ્ગણમા ૮ મેયોએ મહાત્મા ગાધીજીના ગ્હોન ગાવણુ યુ છે — દક્ષિણ તરફ ગ્જેવામા આવુ છે ૪ નોકો ગનીઓ તથા બજ્જાગને ગદા બનાવી મુ ગામા દજ મગ્ ાથી નાખતા પ્રાત ાગ્મા ગ્નીઓમાજ લેગ્ોની દ્વારની હાગ્ એવા ગ્ ાદા ગ્મો ઉઘાડી રીતે ગ્ગ્તી હોય છે (ઝાડા પેશાબ વિગેરે) ગ્જે દેખી કોઈ સારા માણસને ના ત્નાથી પમાગ્ થવુ પણ વણ મર્ગ્ન થઇ પડે બગાનમા પણ લગભગ આવોજ હાલ છે એ ૮ તગાવમા ઝાડે ફરી નોકો હાથપગ ધુએ છે, એમાજ ગ્ગ્ગે પાણી પીએ અને એમાથીજ ગ્ર ઉપયોગન પાણી પણ લઈ જવામા આવે છે

આ બધી એવી બાબતો એવે ચ્ચી છે ગ્ નિષ્પક્ષપાત ાજ્ગ્ નરખગ્ એકે એગ્ વાચનાગ્ને હિદની આવી મેહાન હાનત માટે ગ્રમગીની ઉપગ્ના વિના ના ૮ રહે રાજનૈતિ ગ્ગની સત્તાગ્ ને આમાથી બાદ ગ્રવામા આવે તો આ પુસ્તગ્મા આવી નમાઈ ગ્તી કેગ્લીગ્ વસ્તુસ્થિતિઓ સગ્ય નથી શુ ?

આ અધ્યાયનો અત આવો છે — અગ્રેજ્ગ્ લીખનુ એગ્ન મસ્કેન નથી જેટનુ તતિ—સ્વભાવો, આદતો સુધારવાનુ મુસ્કેન છે ભાગ્તવર્ષમા એવા પણ માગુમો મળગ્ે ગ્ જેઓ અગ્રેજોને પણ ગ્માત ગ્રી નાખે એવી ઉચ્ચ અગ્રેજી ભાષા બોલતા હશે, અને જેઓનો પોશાગ્ પણ પગથી માથા સુધી બિલકુલ અગ્રેજોની માફક્ગ્ હશે ગ્તા એ એવા ગામના વતની હો ગ્ જેમા ગ્ુવો

ખોદવાની જગા મુ ર ના માટે વૈજ્ઞાનિ ઉપાયોને બદલે બ નના નરિર પર પાણી નાખી નવાજાવામા આવે છે, અને લોકો અની પાછળ દોડે છે એમ દોડના મ.ગે જ્યા પ્રથમ ઉભો રહી ડરિર ખએક છે, તે સ્થાન ઉપર કુવો ખોદવાનુ નક્કી કરવામા આવે છે, પછી ભલેને એ જગા મ નવના મધ્યમાજ કેમ ના હોય !

આ વાત તો હિંદની જુની યાદિમાથી પણ જાણી સભવિત નથી, તેમજ માર હજુ સુધી સાભળી પણ નથી આવી અદ્દ વાત વાનુ રણ તો મેયોજ જાણતી હશે પણ એવા એકાદ ગામન નામ કે જ્યા આવો કુવો ખોદાયો હોય, અથવા તો એવા એકાદ થાનનુ નામ કે જ્યા એણે આ બીના નજરે જોઈ હોય-સાભળી હોય, તે પોતે ની શકે એમ છે ? કોઇ પાયાવાળી સામીની પગ છ ખરી કે ? આવી ઉડાઉ રીતે હિંદની અક ન મપાવવાનો એ મખતરોજ કરવો છે ?

સત્તાવીસમો અધ્યાય "The World-Menace" "જગતનો ભય" એ નામથી છે જગતને કોનાથી ચેનતા રહેવા જેવુ છે ? ભારતવર્ષથી ? મેયો કહે છે ન્યુયોર્કથી હિંદ કુવ એક મહિનાનો રતો છે, જ્યા હિંદમા દિનપ્રતિદિન કેલાતી ચેપી બિમારીઓથી અમેરિકા સુધ્ધાંને ભર રહે છે આતર્રાષ્ટ્રિય વિભાગમા કામ કરનાર ારા સ્વાસ્થ્યખાતાના જાણકાર એક અમેરિકને મીસ મેયોને કહ્યુ કે - "Whenever India's real condition becomes known all the civilized countries of the world will turn to the League of Nations and demand protection against her

"જ્યારે સુધરેલા જગતને હિંદની ખરી હાલત સમજાશે ત્યારે તમામ સુધરેલી પ્રજાઓ 'શુદ્ર સઘ' પામે કે હિંદુસ્તાનથી પોતપોતાને બચાવવા માટે માગણીઓ કરશે"

આ પણ એક અમેરિકન બેહુદુજ છે ને! **સિફિલીસ** જેવા મહા રોગો–તો દક્ષિઆપારની ધોળી પ્રજાઓમાથી આ દેશમા ઉતર્યા આવી–પસરી ગયા–છતા ભારત વર્ષથી અભડાઈ જવા જેવી આવી નાજુકાઇ? ચતુરાઈ?

સસ્કૃત એ ઘણીજ જુની ભાષા છે–તમામ ભાષાઓની માતા સમાન છે સસ્કૃતમાં 'ફિરગ રોગ' (ફિરગીઓની બીમારી) નામનુ મહા દર્દ આલેખવામા આવ્યુ છે **'ભાવ પ્રકાશ'**મા લખ્યુ છે કે —

गन्ध रोग फिरँगाऽयँ जायते देहिना ध्रुवम ।
फिरँगिणोऽङ्ग सँसर्गात्फिरँगिण्या प्रसँगत ॥

અર્થાત, 'આ ગન્ધ **રોગ, ફિરંગી** મનુષ્યોના સસર્ગથી અને **ફિરંગ દેશની** સ્ત્રીઓના પ્રસંગથી થાય છે" **'એન સાઇકલોપીડિઆ મેડીકા'** મા **સિફિલીસના** વિષયમા લખ્યું છે ~ યુરોપમા ૪ મ ૧૪૯૮ મા આ રોગ **કોલમ્બસના** નાવિકો **અમેરિકાથી** લાવ્યા અને આખા **યુરોપમા** એને ફેલાવી દીધો આજે તો આ સ્થિતિ છે કે જ્યા જ્યા યુરોપીઅન લોકો જાય છે ત્યા ત્યા **'સિફિલીસ'** પણ પહોચાડી દે છે ત્યારેજ **મી. હેવીલોક એલિસે 'સિવિલીઝેશન' ને 'સિફિલીઝેશન'**નુ નામ આપ્યુ છે 'લીગ ઑફ નેશન્સ'ને હવે કોનાથી અને શાથી ચેતવાનું છે એ સમજાવવુ હજી શુ જરૂરી છે?

'ચરક' 'સુશ્રુત'મા સિફિલીસ, પ્લેગ, ઇન્ફ્લુએન્ઝા, વેન ટીવર, રડ ફીવર (Scarlet Fever) આવી બીમારીઓના નામ સુધ્ધા પણ કોઇ જગાએ જણાતા નથી આ બીમારીઓ ક્યાથી આવી એની ઉડાણ ને મેયો તપાસવાની તકલીફ લેશે તો પેથી હરખા-તની હકીકત તેના મિત્ર સાથે તે પાછી મોકલી એ-ને પ્રમાણીક હશે તો

ભુત પ્રેતના સબધમા તે લખે છે—"જુવાની બધાથી ઉચ્ચ સ્થિતીવાળી સ્ત્રી, બાઇ ડાક્ટરને કહે છે કે 'હુ તમને શા માટે મ્હારી છબ બતાવુ ? દર્દ તો નીચે પેટમા કોઇક જગાએ છે કદાચ જો હુ મ્હોટો ઉવાડુ તો વળી કઇક બીજી ખરાબ બલાઓ-ઉપાધીઓ અદર ઘુસી જશે' જુવાનો જમીનદાર પોતાના દસ દિવસના બચ્ચાથી થોડેક દુર (જ્યાથી ૫ગ્રો ના વાગી શકે એટલે છેટે) મોટા વાદરો બાધી રાખે છે અને પછી એ વાદરાને દુધ પીવરાવે છે જેથી તે દાનીઓ પીએ અને એ જોતા બચ્ચાને સતાવવાવાળુ ભુત ભાગી જાય જ્યારે ઉચ્ચ સ્થિતિના લોકોની જ્યા આવી અવસ્થા છે ત્યા ગામડાઓમા વસના ગરિબો માટે તો કઇ જાતની આશા રાખવી ?"

પરતુ આ ભુત-પ્રેત શીના તો યુરોપમા દિન દહાડા વધુ વધુ ચાલી રહી છે લડનના વૈજ્ઞાનિક પ્રોફેસર વિલિયમ ક્રુકસ ભુતને તથા જીનોને માનવાવાળા હતા આવા ભુત-પ્રેત વાદિઓએ તો યુરોપમા એક સોસાયટી કાયમ માટે બનાવી દીધી છે, જેનુ નામ 'Society for Psychical Research' રાખ્યુ છે યુરોપમાની થિઓસોફિકલ સોસાયટીના લગભગ તમામ સભ્યો ભુત-પ્રેતમા માનનારા છે કહેવાની મતલબ એ છે કે જેમ ભારતવર્ષ આ જાતના

'દેમોથી પીડાય છે, તેમ મેયોના દેશ પણ એટલાજ આમા તેમજ આવી બીજી રીતીએ બામનોમા મ ડોવાએલાજ છે

આ પછીનુ એક જુદુ જ પ્રકરણ 'Quacks Whom We Know'-'નીમ-હકીમ'-આ નામથી લખાયુ છે એની શરૂઆત આમ છે -"બ્રાહ્મણોની એક કહેવત છે કે ચાલવાથી બેસવુ ભલુ, બેસવા કરતા સુવુ ભલુ સુવાથી ઉઠવુ ભલુ અને સૌથી ભલુ તો છે-મરી જવું!"

વળી 'સુશ્રુત'ની મશ્કરી કરવામા આવી છે આવી રીતે-'સુશ્રુત'મા લખે છે કે બીમાર આદમીના દુતનો (માદગીના ખબર કહેવા આવનાર માણસનો) ન્હેરો, એનાં કપડા, એની વાતચીત, એ વખતે ચાલતી હવાની ગતી વીગેરે જોઇને કહી શકાય છે કે બીમાર બચશે કે મરશે!!!'

ચરક અને સુશ્રુતની ચિકિત્સા સબધી લખ્યુ છે -એક વૈદ્યે આયુર્વેદિક પુસ્તક આમે નાખીને એક ઓપરેશન કરવુ શરૂ કર્યું બીમારને નીચે દબાવીને, મૂર્છાની દવા સુધાડ્યા વિનાજ એણે ચીરા મુકી દીધો ચાકુ અદર ખુપી ગયો, અને બીમાર ઉછળી પડયો એની નસો, પેટ, આતરડા, બધુજ કપાઇ ગયુ બીમારને પાસેની ડિસ્પેનસરીમા લઇ જવામા આવ્યો ત્યા એક મામુલી હિંદુસ્તાની ડોકટર હતો એ આ બીમારની આવી ભયકર હાલત જોઇ ગભરાઇ ગયો, અને એણે કહ્યુ કે હુ તો ફાડા ફુણસીઓનોજ ઇલાજ કરૂ છુ આને તો તમે કોઈ મોટી હોસ્પીટલમા લઇ જાઓ હોસ્પીટલમા પહોચતા પહેલા તો તે બીચારો બીમાર ગુજરી ગયો'

આવો નામ ઠામ વિનાના અવેનટપ્પુ, લેભાગુ દાખલો ટાંકી શુ મેયો આ દેશના મહાન વૈદિક ગ્રંથો ચરક અને સુશ્રુતનો

ઉપરાંત જેના સંબંધે કહ્યું કે ચરક અને સુશ્રુતના પુર્ણ પ્રતાપથી ના આરબ લોકોએ શીખેલું જેમાંનું યુરોપ વૈદિક જ્ઞાનમાં નામાંકિત બન્યું છે, એ બીની જેવા સુધીની મેયો ધરતા કરે છે શું? મદ્રાસના એક વખત પરં ગવર્નર લોર્ડ એમ્પથિલે કહ્યું હતું કે "I am not sure whether it is generally known that the science of medicine originated in India but this is the case, and the science was first exported from India to Arabia and thence to Europe" એટલે કે "હું નથી જાણતો કે લોકો કદાચ વૈદક શાસ્ત્રની ઉત્પત્તિ ભારતવર્ષમાં થઈ છે એમ તે જાણતા હોય, પણ આ વસ્તુસ્થિતી છે કે આ જ્ઞાન પ્રથમ અહીંથી આરબોને શીખવવામાં આવ્યું અને ત્યાંથી-તેઓ પાસેથી યુરોપ શીખ્યું"

સર ડબલ્યુ હન્ટરે લખ્યું છે કે :—"હિન્દુઓનું વૈદ્યશાસ્ત્ર સ્વતંત્ર રીતેજ બનેલું છે બગદાદના ખલીફ હારુન અલ રશીદ ઈ સ ૭૫૦–૯૬૦માં 'ચરક' તથા 'સુશ્રુત'ના આધારેજ અરબી વૈદકમાં આધાર ભૂત માનેલ અને સત્તરમી શતાબ્દી સુધી યુરોપના લોકો અરબો પાસેથીજ વૈદક શીખતા રહ્યા અરબી ગ્રંથોના અનુવાદોમાં જગાએ જગાએ 'ચરક'નું નામ આવે છે મી. ક્રોસબુકે લખ્યું છે કે આરબોએ 'ચરક'નું 'સરક' 'સુશ્રુત'નું 'સુસુદ', 'નિદાન'નું 'મદાન' રીતે બનાવી દીધું"

આયુર્વેદના વિષયમાં મી. વીબર લખે છે કે :—"In surgery, too, the Indians seem to have attained a special proficiency, and in this department European surgeons might, perhaps, even at the

કે કે નદીઓ, સાંનિકગે અને એની નાની ઉત્કટ જાતોમાંથી વધે જતી આ 'માણ્ડ જાત'થી દેશને થતા અનર્થોના અગત્યના તરફ ચિંતાભરી ગંભીર દૃષ્ટિએ મેં નજર સુદ્ધા પણ કોઈ દેશભક્તે કરી છે ખરી? નગરના પત્ર અગ્રેસરો ગણવો છે? અને પરિણામ ધાર્યું છે? આવશે? એમ—

વાણીઆ માટે તો મેઘાણીએ ખૂબ લખ્યું છે અને લખ્યું છે કે—'આ જાત સાધારણ જનતાના લખતા વાંચતા શીખે એ નથી ઇચ્છતી. ભણવાથી તો નામ વેરો. વાણીઆએ લખેલું વાંચી જાય, પછી એ ૨૦૦ રૂપીઆ આપીને ૫૦૦ રૂપીઆની ચીઠી પર અંગુઠાની છાપ શી રીતે લઈ શકે? વાણીઆના કર્જમાં એક વખત આવી સપડાયા બાદ પછી કોઈ એની ચુંગાલમાંથી છટકી શક્તું નથી. કરોળીયાની જાળમાં ફસાઈ ગયેલી માખીની માફક ગરીબ ખેડુત ગામડીઓ ફસાતો જ જાય છે. વ્યાજ પર ચક્રવર્તી વ્યાજ ચઢાવે જ જાય છે અને કરજનો થોડા રૂપીઆનો બોજો ગરીબ બીચારા ખેડુત ગામડીઆની પીઠ અથવા હાથી જેઠીને મરવા સુધ્ધાં આવા દેતા નથી.

આ અને આવું તો ઘણું લખ્યું છે. કદાચ 'વાણીઆ'ઓની ...ઓને આ ચાનક લાગે, છતાં સત્ય દૃષ્ટિએ એ ખોટું પણ છે શું? નાના ગામડાઓમાં લક્ષાધિપતી બની ગયેલા વાણીઆઓએ એમના નાણાં આ બળાત્ ધીરધારના વેપારમાંથી પેદા કર્યાં? ગામડાઓના લાખો રૂપીઆ વાણીઆઓમાં ગયા. ગાંઠ્યા અપવાદ બાદ કરતાં બાકીનાઓ ખેડુ દુનીઆ પર શ્રાપ સમાન નથી શું? ખેડુતોની ઘોર અજ્ઞાનતાનો અને ભોળા વિશ્વાસનો પણ અનિચ્છનીય લાભ વેપારીઓએ ઉઠાવ્યો છે કોણ ના કહી શકે? આથી પણ વધુ આગળ

મણુ અને ગાળ આપી ની પત્ની ના લેતો હોત દાન આપતી એની માખી ગોનાદ-નશ 'ગીગ (મોન્ગેજ) ન ગી લેતા હોત એને ન જઈ એના ગોળ-ની ખાઇ એનુજ લોહી ના પીતા હોત અને તાના છોકરાઓને ઝાડા થઈ જાય ત્યાં સુધી દુધ પિવરાવવામાં અને પોતનારા ભના ખેડૂઓના ભોગ મચ્યાઓ માટે ત ગતી ૫ગ એણે જો જગ ૫પ ાળ ન્ગી હોત તો ગઇ ને બની ગયેલો **'ભીલ મજુર મધ'** અને આજે પોત રૂપે ટળવળી ટળવળી માત્ર મરણની વાટ જોતો ટોળનો **'કંગાલ ગરીબોનો કરૂણાજનક મધ'** એ આખાએ હિંદને આવતી ને પોતનાગ મહેનતુ મ ાયાગુ 'પોપટાહા' હોત તિ દની વર્તમાન ગાની નના આખાએ નિરાસના અરવાળાગોમા, 'ખેડુઓની દુર્દશા'ના પ્રકરણમા 'વાણી આનુ ચિત્ર' જેમ **મેયો**એ આજે દોર્યું છે એમ, હિંદના બચત ના ખેડુ વ રોમાથી દાચ ન ઇતિહાસ ન પાન્ગે તાર આથીએ વનુ દર્દુણ ાળી પાન વાણીઆના નામ પર નહિ ભરી નાખે?

અહીં **મેયો** પોતાના પુસ્ત ની સમાપ્તી ર ૯ પુસ્ત ની સમાપ્તી બને થાય અપમાનીત હિન્દને લાગેના વગા ઝટકાગોથી જર્ણ બની ગયેના હિન્દુઓના વર્તમાન ધાર્મી -આમાજ અને રાજનૈતિક ક્ષેત્રોમા હજી ઘણુ વધુ વાની, ઉગાડી પોતી એ G-માની દ્રુદ્ધ ફળો નીપજાવવાના ઉ-ચાખવાના ઉ-વહેચવાના છે એક દુરાગ માળીની ાળથી એક એ અપમાનીત બનેનો હિન્દુ આજે વે જો આ ઉઠે પાળ ઍાત પ્રોત નહીં બને-તો વેતાન રંગ અનાયાસે પાતા નુદર દેખાતા ઇદ્રવરણાના ફળના ઝેર મેને અને એની ભવિષ્યની ઓનાદને જ્યથી અનિચ્છાએ પણ ચાખવાના ગળવાના રહેતો અપમાનના ઝેરના ઘુ ગ પી-પી સગનસ બેભાન બની ગયેલ

એકે એક મુસલમાન પુજક હિન્દુ ખોખાર કરી મર્દાનગીથી પોતાને નડતા વિઘ્ન ગન્તાઓ સ્વચ્છ કરવા હજુએ ઉભો નહીંજ થાય શું ? તો સર્વનાશ જરૂરથીજ છે, એની એક એક હિન્દ ભલે નોંધ લે

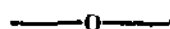
'ઉઠો—જાગો અને વિરમો નહિ—સાધો ન ઉદ્દેશ જ્યાં સુધી

———(०)———

A FEW OF MANY OPINIONS

ON

'MOTHER–INDIA.'

Mr. GANDHI and 'MOTHER-INDIA.'

Current Thought published the full text of Mr. Gandhi's criticism of "Mother India" He says —

The book is brimful of descriptions of incidents of which an average Indian at any rate has no knowledge Thus she describes an ovation said to have been given to the Prince of Wales, of which Indian India has no knowledge, but which could not possibly escape it if it had happened. A crowd is reported to have fought its way to the Prince's car somewhere in Bombay. "The Police," Miss Mayo says, "tried vainly to form a hedge round the car moving at a crawl unportected now through a solid mass of shouting humanity which won through to the railway station at last." Then at

the railway station while there were three minutes for the train to steam out, the Prince is reported by Miss Mayo to have ordered the barriers to be dropped and the "mobs" to be let in. The authoress then proceeds, 'like the sweep of a river in floods, the interminable multitude rolled in, and shouted and laughed and wept, and when the train started, ran along side of the Royal carriage till they could run no more." All this is supposed to have happened in 1921 on the evening of November 22, whilst the dying embers of the riots were still hot There is much of this kind of stuff in this romantic chapter, which is headed, 'Behold a light "

The nineteenth chapter is a collection of authorities in praise of the achievements of the British Government almost every one of which has been repeatedly challenged both by English and Indian writers of unimpeachable integrity The seventeenth chapter is written to show that we are a 'world menace.' 'If, as a result of Miss Mayo's effort, the League of Nations is moved to declare India a segregated country unfit for exploitation, I have no doubt that both the West and the East would be the gainers. We may then have our

internecine wars Hindus may be eaten up as she threatens by the hordes from the North-West and Central Asia That were a position infinitely superior to one of ever growing emasculation Even as electrocution is a humaner method of killing than that of the tortuous method of roasting alive, so would a sudden over whelming swoop from Central Asia upon the unresisting, insanitary, superstitious and sexually ridden Hindus as Miss Mayo describes us to be be a humane deliverance from the living and ignominious death which we are going through at the present moment

I warn them against believing this book I do not remember having given the message Miss Mayo imputes to me The only one present who took any notes at all has no recollection of the message imputed to me But I do know what message I give every American who comes to see me Do not believe newspapers and the catchy literature you get in America But if you want to know anything about India, go to India as students Study India for yourself If you cannot go make a study of all that is written about India, for her and against her, and then form your own conclu

sions The ordinary literature you get is either exaggerated vilification of India or exaggerated praise

Whilst we may be thankful for anything good that foreign visitors may be able honestly to say of us if we curb our anger, we shall learn as I have certainly learnt, more from our critics than from our patrons Our indignation which we are bound to express against the slanderous book must not blind us to our obvious imperfections and our great limitations Our anger will leave Miss Mayo absolutely unhurt and it will only recoil upon ourselves We too have our due share of thoughtless readers as the West has and in seeking to disprove everything Miss Mayo has written we shall make the reading public believe that we are a race of perfect human beings against whom nothing can be said, no one can dare say one word The agitation that has been set up against the book is in danger of being over done There is no cause for fury I would close this review which I have undertaken with the greatest reluctance and under great pressure of work with a paraphrase of a beautiful couplet from Tulsidas

Every thing created by God, animate or inanimate has its good and bad side. The wise man, like the fabled bird who, separating the cream of milk from its water, helps himself to the cream leaving the water alone, will take the good from everything leaving the bad alone."

A Cristian Review "Mother India"

The following are quotations from a review of 'Mother India' appeared in *The National Christian Council Review.*"

Two facts that struck me immediately on opening this book gave at once an unfavourable impression. The first was this passage in a review from the *New Statesman*, quoted on the dust cover. 'She makes the claim for swaraj seem nonsense and the will to grant it almost a crime.' The second was this sentence, describing Calcutta—the second in the first chapter—'In the courts and alleys and bazaars, many little bookstalls, where narrow-chested, near-sighted, anaemic young Indian students, in native dress, brood over piles of fly-blown Russian pamphlets.' The former of these produced an unfavourable impression, for the reason that it was evident that this book was being seized upon—with or without the goodwill of the authoress—for purposes of political propaganda, and that this was being done by such a review as the one quoted with a shout of exultation and relief. Further, the second passage quoted—so

obviously untrue and ill-natured—gave plain warning that the writer was bent on discovering the worst things discoverable about India and then parading them with something like gusto These 'fly-blown Russian pamphlets' obviously exists only in her inflamed anti-Bolshevist imagination

The bias may be subconscious but a quite virulent bias lurks behind every page, with the result that the picture that the whole book presents is untrue. Her attitude is indicated in the sneer that underlies the very title of the book, and all through she gives the impression of inspecting a colony of mud-beetles What 'complexes' in Miss Mayo's mind lie behind this approach I cannot determine, but perhaps one is the feeling that America has been 'taken in by smooth-tongued *Sadhus* and *Swamis*, with their 'egregiously false allegations about conditions in India' (p 273). If so, Miss Mayo has reacted with unnecessary violence in an opposite direction

"Mother India" Again.

In the editorial notes of the same journal (Editors: Rev. N. Macnicol, D. Litt, and Rev. P O Philip, B. A) another reference to the charges brought against India by Miss Mayo. It runs as follows

This book, *Mother India*, brings charges of this kind, based upon wholly indequate knowledge of the people; and in bringing these charges, it does grave injustice, we believe, to India and to those who, from among her people, have long been labouring for the removal of evil customs that hinder her progress. There is no evidence that this book was produced in any sense in the interest of Christian Missions The interest of Christian Missions can never be served by ignorance or by exaggeration

A Lady gives Miss Mayo her Due

Margarat E Cousins, B. Mus, writes in the *Youngmen of India.*

I have lived in India for twelve years in intimate friendship with the women of India, with its students and with its political and social reformers. I am neither a Government servant nor connected with official or missionary circles. I am a lover of humanity, and work for it through seeking the advancement of womanhood to an equality of honour and opportunity with manhood. My work along those lines was viewed so favourably and I was the first women honorary magistrate appointed in India. These facts give me the power to pass judgment on Miss Mayo's book, and while my experience corroborates a large number of her facts and illustrations regarding sex, health, untouchability, and the treatment of animals, I aver that the total impression she conveys to any reader, either inside or outside India, is cruelly and wickedly untrue. Unless read in conjunction with supplementry books on other aspects of India's life and culture, or unless it is withdrawn from

circulation outside India, it will create nothing but race-resentment and a fortune for its cleverly stupid authoress.

The awakened women of India have, for the past ten years, through their organisations, been asking the Government to raise the Age of Consent, the Social Reform Conferences have been doing the same since Raja Ram Mohan Roy's day. Ten thousand women from one district alone have sent a petition to Government to raise the Age of Consent. The representatives of over 7,000 more women, who had assembled to discuss educational reform, also asked Government to enact legislation making marriage before 16 years old for a girl a penal offence. All these facts Miss Mayo fails to note. Instead she descends to untruthful invention, when she says, 'The Bill for raising the the Age of Consent to fourteen was finally thrown out, buried under an avalanche of popular disapproval.' There was not a meeting held all over India to express disapproval of the raising of the Age of Consent The facts of the matter were that on the first voting on the Bill the section referring specifically to the raised age was *passed* by a majority of two, against Government opposition, and it was

disagreement regarding the amount of punishment and assembly tactics that broke the majority for the Bill as a whole. If the British Members of the Assembly had supported the Bill, girls of 14 would not now be legally approved mothers. We women definitely charge the British Government with delaying social reforms for which the people of the country are ripe.

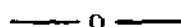
Even despite inaccuracies I thought Miss Mayo was sincere till I read the chapter on the Prince and the untouchables. That showed her hand. It proved to me that yellow journalism, sentimental gullibility and a bias in favour of British domination over-ruled her vaunted open-mindedness. The latter half of the book I leave more to politicians and economists to set right. She deals with problems sentimentally and superficially which cannot be separated from philosophy, religion and the great ethics of the right to self-determination. One feels that where she allows herself to show discontent with Britain's rule it is only where she thinks that America would manage India better. This comes out especially in her review of education.

She omits to tell that, while Britain allows blood sacrifices in British India, the Maharani-Regent of Travancore, an Indian State, prohibited all animal sacrifices in her State as her first administrative act on becoming Regent.

She omits all goods points in India's favour, such as the fact that lunacy is fourteen times less prevalent in India than in England, that India's expenditure on drink is only a fraction proportionately compared with the one million pounds spent daily in Great Britain on alcohlic drink.

On the same analogy America should govern Japan, because of Japan's geisha system and more repellant sanitary system than even poor India's, Holland should govern America, because of America's political graft system and its record of being the most crime-ridden country in the world, and so on round the world, and only then might people sleep easy in their beds secure from 'world-menace.' Her argument has only to be stated thus to see how stupid it is, but people are so credulous and so ignorant that that they will believe she has drawn an accurate picture. Those

who are stimulated by the strong feelings that the book is raising to judge truly for themselves should read also *The Web of Indian Life* by Sister Nivedita (Longmans Green London) *India Bound or Free*, by Mrs Besant (Th. P House, Madras) Radhakrishna's *The Hindu View of Life* and my own, *The Awakening of Asian Womanhood* (Ganesh & Co, Madras price R ◦)

Another Condemnation of "Mother-India"

M. M Underhill has reviewed the above book in the *International Review of Missions* The reviewer who is a lady says

She was warned before starting for India, not to generalize And it is possible that she honestly tried not to generalize but she has, nevertheless done so, and has produced some quite appalling statements That the Indian girl in common practice, looks for motherhood nine months after reaching puberty or anywhere between the

ages of fourteen and eight,' is simply not true. Had Miss Mayo given herself but a few years to live in India and to watch the family life of even a small circle of her neighbours, she would have known better. Religion in the West forbids much which is, nevertheless, sometimes done. Hindu custom sanctions much which is, nevertheless, usually not done.

It is hardly fair to report unsavoury details of the breach of hygienic laws, or revolting deeds of cruelty, whether to man, woman, child or beast, with never a word of those who are spending their lives in fighting just those very evils. The passing mention of 'Indian volunteer associations, partially pledged against Untouchability,' which include the Servants of India, avowedly political, Lord Sinha's society for the help of the outcastes of Bengal and Assam, the Brahmo Samaj, and others' is, as far as we can find, the only reference to the existence of societies, promoted and carried on by Indians, for the social, moral and spiritual uplift of their fellows, unless the vague statement in the concluding chapter 'that there are other facts' is meant to cover them.

Did Miss Mayo really meet no kind-hearted decent, loving husbands and fathers in India ?

—(o)—

About the Age of First Motherhood in India

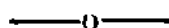
Miss Mayo Contradicted

Dr. Miss M. I. Balfour, M.B. who wrote a letter to the *Times of India* on the 10th October last on the subject of the age of first motherhood in India. Her letter is reproduced below.

I have recently had the opportunity of reading "Mother India" and have been surprised at some of the statements made especially with reference to child mother. I have some facts relating to that subject which I have collected in the course of an investigation into the conditions of child birth, and I am asking you to be kind enough to publish them in the hope that they may be of service to anyone who proposes to write a reply to "Mother India." I have notes of 304 Hindu

mothers delivered of their first babies in Bombay Hospitals The average age was 18 7 years 85·6 per cent were 17 years or over, 14·4 per cent were below 17, 14 was the youngest age and there were 3 of that age I have compared these figures with the reports of the Madras Maternity Hospital for the years 1922 24 2,312 mothers were delivered of their first babies The average age was 19 4 years 86·2 per cent were 17 years or over and 13 8 per cent were below 17, 13 was the youngest age There were 7 mothers aged 13, and 22 mothers aged 14 The Madras figures included not only Hindus but women of other communities also I have reports of 3,964 cases of child-birth from other parts of India including the North O these only 10 were below 15 years of age 13 was the youngest age There is no doubt that child birth sometimes takes place too early in India and even more so that cohabitation commences too early Legislation is badly needed But Miss Mayo's words at p oo of 'Mother India' are as follows 'The Indian girl, in common practice, looks for motherhood nine months after reaching puberty or anywhere between the ages of fourteen and eight. The latter age is extreme although in

some sections, not exceptional, the former is well above the average" I think the figures I have given prove that the cases instanced by Miss Mayo do not in the least represent the common customs of the country

Mr S. K. Ratcliffe on Mother India"

Mr S K, Ratcliffe, formerly editor of *The Statesman* of Calcutta, has reviewed Miss Katherine Mayo's "Mother India' in *The New Republic* of New York, dated the 21st September last He begins

Two years ago, when I read Katherine Mayo's propagandist volume on the Philippines, it seemed to me certain that she would go next to India and produce a book enforcing a conclusion precisely similar to the one reiterated in 'The Isles of Fear" The thesis of that vigorous manifesto it will be remembered is that the United States must keep its governing hand upon the archipelago, for if it did not, the Filipinos would be skinned alive by their own landlords lawyers, usurers

A great part of Miss Mayo s facts cannot be challenged and yet the picture she has drawn is profoundly untrue It is a libel upon a unique civilization and a people of extraordinary virtue patience and spiritual quality I cannot here attempt to track her through the vivid maze of her assertions It must suffice for me to deal with a few characteristic illustrations

Miss Mayo writes as though the horrors of filth and superstition surrounding child birth were peculiar to Hindu society Suppose that one were to make a realistic picture of maternity in any other Asiatic country, or, for that matter, as has often been done in the slum cities of Europe and the United States, would any of Miss Mayo's inferences apply? She cites examples in detail of Indian male sexuality It would be impossible, I think, to produce any thing of the kind more loathsome But Miss Mayo cannot be unaware that the records of all protective societies in Europe and America contain incidents which in fact for fact are as horrid as these She asserts that the majority of Hindu men are, through indulgence and perversion, impotent at twenty five The sufficient reply to that astonishing accusation would seem to be

that if it were anything like half true the figures of population under the Pax Britannica would not cause any alarm to the government of India In treating of the Untouchables and the so called criminal tribes she implies that such agencies as the Salvation Army stand virtually alone in their remedial efforts The truth is that, long before the rise of their great champion Gandhi a powerful section of Indian reformers labored as earnestly for social redemption as for political advance Miss Mayo quotes Rabindranath Tagore in such a way as to imply that he is an apologist of child marriage The passage cited from the Bengali poet is a condensed statement of the case for early marriage (an entirely different thing) as accepted throughout the Orient Rabindranath Tagore is a leader of the Brahmo community, which fifty years ago carried through the Indian Legislature the first reform marriage act Miss Mayo speaks as though the seclusion of women behind the *purdah* were universal throughout India and she says again and again that no Indian girl or young woman can be left unprotected for an hour, since she would assuredly be violated! The seclusion of women is an established custom only in certain

provinces. Over great tracts of the country there is no *purdah*. Women move freely and unveiled through the bazaars. Women of the peasant and middle classes work in the open as they work everywhere in the world. Miss Mayo, in an astonishing lapse, quotes as a recent dictum the most threadbare piece of cynicism that is passed about among Europeans in India; namely, that one week after the withdrawal of the British there would not be a rupee or a virgin left in Bengal. Apart from the point that, according to Miss Mayo's own demon-

of India are all Moslems. Any British soldier would have put her right there

I lived for five years in India, occupying a position which gave me unusual opportunities of meeting Indians of different kinds I had many Indian friends I saw the inside of Indian homes I observed the laboring Indian in cities and villages. And, as I call up the memory of those people and scenes, and set the reality of my recollection alongside the appalling picture which Miss Mayo has provided for her very large company of readers in several continents, I am filled with bewilderment and regret The vast multitude of India's common people makes upon every Westerner a wonderful impression of goodness, endurance, and dignity. We know for everybody tells us so, that the Indian woman has a terribly hard time But I see her as she comes up every morning from her ceremonial bath in the river walking noiselessly with *a troop of her fellows*, a figure unsurpassed in the world for beauty and serenity, and grace, and I marvel at the power of spirit which has so undeniably conquered in her As for the intelligentsia of India, they are made up of many communities all in their several ways

A Missionary Condemnation of Miss Mayo's Book.

A statement with regard to Miss Mayo's book "Mother India" signed by Rev Dr N Macnicol and Mr P. O Philip Secretaries and Miss A B Van Doren Hon Officer has been issued to the Press in the name of the executive committee of the National Christian Council of India Burma and Ceylon, the only dissentient member being Bishop J W Robinson "who does not find that he can assent to its terms" The Lord Bishop of Calcutta and metropolitan of India is the chairman and Dr S K Datta, is Vice-Chairman of the Council and the executive committee includes Rev Chitamber, Bishop of Dornakal Rev J F Edwards, Dr C R Greenfield, Bishop of Madras, Rev J Mackenzie, Rai Bahadur A C Mukerji Messrs. K T Paul, B L Rallia Ram and Rev H C C Velt

The statement reads as follows in part —

It has never been denied either by Indians or by foreign missionaries that great social evils exist in India and it is a matter of common knowledge

Shree Rabindranath Tagore on Miss Meyo's "Mother India"

Rabindranath Tagore, has written the following letter to the New York *Nation* on the character of that book —

To,

THE ADITOP 'NATION

Sir,

I came to know from the advertising columns of your paper that Miss Katherine Mayo s' Mother India has been lauded by Arnold Benett as 'a shocking book in the honourable sense Unfortunately for obvious reasons there is a widely prevalent wish amoung the race that rules India to believe any detraction that may bring discredit upon India, and consequently the kind of shocks that Miss Mayo has manufactured offers them a delicious luxury of indignation The numerous lies mixed with facts that have been dexterously manipulated by her for the production of these shocks are daily being exposed in our journals

but these will never reach the circle of readers which it is easy for Miss Mayo to delude. Along with other eastern victims of lying propaganda, we in India also must defencelessly suffer mud besmearing from unscrupulous literature: for your writers have their machinery of publicity which is cruelly efficient for raining slanders from a region usually unapproachable by us shattering our fair name in an appallingly wholesale manner.

I happen to be one of those whom the writer has specially honoured with her attention and selected as a target for her midnight raid. Difficult though it is for me completely to defend myself from such a widespread range of mischief, I must try through your organ to reach the ears of at least some of my friends, who are on the other side of the Atlantic and have, I hope, the chivalry to suspend their judgment about the veracity of these shocking statements made by a casual tourist against a whole people, before lightly believing them to be honourable.

For my own defence, I shall use the following extract from a paper written by Mr. Natarajan one of the most fearless critics of our social evils. He has incidentally dealt with the incriminating

allegation against me deliberately concocted by the writer out of a few sentences from my contribution to Keyserling's "Book of Marriage"—cleverly laughing away their true meaning and shaping them into an utterly false testimony for her own nefarious purpose Mr Natarajan writes as follows :—

"Tagore sets forth his own ideal of marriage in five long pages at the end of his paper (Keyserling, pp. 117 *et seq.*) 'Let me, he begins, 'as an individual Indian, *offer in conclusion my own personal* contribution to the discussion of the marriage question generally He holds that the marriage system all over the world—and not only in India from the earliest ages till now, is a barrier in the way of the true union of man and woman, which is possible only when Society shall be able to offer a large field for the creative work of women's special faculty without detracting from the creative work in the home

"If Miss Katherine Mayo was not a purblind propagandist but an honest enquirer, and if she had the patience to read Tagore's essay, she might have asked any one in Calcutta what the age of

marriage of girls is in Tagore's own family. That she was determined to discredit the poet is evident"

Let me ask some of your readers to read my paper on Hindu marriage in Keyserling's book and challenge, in fairness to me, Miss Meyo to prove that it was my own opinion, as she asserts, that child marriage is "a flower of the sublimated spirit, a conquest over sexuality and materialism won by exalted intellect for the eugenic uplift of the race," implying "the conviction, simply, that Indian women must be securely bound and delivered before their womanhood is upon them, if they are to be kept in hand"

Let me in conclusion draw the attention of your readers to another amazing piece of false statement in which she introduces me, with a sneer, as a defender of the "Ayurvedic" system of medicine against Western medical science. Let her prove this libel if she can

There are, like myself, other numerous witnesses who, if they find their access to the Western readers, will be able to place their

complaints before them, informing them how their views have been misinterpreted, their words mutilated, and facts tortured into a deformity which is worse than untruth.

SANTINIKETAN,

9 November, 1927 RABINDRANATH TAGORE

૧ અમેરિકા!

ડૉ. સુધીન્દ્ર બોઝ અમેરિકાની આયોવા યુનીવર્સિટીમાં અધ્યાપક છે એમણે તા ૨૭ ફેબ્રુઆરી ૧૯૨૬ ના 'મોડર્ન રિવ્યુ'માં અમેરિકાની પરિસ્થિતીનું વર્ણન કરતાં લખ્યું છે કે —

અમેરિકાના સમાચાર પત્રો એવાજ ગેદણા ગેયા કરે છે કે જો એશિયાવાસીઓ અહીં અધિક સંખ્યામાં આવી પડશે તો તેમના સર્ગનો વિનાશ થઇ જશે એમનું કહેવું છે કે એશિયાના લોકો અમેરિકાની સભ્યતા કે જે કમળના પાન જેવી ઉજ્જ્વળી અને નિર્મળ છે તેના બગાડનું કારણ છે બગાડ બગાડની બુમો પાડનારા આ વિનયના ઇજારદારો! એશિયાના પતન તથા પાપોનું ઘણિત ચીત્ર ચીતરીને પોતાના દેશબંધુઓને ચેતવણી આપ્યા કરે છે કે — 'આ એશિયાના ભુતોથી દેશને બચાવો!' આ રાગ આખા અમેરિકામાં ફેલાતો જાય છે પરન્તુ 'પતિત' એશિઆવાસીઓને જોઇને નખથી શિખા સુધી કંપવા સિવાય, અમેરિકા પોતાના નૈતિક પતન પર કદાચ ભલે આખઆડા કાન કરે પ્રત્યેક દિવસ ઉપર એક અમેરિકન રાજનૈતિક અમેરિકાને સંસારના બધા દેશોમા સઉથી પાપમય કહ્યા કરતા હતા!

પિશાચિક પાપોના ઘૃણિત ઘટનાઓ અહીં રોજ સમાચાર પત્રોમા છપાતી જાય છે એક સ્ત્રીએ પોતાના પતિને ઝેર આપ્યુ છે, અને પછી એક વીમા કંપની પાસેથી ૩૦ હજાર રૂપીઆ, કે જેનો તેના નામ ઉપર વીમો ઉતરાવેલો હતો, તે વસુલ કરવાના પ્રયત્નમા લાગી છે વીમાની શર્ત એમ હતી કે જો તેનો પતિ

૩૦ કરોડ રૂપીઆ ખોટી સહીઓ કરીને, ૧ અબજ ૨૦ કરોડ જુઠાં દેવાળાં કાઢીને, ૪૫ કરોડ આસામી ખાતે તરીકે. ૩૦ કરોડ ખોટી હુંડીઓથી. ૬૦ કરોડ સરકારી ચોરીથી લોકોના રૂપીઆ ડુલી જાય છે આ ઉપદ્રવનો બચાવ કરવા માટે પોલીસ વગેરેનુ ૩ અબજ રૂપીઆનુ ખર્ચ દર વરસે કરવામા આવે છે તેની સાથે કોર્ટ, જેલ, ગાડાઓની હોસ્પીટલ વગેરેનુ ખર્ચ પણ ગણવુ જોઈએ અમેરિકામા ૨ લાખ માણસો જેલમા છે, અને આ બે લાખ તો એકંદર ગુનેહગારોના પાંચમા ભાગનાજ છે એટલે કુલ ૧૦ લાખ થયા આ સઘળા ચોરો મળીને જન સમાજના જેટલા રૂપીઆ હજમ કરે છે તેનો કુલ સરવાળો લગભગ ૩૦ અબજ થવા જાય છે!

કેટલાક પ્રમાણ ઉપરથી અમેરિકાના **નીગ્રો** (હબસી ગોરા) લોકોને જીવતાજ બાળી નાખે છે, તેને '**લીન્ચીંગ**' (Lynching) કહે છે ૧૮૮૯ થી ૧૯૧૯ સુધીના ત્રીસ વર્ષમા ૬૨૦ સાલ **નીગ્રો લોકોની** અંગ્રેજ ૧૦૭ ની સંખ્યાને જીવતા બાળી નાખવામા આવી છે. ચાર પાંચ રાજ્યો શિવાય અમેરિકાના 'સંયુક્ત સંઘ' મા પાડના ૪૦ રાજ્યોથી દરેક રાજ્યમા આ નિંદ્ય કાર્ય થાય છે

'સભ્ય સંસારમાં અસ્પર્શ્યો!'

નિઃશંક આપણે આપણા ભાઈઓને જ અસ્પર્શ્ય ગણીએ છીએ પણ એટલા આપણે જ તેમ કરતા નથી, અને આપણે જે કર્યું છે તેમ તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત પણ ભોગવવું પડ્યું છે. તેમજ જ્યાં સુધી તે દૂર નહીં કરીએ ત્યાં સુધી કુદરતી ન્યાયે આપણે ઘણું સહન પણ કરવું જ પડશે. પરંતુ મોટા લોકોમાં પણ માણસને અસ્પૃશ્ય ગણવાનું પાપ ચાલી રહ્યું છે. ગોરી જાતોએ કાળી જાતિઓની સાથે જે વર્તાવ રાખ્યો છે અને રાખે છે, તેની નોંધ જગતભરના ઇતિહાસમાં કાળા અક્ષરે લખાયેલી છે. **નીગ્રો** સાથે અમેરિકામાં શું શું નથી બન્યું? નીગ્રોને આત્મા હોતો જ નથી, તેઓ ગુલામો છે, તેઓ વેચાતા હતા, દુરાચાર પણ કરી શકાતા હતા. જો કે તે જાતમાં પણ મોટા ડૉક્ટર, એડિટર, વેપારી પણ થઈ ગયા છે—તેમના કેટલાએ વિશ્વવિદ્યાલયો ચાલે છે અને કેટલાંએ છાપાંઓ ચાલે છે. સેંકડે ૭૨ ટકા તો લખી વાંચી શકે છે. આજે તેઓ સાથે અમેરિકન લોકો શું વર્તન ચલાવી રહ્યાં છે? હમણાંજ શ્રી કાલીદાસે મર્મવિદ્ધ વર્ણન આપી ચૂક્યા છીએ. અમેરિકામાં હાલ નીગ્રો માટે જુદાં હોટેલ, ગાડીઓ વગેરે નીકળ્યું છે જેના ઉપર 'ફક્ત **નીગ્રો** માટે' એમ લખ્યું છે. જુદાં વિદ્યાલયો પણ છે. ૧૯૨૬ ના જુનના 'મોડર્ન રિવ્યુ' માં **'The World Tomorrow'** માંથી નીચેનું વર્ણન જાણવા માટે આપવામાં આવ્યું છે:—

ઉમેદવારને ન્યુયોર્ક બોલાવવામાં આવ્યો એને જોતા માલુમ પડયુ કે તે તો **નીગ્રો** છે, એટલે જતા આવતાનુ ભાડુ આપી રવાના કરી દીધો ! ખેર! **ન્યુયોર્કની** મફત યાત્રા તો થઇ !"

'એક જાહેરખબર છપાઇ કે "જોઇએ છે, ફેકટરીમા કામ કરનારા માણસો, ફકત અનુભવીઓએજ અરજી કરવી અઠવાડીએ **ગોરાઓને ૨૪ ડોલર, અને કાળાઓને ૨૦ ડોલર** રોજી આપવામા આવશે' ! શુ કાળાઓના આત્મા પણ કાળા હશે ? તેઓમા શુ કામ કરવાનુ તેટનુ બળ ઓછુ હશે ? દાતના ડૉકટરોનુ સમેલન થવાનુ હતુ પહેલાથી વિચાર કરીનેજ ગોરા ડૉકટરોએ કાળા ડૉકટરોને કહાવી મોકલ્યુ કે જો તમો પગથીઆ ઉપર બેસવાને ખુશ હો તો ઘણીજ ખુશીથી પધારજો' શુ હિચકારી મનોદશા !

દક્ષિણ કેરોલીનામાં એક ગોરાએ એક મોટર ચોરી તેને ત્રીસ દિવસની સાદી કેદ, અને તેજ દિવસે એક આઇકલ ચોરનાર નીગ્રોને ત્રણ વર્ષની સખત મજુરી સાથે કેદ ફરમાવવામા આવી! ત્યા મોટર કરતા સાઇકલ શુ ૩૬ થી પણ વધારે ગણી કીંમતની હશે ?

એક વિદ્વાન નીગ્રો ફ્રાંસના વિશ્વવ્યાપી યુદ્ધમા માણસોના હકકોને માટે જીવને જોખમે લડયો પાછો આવીને 'સિવીલ સર્વિસ'ની પરીક્ષામા બેઠો માર્ક ૯૮॥ ટકા આ વ્યા પહેલો આવ્યો-જીના નોકરી લેવા ગયો ત્યારે ત્યા કામ કરવાવાળી સ્ત્રીએ કાળો માણસ જોઇ તેની મશ્કરી કરી-નોકરી તેને ન મળી, અને ૭૫ ટકા માર્કથી પાસ થએલ એક ગોરાથી એ જગા પુરી નાખવામા આવી

નીકળ્યા છે એવા 'ગોરાઓ' સાથના મ્હારા સાધારણ વાતચીતના વિષયોમાં પણ એવું વાતાવરણ જરૂર ઉત્પન્ન થએલું મ્હેં જોયું છે કે જેમાંથી એમનો અવાજ ગુંજતો હોય છે કે:-'અરે! ગરીબ બીચારી કાળી ચીજ! તું આંસુ ના વહાવ-ક્રોધથી બળ્યા ના કર. હું સારી રીતે જાણું છું કે પરમાત્માનો કહેર ત્હારા પર વરસ્યો છે. હું નથી જાણતો કે, શાથી, પણ એટલું તો જરૂર જાણું છું કે એ વાત સત્ય છે. પરંતુ જો, હિંમત ના હાર, આ પતિતાવસ્થામાંજ તું ત્હારૂં કાર્ય કરે જા, અને પરમાત્માને બે હાથ જોડી પ્રાર્થના કર કે એક દિવસ એ ત્હને પણ કોઇક જન્મમાં 'ગોરો રંગ અર્પે!' હું આ સાંભળીને હસતો નથી, પરંતુ સીધા શબ્દોમાં પુછું છું કે:—'ગોરાપણામાં એવું તે શું છે કે જેને માટે મ્હારે પ્રાર્થના કરવી જોઇએ!' આ પુછતાંજ મ્હને ઉત્તર આપવામાં આવે છે-કોઇને કોઇ પ્રકારથી સ્પષ્ટ જવાબ આપવામાં આવે છે કે:—'ગોરાંગ હોવાની મતલબ પૃથ્વીનું સદા-સર્વદા સ્વામિત્વ! એકાધિકાર! અખંડ, નિર-બાધક શાસન!!' આમીન!

સાઉથ આફ્રિકા-ભારતીયોની સાથે ત્યાંના 'શ્વેતાંગો'-ગોરાઓ કેવો ખરાબ વર્તાવ રાખે છે તેનું વર્ણન કરતાં બિશપ ફિશર લખતું છે કે:—

"ટ્રાન્સવાલ શહેરમાં પાયમન્ટ વગર કોઈ પણ હિંદીથી રેલ ગાડી પર પણ ચઢી નથી શકાતું. આ પ્રાયમન્સ આપવાનું કામ એક 'ગોરાના' હાથમાં છે. એનું દિલ ચાહે તે હિંદુસ્તાનીની દુકાન એક જગ્યાએથી કહાડી નાંખી બીજી જગ્યાએ નાંખવાનો સ્વતંત્ર અધિકાર એને આપવામાં આવ્યો છે. ત્યાં હિંદીઓ પાકાં મકાન બંધાવી

નથી શકતા, કારણ એમને કયારે ખાલી કરી જવુ પડે એ નક્કી નહીં! ટ્રાન્સવાલના એક ગંદા અનગ ભાગમા તમામ હિંદીઓ માટે રહેવાનુ સ્થાન કરી આપવામા આવ્યુ છે તેમને ત્યાજ રહેવુ પડે છે, છતા પણ ત્યાએ એમને સ્થિર રહેઠાણ બનાવવાનો કોઈ અધિકાર નથી! પ્રાચીન ફ્રીસીઆમા જે હાલત વાકુટીઓની હતી તેવીજ સ્થિતિ ભારતવાસીઓની આજ ટ્રાન્સવાલમા છે ટ્રામ ગાડીમા પણ તેઓ માટે એવાજ અમાનુષિક નિયમો દેખાય છે આખી ટ્રામ ગાડીમા કેવળ ત્રણજ હિંદુસ્તાની ! બેસી શકે છે હિંદી સ્ત્રીઓ પોતાના બચ્ચા સાથે ટ્રામ પર ચઢી જુએ કે પેલી ત્રણ બેઠકો ભરાઇ ગઈ છે તો બીજી તમામ બેઠકો ખાલી હોવા છતાયે તેમને ઉતરી જવુ પડે છે! હિંદી માત્ર ત્યા 'કુલી'ના નામથી ઓળખાય છે સ્કુલોમા શીખવાડવામા આવતા પુસ્તકોમા સાફ સાફ લખ્યુ છે કે હિંદુસ્તાની એ 'કુલી' છે કેમ્બ્રીજમા કેળવાએલો હિંદી ટ્રામમા જતો હોય છે તો નિરક્ષર મૂર્ખ ગોરાઓ એને 'કુલી' કરી પોકારે છે! હિંદીઓ નાટકમા નથી જઇ શકતા પુસ્તકાલયો તથા વાચનાલયોમા પણ એમનાથી નથી જઇ શકાતુ હોટલોમા પણ 'ખાન સામા' ઓના દરજ્જા જેટલોજ તેમનો આદર થાય છે જે હોટલમા (બિશપ ફિશર) હુ ઉતર્યો હતો એમા થોડાક હિંદીઓ મ્હને મળવા આવ્યા તેઓ ઇગ્લેન્ડની વિશ્વ વિદ્યાલયોના 'ગ્રેજ્યુએટ' હતા, ધનવાન હતા, મોટરો રાખતા હતા, છતાએ તેઓ મ્હને મળવાને હોટેલની અદર આવી શકે તેમ નહોતુ એમને મળવા માટે મ્હારે બ્હાર જવુ પડ્યુ '

આફ્રીકાના 'ગોરાઓ' આજ એમના પર ઉતરેલી કુદરત કૃપાની અવગણના કરી ભલે તેનો દુરૂપયોગ કરે—અભિમાનમા ચસકી જઈ મદ—અને સત્તાની ભલે મોજ માણી લે, પણ 'ગોરી' નહીં એવી

'સભ્યતા' કે 'દુરાચાર?'

કહેવાય છે કે અમેરિકાએ દારૂનો સદંતર બહિષ્કાર કરીને સભ્ય જગતની સન્મુખ આદર્શ ખડો કર્યો છે, પરંતુ અમેરિકામાં દારૂનો કાયદાથીજ બહિષ્કાર હોવા છતાં પણ ૧૯૨૪ માં ૩૮॥ ટકા મનુષ્યો દારૂમાં લુબ્ધ થઈ રહેલા હતા. તા. ૨૩ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૨૪ ના **લીટરરી ડાઈજેસ્ટ'** થી માલુમ પડે છે કે દેશમાં દારૂની આયાતની બંધી માટે ૪૦૦૦૦ સરકારી નોકરો રોકવામાં આવ્યા હતા જેમાં ૪૩ ઉપર લાંચ લઇને દારૂ લાવવા દેવાનો આરોપ મુકવામા આવ્યો હતો અને તેમાંના ૨૩ ઉપર તો તે આરોપ સાબીત પણ થઇ ગયો હતો. **'પ્રોહિબિશન કમિશનર મી. હેનીઝ'** નું કહેવું હતું કે આ સંખ્યા સાધારણ છે પરંતુ આના જવાબમાં **મિ. ફ્રૈંકે** કહ્યું કે જ્યારે ૪૩ જણાઓ ઉપર આ મુજબ આરોપ લગાડવામાં આવ્યો હતો ત્યારે બીજા એવા કેટલાએ હશે કે જેઓ પોતાની ચાલાકીને લીધે પકડાયાજ નહીં હોય ! તેઓની સંખ્યા પકડાયલા શખ્સો કરતાં જરૂર વધારેજ હોવી જોઈએ. **શ્રીમતી 'મેબલ વૉકર વિલ બ્રેન્ડ** આ બાબતમાં જે તપાસ કરી છે તેને આધારે ત્રણગણાથી પણ વધારે અમેરિકનો હાલમાં શરાબખોરીમાં લાગેલા છે. **કેલીફોર્નીઆમાં** કોઇ કોઇ જગો પર ૮૫ ટકા; **ઓરેગન, વૉશીંગટન, મૌન્ટાના, નોર્થ ડેકોટા, મિનેસોટા અને મિચિગનમાં** ૫૦ ટકા, **જ્યૉર્જીયામાં** ૯૦ ટકા, **ફ્લોરીડામાં** ૭૫ ટકા, **લુસીયાનામાં** ૯૦ ટકા, **ન્યુયોર્કમાં** ૯૫ ટકા 'આદ-

મીઓમાં શરાબનો બહિષ્કાર હોવા છતાં પણ શરાબખોરી ચાલી રહી છે. ન્યુયોર્કથી તા. ૫ ડિસેમ્બર ૧૯૨૭ નો 'તાર' જે જાહેર પત્રોમાં છપાયો છે.' તેમાં છે કે **દારૂ ન પીવાના કાયદાનો ભંગ કરવાના ગુન્હા બદલ ૮૪ લાખ પૌંડ દંડ તરીકે લોકો પાસેથી વસુલ કરવામાં આવ્યા છે.** જ્યારથી દારૂ પીવાનું કાયદાથી બંધ કર્યું છે ત્યારથી આજ સુધીમાં **૨,૨૨૩૦૦૦ માણસો** આ ગુન્હાથી પકડાના માટે દંડાયા છે. શું આનું નામજ દારૂનો બહિષ્કાર ? શું અમેરિકાની આજ ભવ્ય સભ્યતા કે ?

૧૯૨૪ માં ન્યુયોર્કના 'હેરોલ્ડ ટ્રીબ્યુન'માં **મી. રિચમંડ પીઅરસન હોબ્સન** લખે છે કે જેટલી હત્યાઓ અમેરિકાના એક શહેરમાં થાય છે તેટલી આખા યુરોપમાં પણ નહી થતી હોય! કારણ કે અમેરીકામાં છેલ્લા ૧૦ વર્ષથી 'હીરોઇન' (Heroin) નામની નીશો કરવાની ચીજ કે જે અફીણમાંથી બને છે, તેનો પ્રતિદીન બહુજ પ્રચાર થઇ રહ્યો છે. તેથીજ નદન ગલીચ અને કૃતાંત પાપોની સંખ્યા અમેરિકામાં વધતીજ જાય છે. આ નીશાની ચીજનો ઉપયોગ દવાના રૂપમા કાયદા અનુસારજ થાય છે. ન્યુયોર્કમાં **૭૬૦૦૦ ઔંસ હીરોઇન** વપરાયું જેમાં ફક્ત પર ઔંસજ ડાક્ટરોએ વાપર્યું હતું, અને બાકીનું! બંધાણીઓજ ને? અમેરિકામાં **૧૦ લાખ યુવકો** કે જેની ઉમર ભાગ્યેજ **૨૩ વર્ષ** ઉપર હોય છે તેઓજ ખાસ આ ચીજની ચોરીઓ કરી રહ્યા છે.

ન્યુયોર્કના 'હેરોલ્ડ ટ્રીબ્યુન' માથી નવેમ્બર ૧૯૨૭ ના 'મોડર્ન રીવ્યુ' માં નીચે મુજબ ઉતારો લખવામાં આવ્યો છે કે –
"When over 1200 young people between the ages of 15 and 24 take their own lives in one year (in America); when with the present rate of stasistics, every marriage will end in divorce in eleven years; when 80 percent of all crimes are committed by children under eighteen, when 42 percent of unmarried mothers are school girls under sixteen, is it not time to ring the changes on self-denial instead of self-expression ?"

"જ્યારે અમેરિકામા ૧૫ થી ૨૪ વર્ષની ઉમરવાળા ૧૨૦૦ યુવકો એકજ સાલમાં આપઘાત કરે છે; ત્યારે હાલની ગણતરીના આધારે ૧૧ વર્ષમા તો દરેક વિવાહના છુટા છેડા થશે, અને જ્યારે બધી જાતના પાપોનો ૮૦ ટકા ભાગ અઢાર વર્ષથી ઓછી ઉમરવાળા છોકરાઓનાજ હાથથી થાય છે, તેમજ જ્યારે કુંવારી હોવા છતાં માતા બની જનારી છોકરીઓમાં ૧૬ વર્ષથી ઓછી ઉમરવાળી સ્કુલમાં ભણનારી છોકરીઓજ ૪૨ ટકા જેટલી સખ્યામા હોય છે ત્યારે શુ એમ વ્યાજબી નથી લાગતું કે અમેરિકા પોતાના વિકાસને બદલે પોતાનો જે સર્વનાશ થઇ રહયો છે તેનીજ એકલી ચીંતા કરે?"

ઇંગ્લેન્ડના સદાચાર'ની બાબતમા 'નાઇન્ટીન્થ સેન્ચુરી' માથી કાર્તિક માસમા પ્રગટ થયેલી 'સુધા' માં નીચે મુજબ ઉતારો

કરવામા આવ્યો છે જે સુધારાનાં બણુગાં ફુંકનાર દેશોની સભ્યતા માટે પુરતું વિવેચન પુરૂં પાડે છે –

સન	કુલ કેટલાં બચ્ચાં પેદા થયાં	વૈધ સહવાસથી	અવૈધ સહવાસથી
૧૯૧૪	૮૭૯૦૯૬	૮૪૧૭૬૭	૩૭૩૨૯
૧૯૧૫	૮૧૪૬૨૪	૭૭૮૩૬૯	૩૬૨૫૫
૧૯૧૬	૭૮૫૫૨૦	૭૪૭૮૩૧	૩૭૬૮૯
૧૯૧૭	૬૬૮૩૪૬	૬૩૧૩૩૬	૩૭૦૧૦
૧૯૧૮	૬૬૨૬૬૧	૬૨૧૨૦૮	૪૧૪૫૩
૧૯૧૯	૬૯૨૪૩૮	૬૫૦૫૬૨	૪૧૮૭૬

આ જોયો ઇગ્લેન્ડનો વધતો જતો સદાચાર !

'ગુજરાતી'માથી નવેમ્બર માસમા પ્રગટ થયેલ 'મનોરમા' માં નીચે મુજબ ઉનાગે કર્યો છે, જે યુરોપીય દેશોના પતનનું ખંખેરું નગ્ન ચીત્ર દોરીને ખડું કરી દે છે –

"સુધારાની બાબતમાં આગેવાન ગણાતા યુરોપ અને અમેરિકાના સભ્ય દેશોમા ગૃહસ્થાઇની રીતથી વ્યભિચાર, તેમજ સાથે સાથે વેશ્યાઓની સંખ્યા પણ, બહુજ વધી ગઈ છે તે એટલે સુધી કે હવે તો તેણે એક ખાસ વેપારનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું છે, એટલે કે આ વીસમી સદીની આજ કેટલીએ નવાબઓમાં, ગોરી ભાઓ

અને છોકરીઓએ વેશ્યાપણુ ધારણ કરી વેપારી ચીજ બની જવુ એ પણ એક ખાસ સ્વભાવિક નવાઈ બની ગઈ છે.

મોગ મોગ સમસ્ત મહારાજ્યોના સહયોગથી સ્થપાએલા "રાષ્ટ્ર સઘ" ની સામે જ્યારે આ કુપ્રથા મીટાવવા માટે જોરદાર અપીલ કરવામા આવી, ત્યારે તેણે એક **કમીશન** નીમી આ બાબ તની તપાસ કરાવી પરીણામમા કેટલીએ જુબાનીઓ તથા બીજી બાબતો મારફતે જે હકીકતો ભેગી થઈ તે ખરેખર ચોકાવનારી છે મહાસાગરમા ઉપર તરતી દેખાતી ફકત થોડીક ચીજો આ રહી કે જે 'રાષ્ટ્ર સઘ ની નજામા રજુ કરવામા આવેલા **'ગોરી છોકરીઓનો વેપાર'** ના રીપોર્ટમાથી લેવામા આવી છે —

ફ્રાન્સનો વેશ્યા મોહોલ્લો—યુરોપમા વેશ્યાઓનો વેપાર ખુબ ધમધોકાર ચાલુ છે કે જેમા લક્ષાધીપતીઓ અને કોટાધીપતીઓ બહુજ રસથી ભાગ લઈ રહ્યા છે આ વેપારમા તેમની લગભગ ત્રણ કરોડની મુડી રોકાઈ છે ફ્રાન્સની રાજધાની એકલા પેરિસમાજ **૧૭૦૦૦ મકાન** વેશ્યાઓને વસાવવા માટે—વસવા માટે કાયદેસર રહવાનો આપીને ખાસ રાખવામા આવ્યા છે આવા **દરેક ઘરમાં ઓછામાં ઓછી ૩૦ જુવાન છોકરીઓને** રાખવામા આવે છે આ હિસાબે **પેરીસમાં ૫૧૦૦૦૦ નો લાઈસન્સવાળી વેશ્યાઓ છે!** તો ગુપ્ત વ્યભિચાર કરનારી સ્ત્રીઓનો તો હિસાબ જ નથી આ પ્રમાણે **માર્સેલ્સ** એક તદન નાનુ શહેર છે ત્યા પણ વેશ્યાઓ માટે ૬૦૦૦ **ઘરો** ખાસ રાખવામા આવ્યા છે

આખા **ફ્રાંસમા** ગણીને લગભગ સાડાસાત લાખ **મકાનો** ખાસ વેશ્યાઓ માટે **'રીઝર્વ'** રાખવામા આવે છે તેના હાથને

સરકારી દફતરોમાં મોજુદ છે. આ ઉપરાંત ગુપ્ત વ્યભિચારીઓની સખ્યા કેટલી હશે તેનું અનુમાન તો હવે સહેજ કરી શકાય એમ છે એક વધુ નેવાઇ વળી એ પણ છે કે આ વેશ્યાઓને સરકાર તરફથી લાઇસન્સની સાથે ડૉકટરી સરટીફીકેટ પણ આપવામા આવે છે.

અમેરિકા:—દક્ષિણ અમેરિકામાં પણ આ વેપાર કંઇ ઓછો નથી ત્યાંના એકજ બ્યુએના પેરીસ નામના નગરમાં વેશ્યાઓ માટે ૨૦૦૦૦ મકાનો રાખ્યા છે, એટલે ત્યાં પણ ૫-૬ લાખ છોકરીઓ આ ધંધામા લાગેલી છે, આ ઉપરાંત રીઓજેનેરો, મોન્ટેવીડીઓ, મેક્સીકો સીટી અને પનામા જેવા શહેરોમાં પણ આ વેપારનો બજાર તેજ છે

પેરિસ:—આ બધી ગોરી વેશ્યાઓ અને સ્ત્રીઓના વેપારનુ મુખ્ય "સેન્ટર પેરિસજ છે, અને ત્યાં એ કામ બહુજ નિયમીત "અને વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ પર ચલાવવામાં આવે છે તેને માટે ખાસ ઑફિસો ખોલી મોટા મોટા પગારદાર ઑફિસરો રોકવામાં આવ્યા છે, એ ઑફિસો ત્યાં નાટક સીનેમાની એજન્સીઓના નામથી પ્રસિધ્ધ છે, અને વેપારીની પેઢીની માફક ત્યા મોટર ટેલીફોન વિગેરે ઉપયોગી સાધનો પણ રાખવામાં આવે છે. દરેક દેશની રાજધાનીઓમાં આ ધંધા માટેની શાખાઓ ખોલવામાં આવી છે 'અને આ વીભાગનો અધિકારી જરૂર પ્રમાણે તે વિભાગમાં નવી ગોરી છોકરીઓ મોકલતો રહે છે।

સને ૧૯૨૬ ના જર્મનીની રાજધાની બર્લીનમાં આ ધંધા માટે ૭૫૦૦૦ હજાર છોકરીઓ એકઠી કરવામાં આવી હતી

અને તેઓ બધીને જ્યાં ત્યાંથી લોભાવી ફોસલાવીને લાવવામાં આવી હતી. આ છોકરીઓની કીંમત શરિરનો ઘાટ અને ચ્હેરાની ખુબસુરતી પર આંકવામાં આવે છે, અને ૩૦૦ રૂપીઆથી ૩૦૦૦ સુધી તેમને વેચવામાં આવે છે !"

રૂશિઆની હાલત યુરોપના બધા દેશોથી નદ્દન જુદી-વિચીત્ર છે, ૬ ઠ્ઠી ઑગસ્ટ ૧૯૨૭ ના '**લીટરરી ડાઇજેસ્ટ**'માં **મી. માલ**-કુસ રૂશિઆની બાબતમાં લખે છે કે:–"જો સ્ત્રી પુરૂષ પરણવા ધારે, તો કાયદેસર તેઓની ઇચ્છાજ બસ છે. તેમણે લગ્ન રજીસ્ટર કરાવવું અગર નહી તે પણ તેમની ઇચ્છા પરજ રાખવામાં આવ્યું છે. **સોમવારે લગ્ન કરે અને મંગળવારે છુટા છેડા થાય એમ પણ બને છે! ૧૯૨૬ માં ૧૦૦૦૦૦ સ્ત્રીઓને** તેમના પતિરાજોએ રજા દીધી! ૯૦૦૦૦ સ્ત્રીઓના બચ્ચાંઓને '**પોતાના**' કહી સ્વીકારનારા કોઈ ન મળ્યા! અને ૧૮૦૦૦ સ્ત્રીઓએ કોર્ટમાં પોતાના પતિઓ પાસેથી બચ્ચાંઓના ભરણ પોષણ માટે ખર્ચ અપાવવા ફરીઆદી માંડી? આ મુજબે ૨૦૮૦૦૦ સ્ત્રીઓ રખડી પડી અને તે બીચારીઓનું કંઈ ઠેકાણુંજ માલુમ પડ્યું નહીં. આ આંકડા સરકારી કાગળોના છે, અને જે સંખ્યા સરકારી કાગળોમાં આવવી રહી ગઇ હશે તેનો તો પછી હિસાબજ શું હશે? બે લાખ આઠ હજાર સ્ત્રીઓનાં બચ્ચાનું ભરણ પોષણ કોણ કરશે? **રૂશિઆમાં નાવારસ બચ્ચાંઓની સંખ્યા જે સોમવારનાં લગ્ન અને મંગળવારના છુટા છેડાથી પેદા થયેલી છે, તેમની સંખ્યા ૮૦ લાખ સુધીની જીવતી જાગતી મોજુદ છે!"**

"શ્વેતાંગોનો મહાભાર !"

ગરીબોનું પાલક ગોરૂં જગત હર હંમેશ ચિન્તા કરી રહ્યું છે કે રંગીન (લાલ પીળી અને કાળી) જાતિઓનું દરેક રીતે મંગલ કેવી રીતે થાય ! આજ ચિન્તાથી ગોરા લોકોને આરામ પણ આરામ થઈ ગયો છે ! તેઓ પોતાને હર હંમેશ આ બોજાથી દબાવવા માને છે ! પોતાની એ તીવ્ર ચિન્તાને તે લોકો—"**White Men's Burden**" એ નામથી કહે છે—ઓળખાવે છે ! રંગીન જાતોને સભ્યતાનો સ્વર્ગીય પ્રકાશ આપવા માટેનું કામ યુરોપની જુદી જુદી જાતિઓએ થોડું થોડું વહેંચી લીધું છે. તે એટલે સુધી કે યુરોપના એક નાનામાં નાના બચ્ચા જેવું **બેલજીઅમ** કે જેની વસ્તી માત્ર **૩૦ લાખનીજ** છે તે પણ પોતાની ભલી ફરજ ! બજાવવા પ્રયત્ન કરી રહ્યું છે કાંગોના કાળા રહેવાસીઓને સભ્યતાનો પાઠ શીખવવા માટે **બેલજીઅમના ધોળા રબ્બરી ખેડુતોએ કાળી કાંગો સ્ત્રીઓના સ્તન કપાવી નાંખ્યાં ! બચ્ચાં તથા યુવકોના હાથ પગ કાપ્યા ! સ્ત્રીઓનાં સતીત્વ નષ્ટ કીધાં ! પીતાઓની સામે તેમની છોકરીઓનું અપમાન કર્યું** ! આ બધું એટલાજ માટે કર્યું કે ત્યાંના અસભ્ય લોકોએ રબ્બર નીપજાવનાર મશીનની માફક કામ ન કરતાં, ભુખ, તરસ, અને થાક લાગવા માટે ફરીઆદ કરી હતી ! આ તો નાના સરખા દુબળા બીચારા બેલજીઅમની વાત થઈ. અહીં અમે નમુના તરીકે ડા. છેદીલાલ M. A. બેરિસ્ટરના 'પ્રભા' માં છપાએલા કેટલાક લેખો ઉપરથી ૩-૪ મુખ્ય મુખ્ય ગોરી જાતોનાં રંગીન જાતોની સેવા માટે શક્ય જુક્તિથી કરેલાં કાર્યોનું વર્ણન કરીએ છીએ :—

મિસર (ઇજીપ્ત)–એમ હતુ કે એક વખત મિસર દેશ જગત્‌ભરમાં સભ્યતમ હતો. એ જમાનાને તો હવે **પાંચ હજાર વર્ષ** થઇ ગયાં છે. ત્યાંના અજેય કિર્તિસ્થંભ સમા **પીરામીડો** અને તેમાં હજારો વર્ષથી સુરક્ષિત રહેલી લાશો મીસરી પ્રજા 'રંગીન' હોવાના પાપનો પ્રતિકાર તો નથી કરતી ! એમ સમજીને યુરોપીઅનો મીસરી પ્રજાજનોને સભ્યતાનો પાઠ શીખવવા આતુર થઇ ગયાં. ૧૯ મી સદીમાં ખાસ જરૂર પડવાથી જ્યારે ત્યાંના **રાજા ઇસમાઇલે** યુરોપીય સાહુકારો પાસેથી **૮ કરોડને ૧૦ લાખ રૂપીઆ** ખાતે લીધા ત્યારે તેઓએ શાહુકારીની રીતે! **૧૪ કરોડ ને ૪૦ લાખની રસીદ લખાવી લીધી** ! અને ત્યાર પછી રાજાના પોતાના દેવાને પ્રજાજનો પર લાદીને આખા **મીસરને** પોતાની જાળમાં ફસાવી લીધું. ઇસમાઇલ બાદશાહની પછી ૧૮૮૦ માં જ્યારે **ખદીવ** બાદશાહ થયો ત્યારે પ્રજાનો અસંતોષ જાણીને તેણે રાજ્ય વ્યવસ્થામાં સુધારો કરવાનો નિશ્ચય કર્યો, પરંતુ આ સુધારાથી ગોરા લોકો મીસરી લોકોને સભ્યતા શીખવી શકતા નહોતા તેથી રાજાને બહેકાવી મુકયો. રાજા પાસે દમનનિતિ અખત્યાર કરાવીને **મિસરનો** આર્થિક પ્રબંધ ઇગ્લેંડ અને ફ્રાન્સે પોતાના હસ્તગત કર્યો. પ્રજાનો નાયક **અરાબી પાશા** હતો. તેના ઉપર તથા તેના અનુયાયિઓ ઉપર આ લોકોએ બહુજ અત્યાચાર કરાવ્યો. તેમજ મીસરના સત્ય વર્તમાનથી દુનિયાને અજાણ રાખવા માટે 'રૂટર' તથા 'હવાસ' કંપનીઓને ૧૮ હજાર રૂપીઆનું લાંચ તરીકે નાણીઆણું બાંધી આપ્યુ ખદીવ કોઇવાર પ્રજા પક્ષ તરફ વળી જતો ત્યારે તેને દરેક ઉપાયોથી અવળે રસ્તે દોરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવતો હતો. આ કામમાં એડવર્ડ કોલવીને બહુજ ચતુરાઇ દેખાડી હતી કોલવીન પોતાની પ્રપંચ જાળ તથા બખાળા માટે પોતેજ કહે છે કે "પુરંના લોકોને અમારાથી

વધારે ચાનાક માનવા એ કેવળ લોકોનો ભ્રમ છે, કદાચ કો 'અંગ્રેજ ચાન બાજી નું જ્ઞાન ધરાવનારો હોય તો તે પોતાની ચાવાળ ઉપર બહુજ વારી જાય છે પરંતુ જ્યારે અમારી સામે મુકાબલો કરવાનો વખત આવે છે તો તે અમારી સામે ધૂર્તતા તથા પ્રપંચ બાઝની નીઘામાં તદ્દન બાળકજ સરખોજ દીસી આવે છે ઉપરની રચના પછી "મજુર સંઘ" ના સિધ્ધાંતો અનુસાર ઇંગ્લેન્ડે મીસરને અને ફ્રાન્સે મોરોકકોને સુધારવાનું કામ સભાળી લીધું ઇંગ્લેન્ડ પોતાની જવાબદારી કઇ મુત્સદ્દીગીરી ઉપર નીભાવી રહ્યું છે તે વાત નીચેની હકીકત ઉપરથી જણાઇ આવે છે—"સન ૧૯૦૫ મા પાંચ ક અંગ્રેજ લશ્કરી અમલદારો દિન સબાઇ ગામમા શીકાર ખેલવા ગયા ત્યાં જઇને તેઓ બે ભાગમાં જુદા પડીને ગામના પાળેલા કબુતરોનો શીકાર કરવા લાગ્યા ગામ વાળાઓએ જ્યારે મનાઇ કરી ત્યારે સાહેબ લોકોએ નારાજ થઇ ગામની એક સ્ત્રી અને ત્રણ પુરુષોને જખ્મી કર્યાં ગામવાળાઓએ આથી ગુસ્સે થઇને આ ઓફીસરોને માર્યા અને તેમની બંદુકો પડાવી લીધી એક સાહેબ છુટી ભાગ્યો, પરંતુ નાખન તાપમા નાસતાં લુ લાગવાથી તે મોતને શરણ થયો આથી લશ્કરવાળા બીજા સિપાઇ લોકોએ ગામવાળાઓની સાથે મનમાન્યો અત્યાચાર કર્યો, એક ખાસ કોર્ટ સ્થાપવામાં આવી, જેણે ચાર માણસોને ફાંસી આપી। અને બેને જન્મભર માટી પાણીની નજર ઉપરાંત ૫૦ ફટકાની સજા કરી' આ પ્રમાણે ઇંગ્લેન્ડની સત્તામા મીસર। નબ્બ બનાવવાનું કાર્ય ઘણા લાંબા સમય સુધી ચાલતું રહ્યું?

ઇરાન મહાત્મા જરથોસ્ત. શેખ સાદી. કવી હાફિઝ. ફિરદોસી. તથા ઉમરખય્યામ વીગેરે મહા પુરૂષોની જન્મભુમી ઇરાન પણ એશીઆમા હોવાથી તેમજ ગોરી પ્રજા ન હોવાથી

'અમભ્ર ગણાય છે' તેને પણ સભ્ય બનાવવાનો અધિકાર ઇંગ્લેંડે પોતાના હાથમા જ્યારે ઇરાનના શાહ નશરૂદ્દીને વાર્ષિક ૫૬૨ હજાર પૌંડથી ટાલવક નામના અંગ્રેજને પોતાના દેશનો બધો તમાકુનો વેપાર સોંપી દીધો, ત્યારથી લીધો. પોતાની ભુલ સમજાતા તરતજ ઇરાનના શાહે લાઇસન્સ પાછુ ખેચી લેવાનુ ધાર્યું, પરતુ ઇંગ્લેન્ડ વચમા કુદી પડયુ, અને જણાવ્યુ કે ૭૫ લાખ રૂપીઆ નુકશાનીના આપો તોજ લાઇસન્સ રદ કરી શકાશે ખજાનામા રૂપીઆ ન હોવાથી 'ઇમ્પીરીઅલ બેન્ક ઑફ પર્શીઆ' (જે અંગ્રેજ લોકોનીજ બેંક હતી) માથી શાહને અપાવવા પડયા અને એ રીતે ફકત વ્યાજ તરીકેનાજ રૂપીઆ સાડાચાર લાખ દર સાલ વગર કારણે ઇરાનને માથે ઠોકાયા પછીના રાજા મુઝફ્ફરુદ્દીને રૂશિઆ પાસેથી ૩ કરોડ રૂપીઆ લેવા ખાતર મી. ટાલવકને ચુકાવીને મુક્તિ મેળવી પરતુ આનો એક નવી આફત માથે વ્હોરી અને તેના પરિણામમા રૂશિઆએ ઇરાનમાથી કર ઉઘરાવવાનુ પોતાના અધિકારમા લીધુ ૧૯૦૨ મા ફરી મુઝફ્ફરુદ્દીને બીજા ત્રણ કરોડ રૂપીઆ રૂશિઆ પાસેથી ઉધાર લીધા પ્રજામા અસતોષ વધી ગયો, લોકો પાર્લામેન્ટની માગણી કરવા લાગ્યા જે આપવામા આવી અને તેરનામા શાહનુ મરણ થયુ પછીનો રાજા પાર્લામેન્ટનો વીરોધી હતો જેથી વળી પાછો પ્રજામા અસતોષ ફેલાયો અને તેવામાજ આ બાજુ ૧૯૦૭ મા અગ્રેજ અને રૂશિઆએ ઇરાન ન જાણે તેમ સધી કરીને ઠરાવ્યુ કે ઉત્તર ઇરાનમા રૂશીઆ કામ કરે અને દક્ષિણ ઇરાનમા અંગ્રેજો જ ધાર્યુ તે કરે ઇરાનની પ્રજામા આ સધીની જાણ થતા ફરી [illegible] પામી વધુ અસતોષ ફેલાયો, અને પાર્લામેન્ટે શાહને દેશના [illegible] માનવાની નોટીસ આપી અને તેથી શાહનો પક્ષ સાધી [illegible] અને રૂશિઆ સાથે પાર્લામેન્ટ ઉપર [illegible] [illegible]

વધારે ચાલાક માનવા એ કેવળ લોકોનો ભ્રમ છે, કદાચ કોઈ 'અંગ્રેજ ચાલ બાજી' નું જ્ઞાન ધરાવનારો હોય તો તે પોતાની ચાલાકી ઉપર બહુજ વારી જાય છે. પરંતુ જ્યારે અમારી સામે મુકાબલો કરવાનો વખત આવે છે તો તે અમારી સામે ધૂર્તતા તથા પ્રપંચ બાજીની વીદ્યામાં તદન બાળકજ સરખોજ દીસી આવે છે" ઉપરની ઘટના પછી 'મજુર સંઘ' ના સિધ્ધાંતો અનુસાર ઇંગ્લેન્ડે મીસરને અને ફ્રાન્સે મોરોક્કોને સુધારવાનું કામ સંભાળી લીધું. ઇંગ્લેન્ડ પોતાની જવાબદારી કઇ મુત્સદીગીરી ઉપર નીભાવી રહ્યું છે તે વાત નીચેની હકીકત ઉપરથી જણાઈ આવે છે—"સન ૧૯૦૫ માં પાંચ છ અંગ્રેજ લશ્કરી અમલદારો દિનસવાઈ ગામમાં શીકાર ખેલવા ગયા. ત્યાં જઇને તેઓ એ બાગમાં જુદા પડીને ગામના પાળેલા કબુતરોનો શીકાર કરવા લાગ્યા ગામવાળાઓએ જ્યારે મનાઈ કરી ત્યારે સાહેબ લોકોએ નાગજ થઇને ગામની એક સ્ત્રી અને ત્રણ પુરૂષોને જખમી કર્યાં! ગામવાળાઓએ આથી ગુસ્સે થઇને આ ઓફીસરોને માર્યા અને તેમની બંદુકો પડાવી લીધી એક સાહેબ છુટીને ભાગ્યો, પરંતુ ગરમ તાપમાં નાસતાં લુ લાગવાથી તે મોતને શરણ થયો આથી બાકરવાળા બીજા સિપાઇ લોકોએ ગામવાળાઓની સાથે મનમાન્યો અત્યાચાર કર્યો, એક ખાસ કોર્ટ સ્થાપવામાં આવી, જેણે ચાર માણસોને ફાંસી આપી! અને એને જન્મભર કાળા પાણીની સજા ઉપરાંત પચ્ચીસ ફટકાની સજા કરી" આ પ્રમાણે ઇંગ્લેન્ડની સત્તામાં મીસરને સભ્ય બનાવવાનું કાર્ય પણ, લાંબા સમય સુધી ચાલતું રહ્યું"

ઇરાન—મહાત્મા જરથોસ્ત. શેખ સાદી. હાફીઝ. ફિરદોશી, તથા ઉમરખય્યામ વગેરે મહા પુરૂષોની જન્મભૂમિ ઇરાન પણ એશીઆમાં હોવાથી તેમજ ગોરી પ્રજા ન હોવાથી

તેમને પણ શીખરીજ રહી આજે ચીનાઓને અફીણીઆ કહીને મશ્કરી કરવામા આવે છે પરતુ ૧૮ મી સદીના અતમા **મી. એસ. ગેવેન્દ્રીજના** પોતાનાજ કથન અનુસાર, અગ્રેજ વેપારીઓ ચાચીઆઓને હાથમા લઇને તેમની મારફતે ઝઝ અને ગ્રપચથીજ આ ઝેરનો પ્રચાર કરી રહ્યા હતા તેમની જે ૨૦૦ પેટીઓ અફીણ વેચાતુ હતુ તે **૧૮૩૫ માં ૧૭ હજાર પેટી** સુધી વેચાણ વધી ગયુ **ચીની** સરકારે અગ્રેજોને અફીણનો વેપાર બધ કરવાની અરજ કરી પણ તેનુ કઈ પરિણામ ન આવવાથી ચીની સરકારે કાયદો વડીને અફીણની આયાતની બધી ... ની પણ કેટલાક સભ્યતાભિમાની અગ્રેજો છુપી રીતે ચીનાઓમા આ ઝેરનો પ્રચાર કરવા માડયા, અને ન છુટકે ચીન સરકારે તેમનો દડ કર્યો ત્યારે 'કાયદો અને વ્યવસ્થા (Law and Order) ના નામથી મગરૂરી જેવાસાગ્રીઓએજ **૧૮૪૦** મા પોતાની રાક્ષસી સભ્યતાની દુહાઈ દઇને ચીનના શહેર ઉપર ગોળા ચલાવ્યા શીખા ચીન મજબૂર હતુ અને તેજ તેની અસભ્યતા હતી નછુટકે ચીનને નમતુ આપવુ પડયુ તેઓએ ચીનને પુરે હાથે લુટયુ હોંગકોંગ મદદ પડાવી લેવામા આવ્યુ, ઉપરાત યુદ્ધનુ ખર્ચ પણ ચીના ઉપરજ નાખવામા આવ્યુ સાથે દારૂ ઉપર દામ નહીં અફીણનો વેપાર પણ ધમધોકાર ચાલતો રાખવામા આવ્યો

દુનિઆમા ખળભળાટ થઈ ... આ પરિણામમા ચીનાઓ તેમની ધજા ... નાખ્યા ... તેમણે ગાન્ડુંગના પાદરીને મારી નાખ્યો ... તેમના મદિરમા ... તેમના ધર્મના ... હતી ૧૮૪૦ મા ...

મેન્ટ ઉપર ગોળીઓનો વર્ષાદ વરસ્યો અને નેતાઓને કેદ કર્યા, અને ઇંગ્લેન્ડ અને રૂશિઆના જંગી વહાણો ઇરાની અખાતમાં ઉભરાયા દાગમાં કાગ્રુ લાગવાથી રાષ્ટ્રીય દળે તેહરાન ઉપર ચઢાઈ કરીને શાહને ગાદીએથી ઉઠાડી મુકી અહમદશાહને બેસાડયો, અને દેશનું શાસન પાર્લામેન્ટથી ચાલવા માંડયું નવું બંધારણ થવાથી નાણાની જરૂર પડી પરંતુ ઇંગ્લેન્ડ અને રૂશિઆ યુરોપી અને સાહુકારો પાસેથી નાણાં લેતા વચમાં નડતા હતા છેવટે અમેરિકાએ આર્થીક સહાયતા આપી ઇરાની પ્રજા તંત્રનું કામ નિયમબધ્ધ થતું જોઇને, રૂશિઆએ પદભ્રષ્ટ રાજાનો પક્ષ લઇને રાજાની 'અગન મીનષ્ટર'નો કબજો માગ્યો અને 'અલટી મેટમ' આપ્યું ઇરાનની કુલીન સ્ત્રીઓએ વચમાં પડીને જણાવ્યું કે જો પાર્લામેન્ટ અને પ્રધાનો ઈરાનનું ગૌરવ જાળવવાનો નીરધારપૂર્વક પ્રબંધ નહીં કરે તો અમો ૩૦૦ જણીઓ પોતાના પતિ પુત્રને મારીને કેશરીઆ કરીશું અને દેશને માટે મરી જઇશું પરિણામમાં રૂશિઆએ તહેરાન ઉપર ચઢાઇ કરી અને મોટા મોટા નેતાઓના ટુકડે ટુકડા કરીને સડકો ઉપર નાખ્યા, સ્ત્રીઓ અને બાળકોની કતલ ચલાવી અને એ રીતે દેશને થઇને ફરીને ગમો છોડી દીધા પછીના દિવસોમાં રૂશિઆમાં બોલશેવિક સરકાર સ્થપાવાથી રૂશિઆએ ઇરાનપરથી પોતાનો હાથ ઉઠાવી લીધો અને તેથી ઇંગ્લેંડને મનમાની મજા કરવાનો અવસર હાથ લાગ્યો ઇંગ્લેંડ અને ઇરાનને સમજુતી થઇ અને તેમાં ઇરાનને સરહદ તથા ફોજ માટે ઇંગ્લેંડ સિવાય બીજાની પાસે ન જવું એમ ઠર્યું. આતા કાર્ય પુરા થા કે કમ?

તમને પણ નીખનીજ રહી આને ચીનાઓને અફીણીઆ કહીને મશ્કરી કરવામા આવે છે પરતુ ૧૮ મી સદીના અતમા **મી. એસ. ગેવેન્ડીજ**ના પોતાનાજ કથન અનુસાર, અગ્રેજ-વેપારીઓ ચાંચીઆઓને હાથમા લઇને તેમની મારફતે છળ અને પ્રપચથીજ આ ઝેરનો પ્રચાર કરી ગયા હતા તેમની જે ૨૦૦ પેટીઓ અફીણ વેચાતુ હતુ તે **૧૮૩૫ મા ૧૭ હજાર પેટી** સુધી વેચાણ વધી ગયુ **ચીની** સરકારે અગ્રેજોને અફીણનો વેપાર બધ કરવાની અરજ કરી પણ તેનુ કઈ પરિણામ ન આવવાથી ચીની સરકારે સરદો ધરીને અફીણની આયાતની બધી કરી તો પણ કેટલા સભ્યતાભિમાની અગ્રેજો છુપી રીતે ચીનાઓમા આ ઝેરનો પ્રચાર કરતા રહ્યા, અને ન છુટકે ચીન સરકારે તેમનો દડ કર્યો ત્યારે કાયદો અને વ્યવસ્થા (Law and Order) ના નામથી મગરૂરી રાખનારાઓએ ૧૮૪૦ મા પોતાની રાક્ષસી સભ્યતાની દુહાઈ દઈને ચીનના શહેરો ઉપર ગોળા ચલાવ્યા મીયાઉ ચીન મજબુર હતુ અને તેજ તેની અસભ્યતા હતી નહીંતર ચીનને નમતુ આપવુ પડત તેઓએ ચીનને મુ ને હાથે લુટ્યુ હોંગકોંગ બદર પડાવી લેવામા આવ્યુ, ઉપરાંત યુદ્ધનુ ખર્ચ પણ ચીના ઉપરજ નાખવામા આવ્યુ અને દારૂના ઉપર ડામ નહીં અફીણનો વેપાર પણ ધમધોકાર ચાલવા લાગ્યો હતો.

ન: કેને વિરૂધ્ધ કેટલીએ જગોમાં બળવો જાગ્યો-અને પરિણામમાં યુરોપના બધા સભ્ય! ડાકુઓએ એકઠા થઇને ગરીબ બીચારા ચીન ઉપર ચઢાઇ કરી. આ સભ્ય કહેવાતા લોકોએ જે અત્યાચારો ચીનમાં કર્યા તેનો દાખલો કોઈ ઇતિહાસમાં મળવો કઠણ છે “ચીનાઈ મંદિરોમાં ઘોડા બાંધવામાં આવ્યા. ચીનની રાજધાની પેકીનમાં એક અઠવાડીઆ સુધી કત્લેઆમ ચાલી રહી, આખા ગામમાંથી કીંમતીમાં કીંમતી હાથે લખેલા પુસ્તકો ગાડાં ભરી ભરીને લાવીને રાજમહેલના આંગણાંમાં બાળી નાંખવામાં આવતાં હતા હજારો અમુલ્ય પુસ્તકો બાળી નાંખવામાં આવ્યાં, આખી સડક પુસ્તકોનાં ફાટેલાં અને બળેલા પાનાઓથી ભરાઈ ગઈ.’ આ હકીકત લંડન ટાઈમ્સના ખબરપત્રી મી. જયોર્જ લીચની પોતાનીજ છે, જેઓ તે વખતે પેકીનમાંજ રહેતા હતા. એજ પ્રમાણે મી. હીન્ડમૈનનું કહેવું છે કે:—‘ચીનમાં આ યુધ્ધ દરમ્યાન લુંટવું, મારફાડ કરવી, આગ લગાડવી, સ્ત્રીઓનું અપમાન કરવું, તેમનું સતીત્વ હરણ કરવું વીગેરે ઘૃણિત અત્યાચારો છડેચોક કરવામાં આવ્યા હતા.” આ યુધ્ધ પછી ચીનના ઘણાખરા તાબુકાએ ઇંગ્લેન્ડ, રૂશિઆ અને જર્મનીએ પરસ્પર વહેંચી લીધા હતા. હવે ફ્રાંસ અને અમેરિકાને પણ પુરતો ભાગ આપી દેવામાં આવ્યો છે. આ બધી શક્તિઓ મળીને ચીનને સત્વના [illegible] કરી છે।

એજ વાતોથી સમજાઈ જશે કે અમારા આ 'શુભેચ્છકો'ને અમારી કેટલી ચિંતા છે! ૧૯૨૬ ના એપ્રિલના 'મોડર્ન રિવ્યુ' મા ભારતના લશ્કરી ખર્ચની બીજા દેશોના લશ્કરી ખર્ચની સાથે સરખામણી કરવામા આવી છે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અમેરિકા પોતાના રાષ્ટ્રની કુલ આવકનો ૨૧૭ ટકા; ગ્રેટ બ્રિટન ૧૩૧ ટકા, ફ્રાંસ ૧૮૧ ટકા. ઇટાલી ૯૩ ટકા, હોલેન્ડ ૨૦૨ ટકા, બેલજીઅમ ૯૪ ટકા, તથા સ્વીટઝરલેંડ ૧૬૯ ટકા, ખર્ચ લશ્કર માટે કરે છે પરતુ ૧૯૨૫-૨૬ ના બજેટ પ્રમાણે ભારતને પોતાની ૧૩૧ કરોડ ૩૬ લાખની આમદાનીમાંથી ૬૦ કરોડ ૧૩ લાખ રૂપીઆ એટલે લગભગ ૪૬ ટકા એટલે લગભગ અરધો અરધ આમદાનીનુ, ખર્ચ કરવુ પડયુ છે બધા દેશોથી વધારે લશ્કરી ખર્ચ ભારતનુજ થયુ અને આની સામે કેળવણી પાછળ ભારતમા ફક્ત માણસ દીઠ ૪ થી ૮ આના વાર્ષિક ખર્ચ થાય છે. જ્યારે ડેનમાર્કમાં ૧૭, અમેરિકામાં રા ૧૬-૪-૦. ઇંગ્લેન્ડમાં રૂા. ૯-૨-૦, ફ્રાંસમાં રા ૯, જાપાનમાં રૂ ૮. માણસ દીઠ ખર્ચ થાય છે ભારતની દોલતનો નાશ પણ કંઇ ઓછો નથી થતો! અકબરના વખતમા ઘઉં રૂપીઆ ૧ ના ૧૩૫ શેર, જવ ૨૦૨ શેર. ચોખા ૮૦ શેર. સાકર ૨૯ા શેર. ઘી ૨૫ા શેર. તથા તેલ ૬૪ શેર મળતુ હતુ સભ્યતા શીખ્યા પછી ભારતની જે દશા હાલમા છે તે પાઠકોથી અજાણ નથીજ

મી. ડિગ્બીના કહેવા પ્રમાણે ભારતના દરેક મનુષ્યની વાર્ષિક આવક ૧૫-૧૬ રૂપીઆ છે જ્યારે ઇંગ્લાંડમા દરેક માણસ દીઠ આવક રૂ. ૬૩૦. સ્કોટલેન્ડમાં રૂ. ૬૨૫. આસ્ટ્રેલીઆમાં રૂ. ૬૦૦. અમેરિકામાં રૂ ૫૮૫, બેલજીઅમમાં રૂ. ૮૨૦. ફ્રાંસમાં રૂ. ૮૦૫, કેનેડામાં રૂ. ૩૯૦. જર્મનીમાં રૂ. ૩૩૦

હોલાન્ડમાં રૂ. ૩૩૦. નારવે માં રૂ. ૩૦૦, સ્વીટઝરલેન્ડમાં રૂ. ૨૮૫, સ્પેનમાં રૂ. ૨૬૦, ઑસ્ટ્રીઆમાં રૂ. ૨૨૫. ઇટાલીમાં રૂ. ૧૮૦ તથા સૌથી ઓછામાં ઓછી રૂ. ૧૬૫ છે ભારતના દરેક માણસ દીઠ આવક રૂ. ૧૫ થી ૧૬ છે કદાચ પાંચ દસ રૂપીઆ વધુ હોય પરંતુ અહીંના કેદીઓ ઉપર કેદી દીઠ પ્રતિવર્ષે રૂ ૫૦ ખર્ચ થાય છે, ખરી રીતે તો આ પ્રમાણે કેદમા જનારાઓજ મજામા રહે છે !

ઉપસંહાર.

પ્રિય વાચક! 'મધર-ઇન્ડીઆ'ની સમિક્ષા તમે વાંચી યુરોપ અમેરિકાના આન્તર જીવનની ઘણી ખરી દિશાઓમાં તમો ફરી વળ્યા દરેક કાળમાં, દરેક દેશમાં, દરેક પ્રજામાં તેની બે બાજુઓ તો હમેશાંજ હોવાની-રહેવાની કિરતના આ અબાધિત નિયમમાંથી શું યુરોપ-અમેરિકા કે શું હિંદુસ્તાન-અપવાદ નથી બની શકતા પરંતુ કમભાગ્યના સુત્રોની 'કાળી બાજુ' હમેશાં સ્વતંત્ર મનુષ્યો નાખવાનો પ્રયત્ન કરે છે-એમ કરી એમની 'કાળી બાજુઓ' સ્વતંત્રતાની લડાઈમાં સંતાડી રાખવાનો પ્રયાસ કરે છે યુરોપ-અમેરિકા આવા પરમ પરાધીન દેશો માટે આવું જ પગ કરે તો તે તદ્દન સ્વભાવિક છે, બલ્કે એથી વધુ તો પોતાના પ્રદેશના સંગીન સ્વાર્થો અખંડ અને આગોપાગ જાળવવા સાચવવા એઓ આવી તરહો અખત્યાર ન કરે, તો એમના દેશની દ્રષ્ટીએ એ ઉગ્ર ગણાય છે સ્વતંત્રતા સંપત્તી અને સત્તા. આ ત્રણ એના ઝેરી કેફ છે - એના મદભર્યા ઝેર આર્થિક પ્રકૃતીમાં પણ રોમે રોમે વ્યાપી જાય છે, અને એ માદક વાતાવરણમાં ફસેલો મનુષ્ય સમાન ભૂલો બની અનાયાસે અત્યાચારો તરફ વળી જાય છે-ઓન-પ્રોત થાય-છે અહીં વખત દર ઓળગી જાય છે આજ સુધી જગતે અનુભવેલી દરેક સ્વતંત્ર પ્રજાઓનો ઇતિહાસ એક નવી

ના મી રીતે પણ ઉત્ર દો અને ા દમન નિનિના નિષ્ઠ ન જામા ઇતિહાસના પાને મોજુદ છે પડી ગયેલી પ્રજાઓ ા નાના નિસત્વ અને નિસ્તેજ ાની નિરાધાર પરાધિનતામા ભય નમ્ર અને ભગ્ન ભાવનાઓની નિખાલસ અને દિવાલ દવિનો રે પણ સ્વતંત્રતા અને સત્તાના પગથીએ અક્સ્માત પણ ચડી જતા મનુષ્યે પ્રજાએ પોતાના સ્વત્વ અને અરણ ગણાવેના મગરનુ મમતેનપણુ હરહમેશ ગુમાવ્યુ છે, અને અંતરમાંથી ઉભરાતા પોતાના સ્વાર્થોની સાધનામાં નડતી આડખીલીઓ અનિચ્છનિય ગણી તેને દુર ગી ઓળગી જવાની તમામ ાળા બાર ગણતરીઓમાજ રચ્યા પચ્યા રહેવાનુ તેઓએ—મનુષ્યે અગર રાજ્એ સદાકાળ પસંદ કર્યું છે મનુષ્ય સ્વભાવજ નિયમ તે આવો છે આજસુધી તે અબાધ્ય રહ્યો છે—હવે પછી પણ રહે

ભૂતકાલીન સદીઓનો ઇતિહાસ સાક્ષી આપે છે કે હિંદુસ્તાન સદા ાળ હિંદુઓથી ઉભરાતો રહ્યો હોવા છતાં એ ઉભરાઓમાંથી સમસ્ત હિંદુજાતિની સંગીન સંસ્થા આજ સુધી દીઠી નથી આ દેશમાં દેવ—કુસપ—દ્વેષ ના હોત દીર્ઘ-બુદ્ધિ, શાણપણ અને અખંડપૂર્ણ-શૌર્ય હોત સ્વધર્મ અને સ્વમાનની ઉંડી હાર્દિક ધગશ હોત—અને તે માટે સમસ્ત હિંદુ જાતિની પ્રચંડ તાકાત સમર્પણ પ્રાણાર્પણ કરવાની તમામ જોશમંદ તૈયારીઓ સાથે ઉત્કંઠ હોત—તો આજનુ 'મધર—ઇન્ડીઆ' એ તેના સત્યસ્વરૂપમા 'હિંદ—ઇન્ડીઆ' હોત—આજ અહીં 'એન્ડર્સન

અને '**માસ'ડન**'ના ઇતિહાસ ના ચાવતા હોત અહી **લાલા લેખરામ** અને **મહારાજ શ્રી શ્રદ્ધાનંદને** નાતજાત બનેની હિંદુ જાતિ વચ્ચેથી નીણી લઇ ક્રરપીણ રીતે ઉકેની નાખવાનો વિચાર સુદ્ધાએ કરતા પહેના વિધર્મીઓ કમકમ્યા હોત અને આવા આવા તો સેકડો ગેર ઘાત અપમાનો બરદાશ્ત કરી લેવાની નામર્દ આદતોથી પરવશ બની ગએનો હિંદુ જાતિનો **આત્મા** આવો કગાન ના બની ગયો હોત પણ આ '**હોત**' પર હવે અફસોસ કરવા રતા આજે જે 'છે' તેને સુધારી લેવાની પ્રથમ અગત્યની દષ્ટિએ દરેક સાચા અને બુનિયાદ **હિંદુએ** હવે જાગૃત બની તેજસ્વી થવુ જ જોઇએ લુગ ઝ્યાયા રટી વ્યક્તિગત સ્વાર્થ પાછળ તરફડીના મારના કરતા સમસ્ત જાતિનુ હીત હૈયે ધરી **સગઠન-ઐક્ય-સપ** સાધવાજ જોઇએ આ જે દિવસે સપૂર્ણ સધારો તે દિવસે હિંદનો ઇતિહાસ નુતોજ રચાવાની શરૂઆત થશે

શુ સ્ત્રી કે શુ પુરૂષ—આજના **હિંદમા** હમણા વસતા એકે એક '**હિંદુ-હિંદી**' ની અનિવાર્ય તાત્કાલીક ફરજ આ છે -

દેશ નેતાઓ સમાજ સુધારકો-આગેવાનો-પડેનોએ હવે '**કહેવાતા**' મરી જઇ, '**આપખુદી** અને કકા'નો મમત છોડી દઇ, ન્યાતોના વાડા-નિવાસ્નેની આગ-અડેની રૂઢીઓ સુગળાવી સુગળાવી મારી નાખે એવી ઘાતક પ્રથાઓ **મારી-મચડી-તોડી નાંખી** હવે '**જાતનાત બડખોર**' બનવુજ જોઇએ ઇ સ ૧૯૦૮ ની તમામ

હિંદુ જનના જીવન, તેના સામાજીક, નૈતિક-ધાર્મિક અને રાજનૈતિક પ્રકરણોના ગુંથેલા અની ઉંડા પાયાઓ જેના નિગમ આગમના મૂળ મગજના 'હિંદુ જ્ઞાન તંતુઓને' હજુએ ઉથલાવી નથી નાખતા? એક તસુ પણ જગતને હલાવ્યા સિવાય, એક અણી પણ ભાંગીને મેં કર્યાં રમકડાં, પુરાણા **ભારતની,** અને પેઢીઓ પહેલાના **વડદાદાઓની** વાતોજ સાંભળીને ફક્ત ઉર્મિની વાચાળતા અને ધીમગીરુ ગર્વના દોર તથા નાગી બની ગએલા 'હિંદુ આત્મા' ને કબથી પોષી નીવારવા સિવાય એ રીતે હવે આશ્વાસન અને આશા યશ લીધા સિવાય, વિજ્ઞાનના આ અતિ ઉકળતા જમાનામાં કંઇક ચમકાવી નાંખે-ડમકમાવી નાંખે એવી પ્રચંડ તેજસ્વી ક્રાન્તી આજના હિંદુઓએ હવે કરવીજ રહી. હિંદુ રાજ-ઓની ગુલામી બેગમો જેવી અગત્યતાઓ ટેનિસ-ક્રિકેટ અને

ઉકતા એકએક હિંદુએ 'જાતિ'નું એક મજબુત 'સંગઠન' કરવુંજ જોઇએ એ માટે દરેકે દરેક જગાઓએ હિંદુઓએ એક '**સર્વ સામાન્ય સંસ્થા–સંઘ**' સ્થાપવો–એ '**સંઘ**' દ્વારા જાતિની અખંડ ભલાઅર્થે (સા ધા–નો) જરૂરી હરેક દિશાઓની ત્રુટીઓ અને અગત્યતાઓ ખોળી કહાડી, તેને સમારી, સુધારી, સ્વચ્છ કરી નાખવી આ કરવામાં અવિશ્રાંત પરિશ્રમો તન, મન અને ધનથી આદરવા '**વોલન્ટીઅર કોરો**' સ્થાપવી–જોરદાર ધગધગતા **સાહિત્યનો** બહોળો (અને બને તો મફત) પ્રચાર કરવો–**વ્યાયામશાળાઓ** સ્થાપવી અને અતિ ઉમંગે ચલાવવી–મરદાનગીભરી **રમતો** રમાડવી અને પોષવી–અને આમ અનેક રીતે કુરીત થતી જાતિને **સ્વચ્છ–સંગઠીત–સબળ–સ્વધર્મી** અને **સ્વમાનિત** બનાવવાના તમામ અખતરાઓ અચોટ અને સંગીન રીતે સાધ્ય કરવા

જેઓ પોતાને 'હિંદુ' કહેવડાવતા હોય, જેમની નસોમાં એમના પરાક્રમી પૂર્વજોનું જેમવંતુ ગોમધારૂ લોહી વહેતુ હોય એવા લોહીમાથી જેમનો પીંડ બંધાયો હોય, અને જેઓ '**સ્વજાત અને સ્વમાન**' માટે **મરી** જવાનીજ એક માત્ર ધગશ સેવતા હોય, એવા બાળીસાખી રહેતા '**હિંદુ નવજુવાનો**' હવેએ ભેગા થઈ જશે? ભેગા થઇ કદી પડી ગએલા નોંધી વિભાગવાળાઓમાં **ચૈતન્ય** અને **જોશ** પેદા કરી નાખશે? આવા '**સંઘોમાં**' એક પળ પણ ગુમાવ્યા સિવાય જોડાઈ જશે? '**સ્વજાત**' રક્ષવા અને ઉધ્ધારવા કમર બાંધશે?

આવાઓ 'સ્વજાત' લેખી 'સ્વજાતિ' બચાવે છે મરણ સામે જીવનને હસતા હસતા હોડમા મુકી દે છે જીંદગી કૃતાર્થ કરે છે-અમર નામના મેળવે છે એવાઓ માટેજ 'ઇતિહાસ' રચાય છે-એવાઓનેજ પરમાત્મા સદાકાળ મદદ કરે છે

વ્હાલા હિંદુઓ! જીવનમાથી વ્યર્થ પ્રમાદ—આળસ અને અને અચેતનતાને તરછોડી નાખી—ખંખેરી નાખી—તમારી અચેત દરેક દરેક પળ તમારી 'જાતિ રક્ષા' ના શુભ કર્તવ્ય પાછળ ખર્ચો, અને તમારા રાષ્ટ્ર માટે ઉભરી આવતી મહા કટોકટીની ઘાતક પળોને ઓળખી તેઓ રીસાય—કચરાય અને તેમનો સર્વ નાશ થાય, પાર પડેના એ પ્રયત્નને ઓળખી લ્યો—અને તેના પુર સામે પ્રચંડ તાકાતવાળી પાળ બાંધો એમ જાતે રચાઓ અને વંશની રક્ષા કરો 'ઇસ્લામ અને ક્રિશ્ચીઅન' રાજનૈતિક પ્રગતિ અને ધાર્મિક પ્રગતીઓના પ્રચંડ વાના ઝોકા જગતભરમા નવસર્જ પથરાતા જાય છે—વિસ્તાર પામતા જાય છે જાગો—ઉઠો—અને ઉઠો.

પ્રભો! મહાન હિંદુ બંધુઓમાં વસવાટ કરી રહેલા
પ્રમાદ અને કુસંપનો નાશ કર અને તેમને
સ્ફૂર્તિવાન-વિશાળ દિલના 'તેજસ્વી મર્દ'
બનાવ. આ ભાંગતા ભારત પર હવે તો
એટલી કૃપા કર.

जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ॥

વાંચો અને વસાવો

બંડખોર જીવન' અથવા 'યુવક જગતની નવરચના.'

જુવાન જગતનાં જીવનથી તો મહા પ્રજાએ—મહાગાજ્યો સ્થપાયાં છે. ઇ. સ ૧૯૨૮ ની સાલનો 'હિંદુ યુવક' સ્વતંત્ર પ્રજાઓની કલ્પનાઓમાં અને અનુભવમા વીર્ય હીન–નીસ્તેજ કંગાલ દેખાવનો' ક્ષીણ આત્માવાળો 'પરાધીન પ્રાણી' છે જીર્ણ અને ઝેર થઇ ગયેલાં જીવનમાં જોમ અને મર્દાઈ ભગ્વી હોય, કિશોરાવસ્થા અને કેળવણીના પ્રારંભથી માંડી જીવનના આખરી અંત સુધી ભવ્ય અને સંગીન આદર્શોની પરંપરાથી ચીમળાઈ ગયેલા દેહ અને મરી ગયેલા આત્મામાં **સ્વતંત્રતા—સ્વમાન** અને **ભવ્ય આદર્શ જીવનના** ચમકતા રંગ પુરવા હોય તો **'બંડખોર જીવન'** અથવા **'યુવક જગતની નવરચના'** નું પુસ્તક મનન પુર્વક વાંચો—અને નીશ્ચય પુર્વક વર્તો.

થોડા વખતમાં બહાર પડશે. અગાઉથી ગ્રાહક થનાર પાસેથી મુળ કિંમત કરતા ચાર આના ઓછા લેવામાં આવશે.

લેખક - **હીરાલાલ આર. ડૉક્ટર.**

પ્રકાશક:- **વર્ધમાન એન્ડ સન્સ**

બુકસેલર્સ એન્ડ પબ્લીશર્સ.

પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ, નં. ૨.

પ્રેમ-શૌર્ય અને બલિદાનોના જ્વલંત સ્મારક સમાં આજ લેખકે લખેલાં:-

'રણયજ્ઞ' તેમજ 'અમૂલ બલિદાનો'

નામનાં પુસ્તકો તમારી લાયબ્રેરી માટે વસાવો.